

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

IBE *entuzjaści
edukacji*

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Agnieszka Chłoń-Domińczak (red.)
Dorota Holzer-Żelaźewska
Anna Maliszewska
Mateusz Pawłowski

Regionalne uwarunkowania decyzji edukacyjnych – wybrane aspekty

Redakcja merytoryczna:

Agnieszka Chłoń-Domińczak

Redakcja:

Dorota Holzer-Żelaźewska

Autorzy:

dr Agnieszka Chłoń-Domińczak

Dorota Holzer-Żelaźewska

Anna Maliszewska

Mateusz Pawłowski

© Copyright by: Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa, październik 2015

Wzór cytowania:

Chłoń-Domińczak, A. (red) (2015). *Regionalne uwarunkowania decyzji edukacyjnych – wybrane aspekty*. Warszawa: Instytut Badań Edukacyjnych.

Wydawca:

Instytut Badań Edukacyjnych

ul. Górczewska 8

01-180 Warszawa

tel. (22) 241 71 00; www.ibe.edu.pl

Publikacja opracowana w ramach projektu systemowego: *Badanie jakości i efektywności edukacji oraz instytucjonalizacja zaplecza badawczego*, współfinansowanego przez Unię Europejską ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego, realizowanego przez Instytut Badań Edukacyjnych.

Egzemplarz bezpłatny

Streszczenie

Raport przedstawia analizę zróżnicowania wojewódzkiego wybranych aspektów objętych badaniem panelowym Uwarunkowania Decyzji Edukacyjnych. Otrzymane wyniki wskazują na znaczące zróżnicowanie pomiędzy województwami we wszystkich analizowanych aspektach.

W raporcie przedstawiono kształtowanie się ścieżek edukacyjno-zawodowych oraz ich zmiany między pokoleniami, opracowane na podstawie zebranych informacji o biografjach edukacyjnych oraz zawodowych respondentów badania. Kolejne tematy poruszone w raporcie dotyczą aktywności edukacyjnej Polaków: uczestnictwa dorosłych w edukacji pozaformalnej oraz dzieci w różnego typu zajęciach dodatkowych – uzyskane wyniki ponownie potwierdzają, że zarówno w przypadku aktywności edukacyjnej dorosłych, jak i dzieci, występują różnice regionalne. Obserwujemy również zróżnicowanie związane z deklarowanymi przyczynami braku aktywności edukacyjnej.

Pomimo rozprzestrzeniania się dostępu do internetu, także w obszarze korzystania z technologii informacyjno-komunikacyjnych obserwujemy znaczące różnice pomiędzy województwami, dotyczące tak dostępu, jak i korzystania z Internetu, jak i posiadania smartfonów. Zarówno dzieci do piętnastego roku życia, jak i osoby w starszych grupach wieku najchętniej korzystają z TIK dla rozrywki, wykonując proste czynności jak przeszukiwanie Internetu czy czytanie wiadomości. Złożone aktywności, np. udostępnianie treści czy programowanie, są zdecydowanie mniej popularne wśród użytkowników nowoczesnych technologii.

Analizując różne czynności wykonywane w ramach TIK, można wskazać województwa, w których odsetki osób aktywnych są relatywnie niskie niezależnie od typu aktywności oraz województwa, które mają wysokie odsetki aktywnych w różnego rodzaju czynnościach związanych z TIK.

Ocena poziomu wykluczenia edukacyjnego i wykluczenia społecznego pokazuje również, że niski poziom wykształcenia, a także to, że osoby nie uczą się i nie pracują, skutkuje wzrostem wykluczenia dorosłych i dzieci w wyróżnionych obszarach. Skala wzrostu wykluczenia różni się znacząco pomiędzy województwami, w niektórych niskie wykształcenie dorosłych członków gospodarstw domowych skutkuje znacznym ograniczeniem dostępu dzieci nawet do dóbr podstawowych.

Raport kończą dwa rozdziały poświęcone aspektom finansowym: wydatkom prywatnym związanym z uczestnictwem dzieci w edukacji formalnej, jak również dochodom gospodarstw domowych. W obu tych obszarach również obserwujemy zróżnicowanie pomiędzy województwami.

Spis Treści

1. Wprowadzenie	3
2. Regionalne zróżnicowanie ścieżek edukacyjno-zawodowych	4
3. Zróżnicowanie regionalne pozaformalnej aktywności edukacyjnej.....	19
3.1. Regionalne zróżnicowanie aktywności edukacyjnej dorosłych.....	19
3.2. Regionalne zróżnicowanie udziału dzieci w zajęciach dodatkowych.....	26
3.3. Podsumowanie.....	32
4. Korzystanie z nowoczesnych technologii	34
4.1. Dostęp do nowoczesnych technologii – zróżnicowanie wojewódzkie	34
4.2. Korzystanie z nowoczesnych technologii przez osoby powyżej piętnastego roku życia	36
4.3. Podsumowanie.....	38
5. Regionalne zróżnicowanie wykluczenia edukacyjnego i wykluczenia społecznego.	39
5.1. Wykluczenie edukacyjne	39
5.2. Wykluczenie edukacyjne a wykluczenie społeczne dorosłych	42
5.3. Wykluczenie edukacyjne a wykluczenie społeczne dzieci.....	50
5.4. Podsumowanie.....	59
5.5. Załącznik	62
6. Regionalne zróżnicowanie prywatnych nakładów na edukację formalną	94
6.1. Podsumowanie.....	102
7. Regionalne zróżnicowanie dochodów gospodarstw domowych.....	103
7.1. Podsumowanie.....	110
Literatura cytowana	111

1. Wprowadzenie

Badanie panelowe *Uwarunkowania Decyzji Edukacyjnych* zostało przeprowadzone w 2013 r. (pierwsza runda) oraz w 2014 r. (druga runda). Zastosowana metodyka badania oraz wielkość próby badawczej miały na celu między innymi (Rószkiewicz i Saczuk, 2014 i 2015):

- śledzenie losów edukacyjnych i zawodowych członków gospodarstw domowych w czasie, w powiązaniu z ich wyborami rodzinnymi i migracyjnymi;
- śledzenie losów edukacyjnych i zawodowych członków gospodarstw domowych w czasie, a w efekcie opracowanie typologii ścieżek edukacyjnych i zawodowych Polaków;
- śledzenie planów edukacyjnych oraz ich realizacji i modyfikacji w kolejnych okresach.

Opracowana metodologia badawcza oraz liczba zbadanych gospodarstw miały na celu umożliwienie wnioskowania dotyczącego określonych celów badawczych na poziomie krajowym oraz wojewódzkim (próba krajowa) oraz na poziomie lokalnym, w wybranej celowo grupie powiatów (próba krajowa).

Celem niniejszego raportu jest prezentacja regionalnych (wojewódzkich) uwarunkowań dotyczących wybranych aspektów dotyczących:

1. losów edukacyjno-zawodowych,
2. aktywności edukacyjnej dorosłych i dzieci, w tym edukacji pozaformalnej i dodatkowej;
3. korzystania z nowoczesnych technologii przez dzieci i młodzież oraz osoby dorosłe;
4. wykluczenia edukacyjnego oraz wykluczenia społecznego
5. prywatnych nakładów na edukację formalną;
6. dochodów gospodarstw domowych w zależności od poziomu wykształcenia oraz innych charakterystyk gospodarstw domowych.

2. Regionalne zróżnicowanie ścieżek edukacyjno-zawodowych

Mateusz Pawłowski

Decyzje edukacyjne i zawodowe, mimo iż podejmowane na poziomie jednostkowym, układają się w pewne wzory i ciągi zdarzeń. W badaniu UDE wykorzystano kwestionariusz, który w wyczerpujący sposób umożliwia opisanie biografii badanych. W ramach pierwszej rundy badania UDE (Rószkiewicz, Saczuk 2014) przeprowadzone zostało badanie aktywności podejmowanych przez respondentów w wieku od 15 do 64 lat. Aktywności te dzieliły się na edukacyjne, rodzinne, zawodowe i migracyjne. Otrzymane wyniki pozwalają na odtworzenie sekwencji dotyczących wymienionych aktywności osób od momentu rozpoczęcia nauki w przedszkolu. Zebrane dane, po odpowiedniej obróbce, zostały następnie przekształcone w formę sekwencji – ciągów pewnych aktywności, które podejmowali respondenci w trakcie trwania ich życia. Dzięki temu możliwe stało się zbudowanie typologii, klasyfikacji układów zdarzeń i odszukiwanie prawidłowości, dzięki którym biografie badanych przybierają określony kształt. Poniższy rozdział koncentrował się będzie na przedstawieniu ścieżek edukacyjno-zawodowych w ujęciu regionalnym. Załączone analizy będą miały głównie charakter opisowy i będą skupiały się na zaprezentowaniu potencjału, jaki tkwi w danych sekwencyjnych.

Zdecydowana większość analiz podejmujących problemy związane z karierą zawodową badanych skupia się na pomiarach statycznych lub powtarzalnych pomiarach (takich jak np. Badanie Aktywności Ekonomicznej Ludności – czyli podstawowe źródło wiedzy o rynku pracy w Polsce). Pomiar statyczny lub powtarzalny wykorzystuje się głównie w celu oszacowania odsetka populacji, który podejmuje pracę, czy określenia czynników wpływających na problemy ze znalezieniem pracy dla osób poszukujących zatrudnienia. Zaprezentowane poniżej podejście wyróżnia to, że bierze pod uwagę kontekst całej biografii edukacyjnej i zawodowej badanych, przez co pozwala na odszukanie prawidłowości determinujących zachowania badanych w dłuższym okresie. Są to informacje komplementarne w stosunku do statycznych pomiarów, a ich głównym zadaniem jest wyjaśnienie zjawisk, które są obserwowane w dużych badaniach populacyjnych prowadzonych w ramach statystyki publicznej.

Zaprezentowane dane wymagają pewnych wyjaśnień dotyczących ich struktury i tego, w jaki sposób były zbierane. W Tabeli 2.1. znajduje się schemat kalendarza: badani raportowali ankieterom, jaki typ szkoły kończyli i w jakim czasie, jak przebiegała ich kariera zawodowa i edukacyjna. Następnie ich odpowiedzi zostały przekodowane do uproszczonej postaci¹. Z tych aktywności z kolei budowane są sekwencje – układy uporządkowanych elementów.

Przy konstrukcji sekwencji przyjęto uproszczenia, związane z możliwością występowania jednocześnie aktywności edukacyjnej oraz aktywności ekonomicznej. W danym roku mogła występować tylko jedna aktywność. W przypadku łączenia aktywności zawodowej i edukacyjnej przyjęto, że dominującą aktywnością jest praca. Przy określaniu aktywności ekonomicznej określone są trzy stany:

---

¹ Aktywności wyodrębnione w biografii badanych to: wczesne dzieciństwo, etapy aktywności edukacyjnej: przedszkole, edukacja ogólnokształcąca, edukacja zawodowa, edukacja na poziomie wyższym, oraz epizody dotyczące aktywności ekonomicznej: praca, bezrobocie i bierność zawodowa.

- 1) praca – definiowana jako jakakolwiek działalność zarobkowa. Zaliczani są tutaj zarówno pracujący w oparciu o formalne zatrudnienie, jak i osoby pracujące w gospodarce nieformalnej, oraz pomagający członkowie rodziny bezrobotnych;
- 2) bezrobocie – do epizodów w tej grupie zaliczone są okresy bezrobocia zarejestrowanego;
- 3) bierność zawodowa – są to osoby niezarejestrowane jako bezrobotne oraz osoby nieposzukujące pracy i niepracujące.

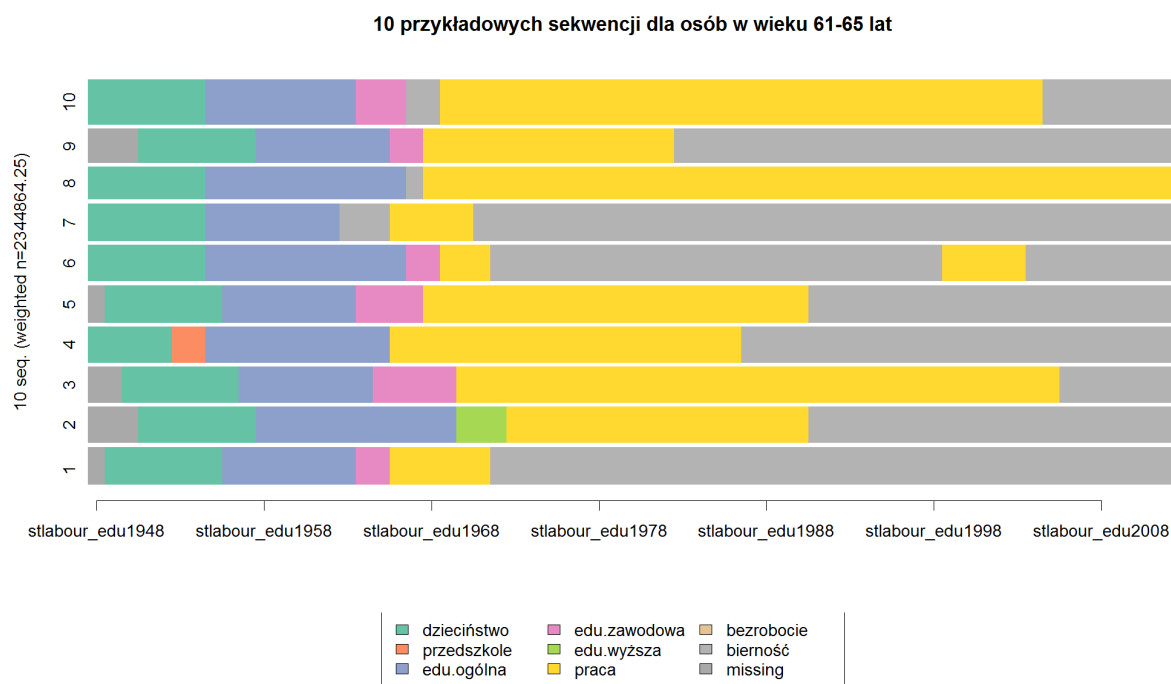
Przyjęta klasyfikacja różni się od definicji aktywności ekonomicznej stosowanej przez Międzynarodową Organizację Pracy, tj. część epizodów bezrobocia ekonomicznego jest traktowana jako bierność zawodowa. Różnica ta wynika z zastosowanego narzędzia (ankieta retrospektywna), które nie pozwala na precyzyjne określenie epizodów bezrobocia.

Tabela 2.1. Schemat układu sekwencji

Rok	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Edukacja	Edukacja ogólna	Edukacja zawodowa	Edukacja zawodowa	Edukacja zawodowa	Edukacja ogólna	Edukacja zawodowa	Bierność
Praca	Bierność	Bierność	Bierność	Bierność	Praca	Bierność	Bierność
Edukacja i praca	Edukacja ogólna	Edukacja zawodowa	Edukacja zawodowa	Edukacja zawodowa	Praca	Edukacja zawodowa	Bierność

Wykres 2.1 przedstawia biografie zawodowo-edukacyjne z perspektywy pojedynczych respondentów. Znajdują się na nim informacje dotyczące pierwszych 10 osób z analizowanej kohorty badanych w wieku od 61 do 65 lat. Wśród 10 biografii występuje poniżej tylko jedna osoba, która miała za sobą opiekę przedszkolną, a jednocześnie widzimy, że zakończyła swoją karierę zawodową w połowie lat 80. XX w. Często występuje natomiast edukacja zawodowa, którą możemy zauważyć w 8 z 10 zaprezentowanych sekwencji. Na podstawie tej próbki informacji można założyć, że między biografiami badanych występują pewne podobieństwa. Analizy przedstawione w dalszych częściach publikacji będą wskazywały, gdzie należy ich poszukiwać. Dzięki skali przedsięwzięcia, jakim było badanie UDE, możemy podjąć się analizy wybranych grup wieku w podziale na województwa.

Wykres 2.1. Przykładowe sekwencje aktywności edukacyjnej i zawodowej

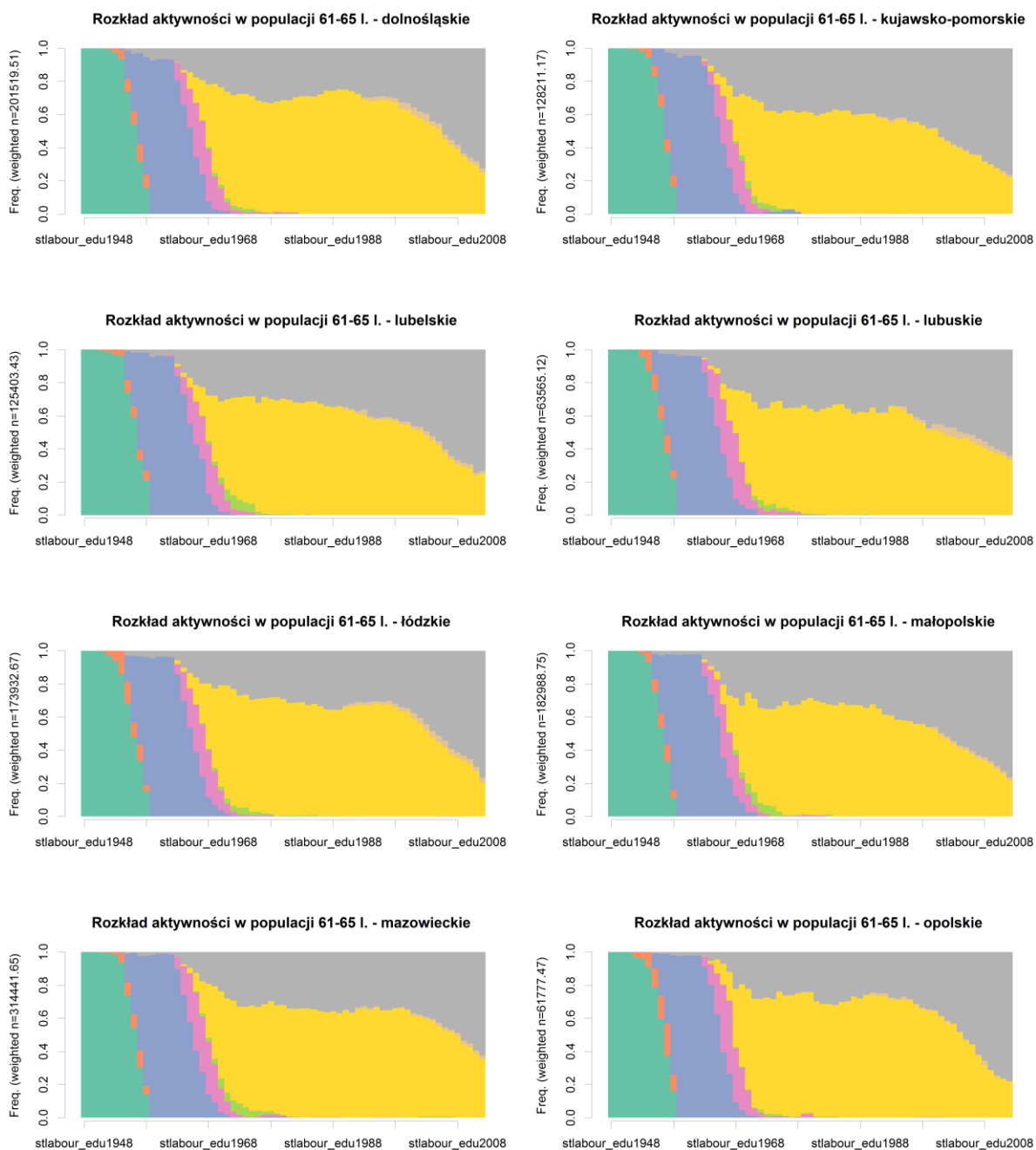
Źródło: obliczenia własne na podstawie danych z pierwszej rundy badania UDE.

Cztery poniższe rysunki stanowią statyczną ilustrację danych sekwencyjnych – są to odpowiedniki wykresów skumulowanych słupkowych. Możemy na nich obserwować rozkład aktywności podejmowanych przez badanych na osi czasu. Zaprezentowane analizy będą się skupiać na dwóch grupach wieku – osobach w wieku od 61 do 65 lat oraz badanych w wieku od 36 do 40 lat.

Wśród pierwszej grupy (61–65 lat) cechą charakterystyczną jest niewielki odsetek osób objętych opieką przedszkolną i powszechne uczestnictwo w kształceniu zawodowym, jakie miała za sobą większość uczestników tej grupy wieku. Niewielki odsetek populacji urodzonych pod koniec lat 40. uczęszczał do przedszkoli – obserwujemy tutaj również znaczne zróżnicowanie pomiędzy województwami. Największy odsetek osób objętych opieką przedszkolną występował w województwach opolskim, łódzkim i śląskim, co może być związane z wysokim uprzemysłowieniem i dostępnością przykładowych placówek opieki przedszkolnej, z których mogli korzystać rodzice analizowanej subpopulacji. Po ukończeniu szkoły zawodowej zdecydowana większość badanych podejmowała pracę, a w miarę upływu lat badani przechodzili w stan bierności zawodowej. Województwa wyróżniające się najdłuższymi okresami bierności zawodowej to: małopolskie, wielkopolskie, lubuskie i podkarpackie. Z kolei relatywnie krótko bierni zawodowo pozostawali mieszkańcy województwa dolnośląskiego, mazowieckiego i podlaskiego.

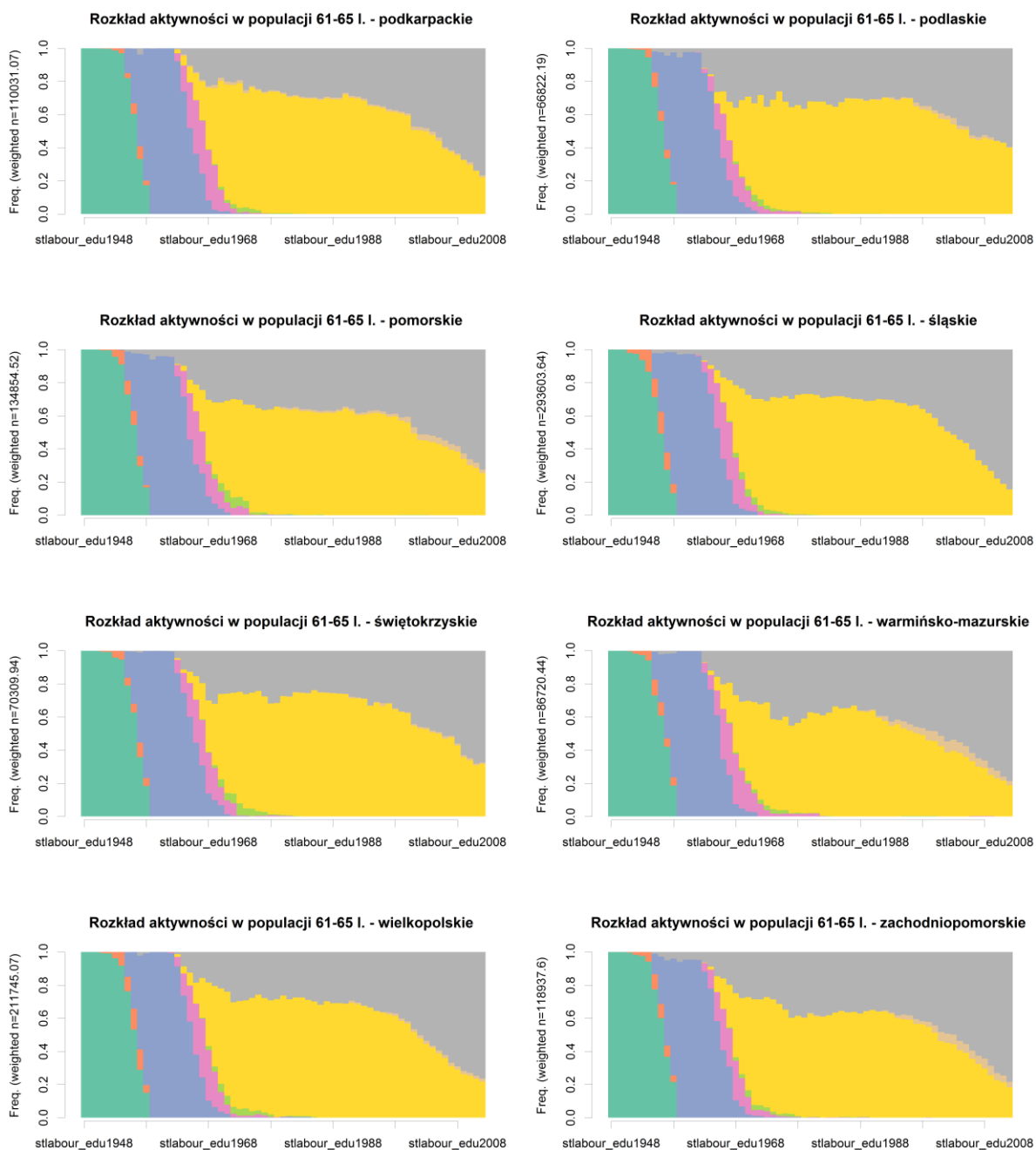

Wykres 2.2. Rozkład aktywności w populacji w wieku 61–65 lat

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych z pierwszej rundy badania UDE.

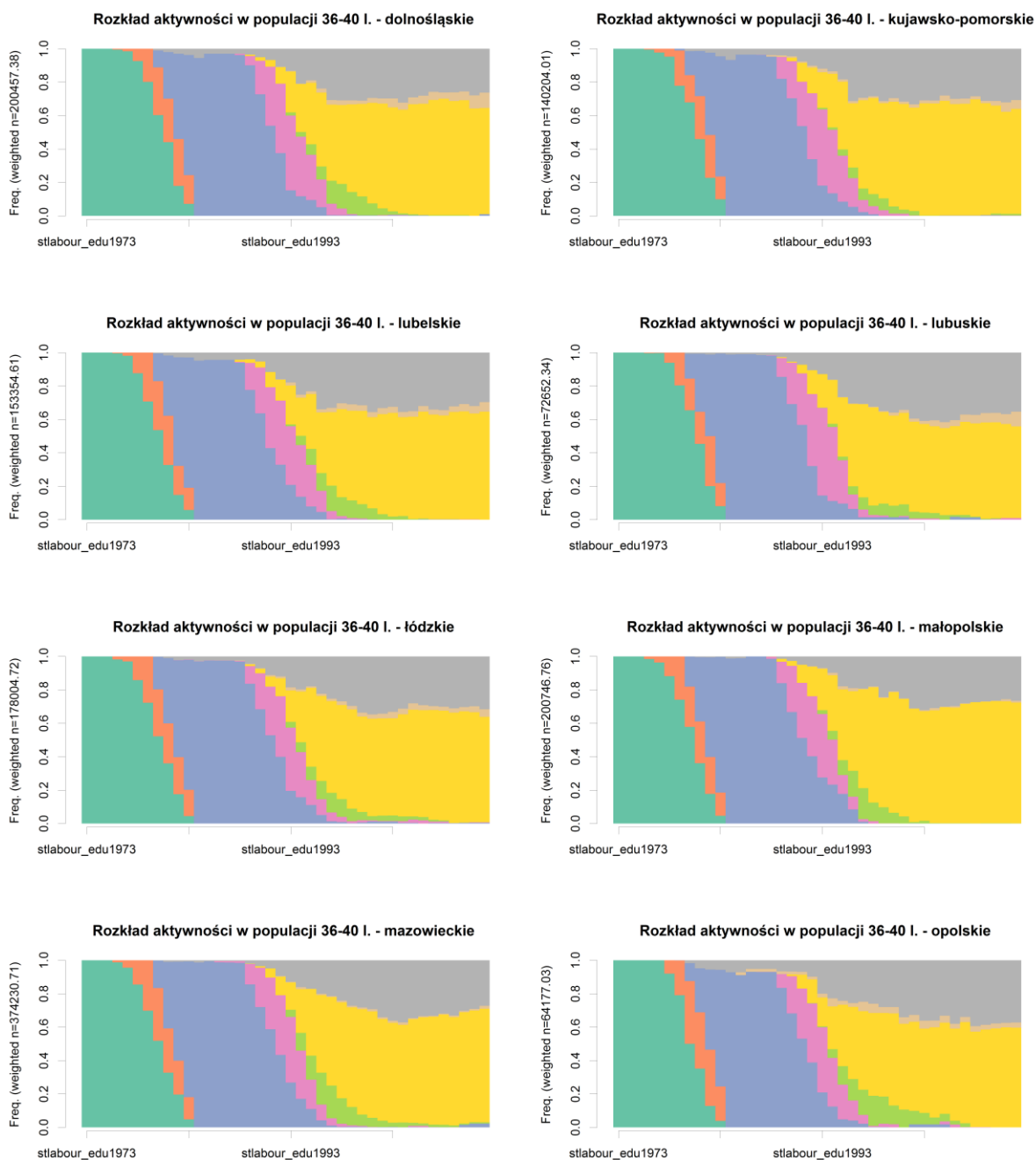
Wykres 2.3. Rozkład aktywności w populacji w wieku 61–65 lat

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych z pierwszej rundy badania UDE.

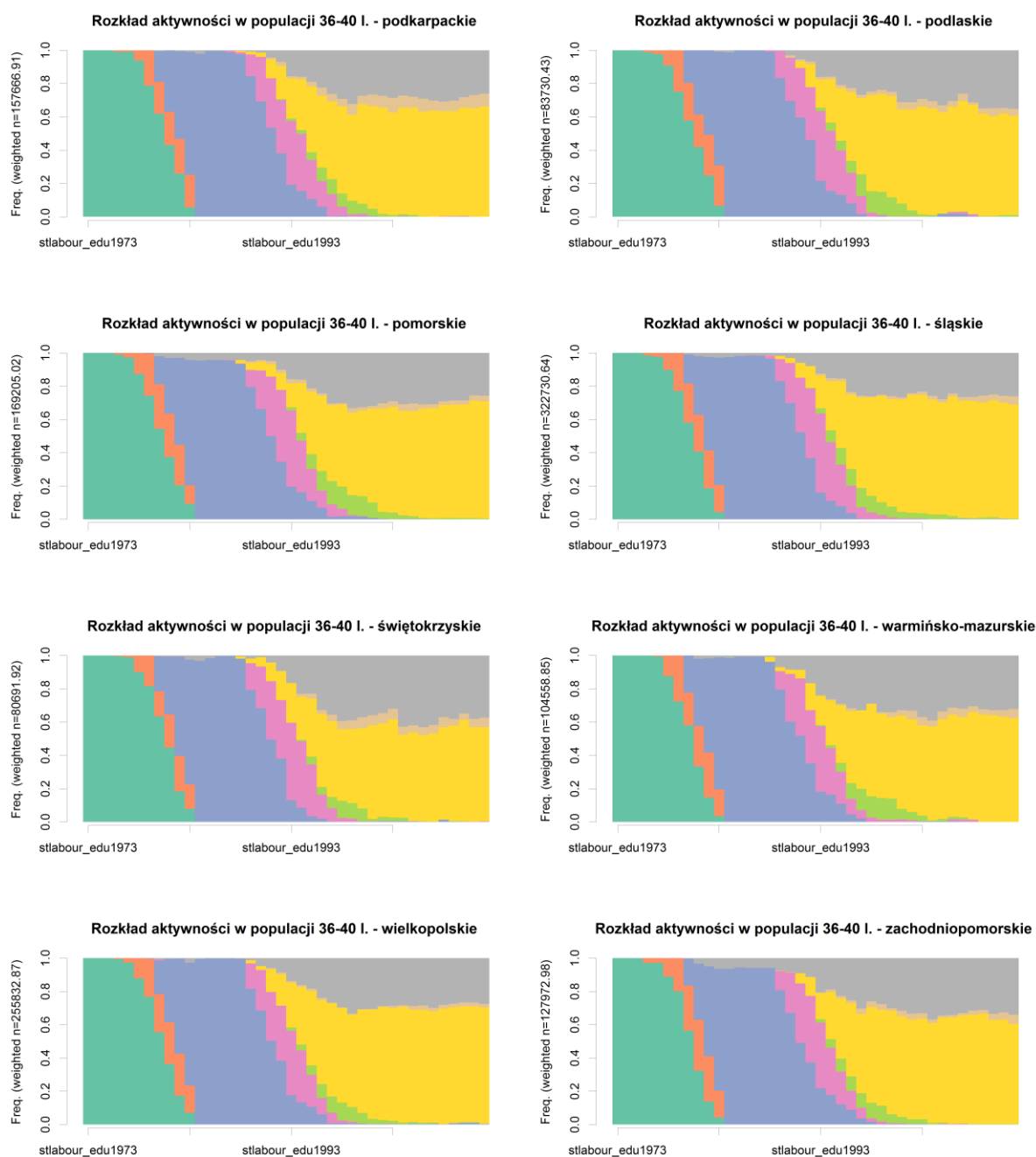
Grupę w wieku 36–40 lat, czyli urodzonych w latach 1970–1974, w porównaniu ze starszymi respondentami wyróżnia przede wszystkim dłuższy okres uczestnictwa w edukacji przedszkolnej oraz dłuższy okres nauki w ramach edukacji ogólnokształcącej. Młodszy badani również częściej podejmowali studia wyższe. W ich biografiach częściej pojawiają się również epizody bezrobocia. Na poziomie regionalnym możemy obserwować pojawiające się zróżnicowanie w zakresie liczby przepracowanych lat – najdłużej w analizowanej grupie wiekowej pracują mieszkańcy województwa śląskiego, mazowieckiego i dolnośląskiego. Gorzej na tym tle przedstawia się zaś sytuacja mieszkańców województwa podkarpackiego, lubuskiego i lubelskiego. Różnice obserwowane na poziomie międzywojewódzkim mogą być zarówno efektem istotnie różnych uwarunkowań, w których działania podejmują badani, jak i czynników, których na etapie analiz opisowych wyodrębnić nie można. Ciekawym rozwinięciem przedstawionych tutaj zestawień byłaby symulacja karier zawodowych badanych w wybranych województwach – pozwalająca na przewidywanie masowych zachowań na rynku pracy w odniesieniu do informacji zawartych w badaniu UDE i innych dostępnych bazach danych.

Wykres 2.4. Rozkład aktywności w populacji w wieku 36–40 lat

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych z pierwszej rundy badania UDE.

Wykres 2.5. Rozkład aktywności w populacji w wieku 36–40 lat

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych z pierwszej rundy badania UDE.

Tabela 2.2. zawiera podsumowanie informacji przedstawionych na załączonych wykresach. Możemy w niej porównać okresy aktywności edukacyjnej i zawodowej mieszkańców poszczególnych województw. Z tej perspektywy możliwe jest poszukiwanie cech wspólnych i cech różnicujących biografie osób badanych. Mieszkańcy województw mazowieckiego i opolskiego ze starszej grupy wieku (61-65 lat), w zestawieniu z innymi województwami, inwestowali przeciętnie więcej czasu w edukację (zarówno ogólnokształcącą, zawodową, jak i wyższą) niż mieszkańcy innych regionów,

a jednocześnie przeciętnie krócej byli bierni zawodowo. Na przeciwległym biegunie można umiejscowić badanych z województwa warmińsko-mazurskiego, lubelskiego i zachodniopomorskiego, którzy inwestowali relatywnie mniej czasu w edukację, a jednocześnie dłużej pozostawali bierni zawodowo. Najwyższą zmiennością wojewódzką cechują się dla tej grupy wiekowej okresy edukacji przedszkolnej i wyższej, a także czas pozostawania w bezrobociu.

Tabela 2.2. Biografie badanych roczników w podziale na średnią liczbę lat poświęconych danej aktywności

	Grupa wieku 61-65 lat							
	Wczesne dzieciństwo	Przedszkole	Edukacja ogólnokształcąca	Edukacja Zawodowa	Edukacja wyższa	Praca	Bezrobocie	Bierność
dolnośląskie	6,7	0,4	8,4	1,8	0,3	27,2	0,5	17,4
kujawsko-pomorskie	6,7	0,4	8,7	1,7	0,4	24,5	0,3	20,2
lubelskie	6,8	0,3	8,8	1,9	0,4	25,6	0,3	18,8
lubuskie	6,7	0,5	8,3	1,8	0,3	24,3	0,5	20,6
łódzkie	6,5	0,6	8,8	1,8	0,3	27,1	0,5	17,2
małopolskie	6,7	0,4	8,4	1,7	0,4	24,4	0,2	20,8
mazowieckie	6,6	0,4	9,1	2,1	0,5	27,1	0,4	16,8
opolskie	6,3	0,8	8,7	1,9	0,6	27,0	0,3	17,2
podkarpackie	6,8	0,3	8,7	2,0	0,4	25,9	0,5	18,2
podlaskie	6,7	0,3	8,9	1,7	0,4	26,9	0,4	17,4
pomorskie	6,6	0,5	8,7	1,7	0,5	24,7	0,3	19,9
śląskie	6,4	0,7	8,7	1,9	0,3	26,1	0,1	18,9
świętokrzyskie	6,7	0,3	9,0	1,8	0,3	26,2	0,4	18,4
warmińsko-mazurskie	6,7	0,4	8,8	1,7	0,3	23,7	0,8	20,7
wielkopolskie	6,6	0,5	8,8	1,8	0,4	25,3	0,3	19,4
zachodniopomorskie	6,7	0,4	8,5	1,6	0,3	25,3	0,5	19,5
współczynnik zmienności	0,02	0,32	0,02	0,07	0,24	0,05	0,41	0,07
	Grupa wieku 36-40 lat							
	Wczesne dzieciństwo	Przedszkole	Edukacja ogólnokształcąca	Edukacja Zawodowa	Edukacja wyższa	Praca	Bezrobocie	Bierność
dolnośląskie	5,8	1,3	9,6	2,3	0,9	11,5	0,6	5,7
kujawsko-pomorskie	5,9	1,2	9,2	2,4	0,4	11,2	0,5	7,1
lubelskie	5,8	1,3	9,3	2,4	0,8	10,4	0,7	7,4
lubuskie	6,0	1,2	9,0	2,2	0,6	10,5	0,5	8,0
łódzkie	5,7	1,4	9,8	2,0	0,8	11,4	0,5	6,4
małopolskie	6,0	1,2	9,1	2,0	0,8	10,7	0,6	7,6
mazowieckie	5,6	1,4	10,2	2,1	1,2	11,6	0,2	5,6
opolskie	5,6	1,5	9,6	2,1	1,4	10,7	0,7	6,3
podkarpackie	6,0	1,2	9,2	2,3	0,9	10,3	1,0	7,1
podlaskie	5,7	1,3	10,1	2,4	0,9	11,3	0,5	5,7
pomorskie	5,9	1,3	9,4	2,1	1,1	10,9	0,4	6,7
śląskie	5,8	1,3	9,7	2,4	0,9	12,3	0,4	5,2
świętokrzyskie	5,9	1,2	9,6	2,7	0,7	10,8	0,8	6,4
warmińsko-mazurskie	5,8	1,3	9,8	2,3	0,9	10,7	0,6	6,7
wielkopolskie	6,0	1,2	9,2	2,1	0,7	11,4	0,5	6,8
zachodniopomorskie	5,8	1,4	9,5	2,3	0,8	10,7	0,6	7,0
współczynnik zmienności	0,02	0,07	0,04	0,08	0,27	0,05	0,32	0,12

Uwaga: w przypadku łączenia edukacji i pracy w jednym okresie jako dominujący traktowany jest okres pracy

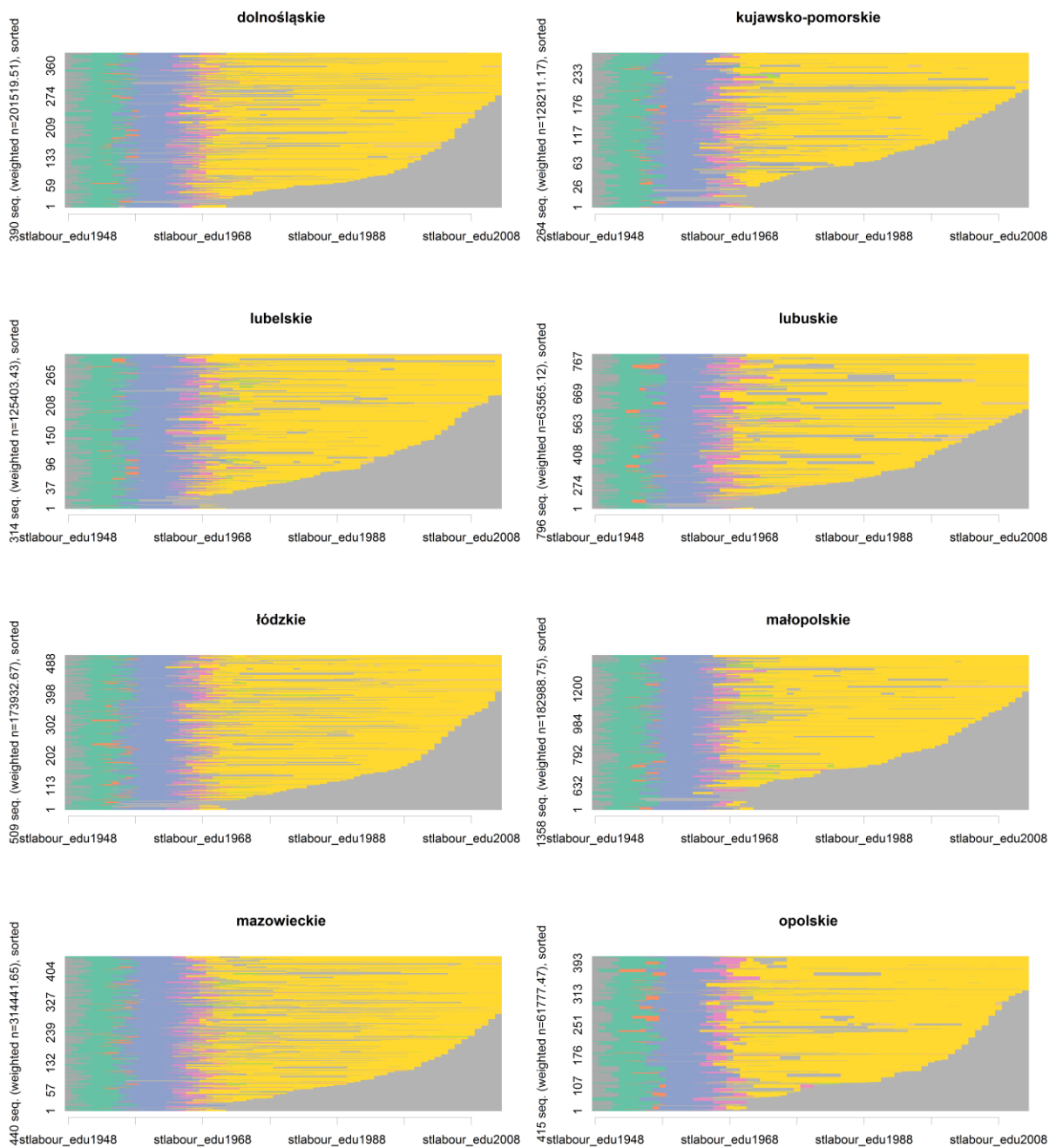
Źródło: obliczenia własne na podstawie danych z pierwszej rundy badania UDE.

W przypadku grupy młodszej (36-40 lat) możemy również zauważyć pojawiające się podobieństwa, ale i różnice. Mieszkańcy Śląska i województwa świętokrzyskiego w tymj wieku inwestowali nieco

więcej czasu w edukację niż osoby z innych regionów, ale jednocześnie ci pierwsi pracują prawie 1,5 roku dłużej. W biografjach badanych z województwa świętokrzyskiego pojawiają się za to dłuższe epizody bezrobocia. W przeciwieństwie do osób starszych widzimy w tej grupie małe zróżnicowanie wojewódzkie okresów edukacji przedszkolnej, ale nieco wyższe edukacji wyższej. Duże zróżnicowanie dotyczy również okresów pozostawania w bezrobociu oraz bierności zawodowej.

Kolejne, prezentowane niżej, rysunki przedstawiają układ uporządkowanych (ze względu na końcowe sekwencje) aktywności, które opisują badane kohorty. Ich podstawowym zadaniem jest ilustrowanie dynamiki zmian, jakie dokonują się w obrębie biografii mieszkańców poszczególnych województw. Charakterystyczną grupę pośród obu kohort stanowią osoby, które pracują w sposób stabilny i nieprzerwany przez niemal całą karierę zawodową. Pozostała część z nich ma kariery naznaczone przez różnego rodzaju zaburzenia. Na rysunkach możemy zaobserwować także momenty (nagle, „skokowe”, powiększanie się „szarego” obszaru), w których część badanych przerywa kariery zawodowe i przechodzi w stan bierności, co wynika po części z uzyskania uprawnień emerytalnych przez daną frakcję analizowanej kohorty. W województwach podkarpackim, pomorskim i małopolskim występuje znaczny odsetek populacji (grupa 61–65 latków), który szybko przechodzi do bierności zawodowej. W przypadku innych zaś województw możemy obserwować powroty do aktywności zawodowej. Pytanie o naturę tych powrotów i przyczyny przedwczesnego przejścia do bierności zawodowej należałoby zadać również w oparciu o informacje z historii rodzinnych badanych, które również zostały zarejestrowane w badaniu UDE.

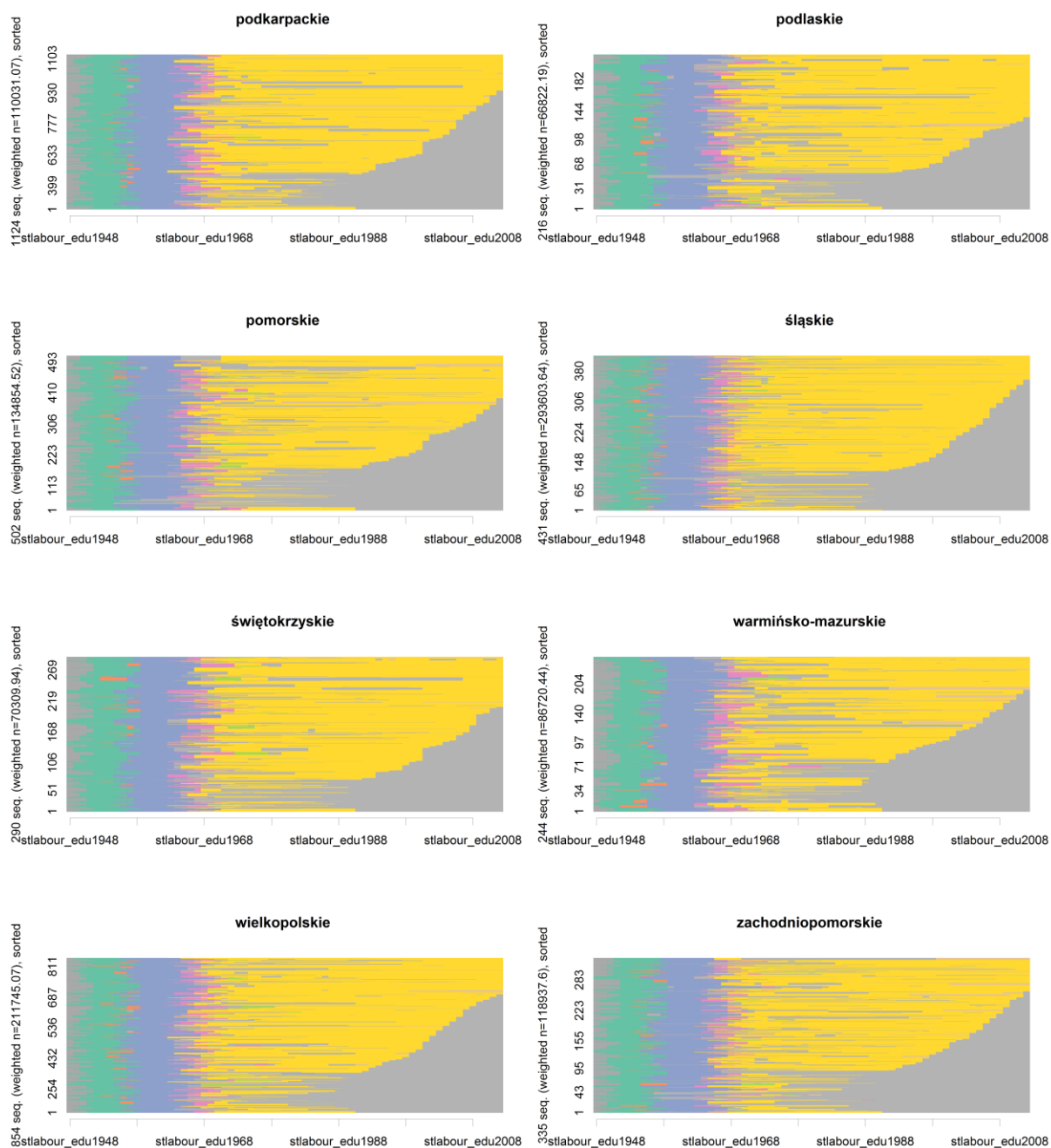
Wykres 2.6. Biografie badanych 65-latków w układzie sekwencyjnym

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych z pierwszej rundy badania UDE.

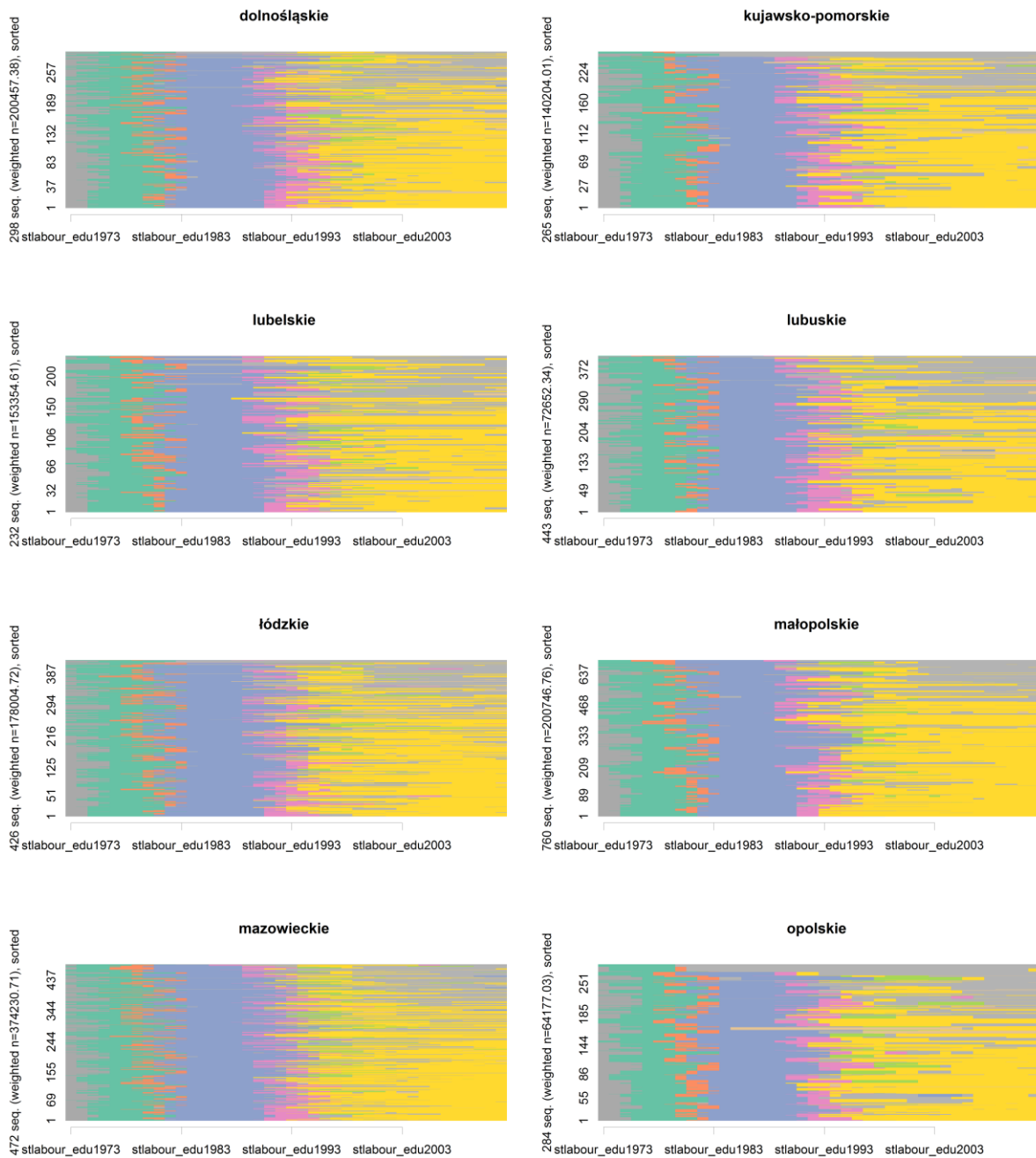

Wykres 2.7. Biografie badanych 61–65-latków w układzie sekwencyjnym

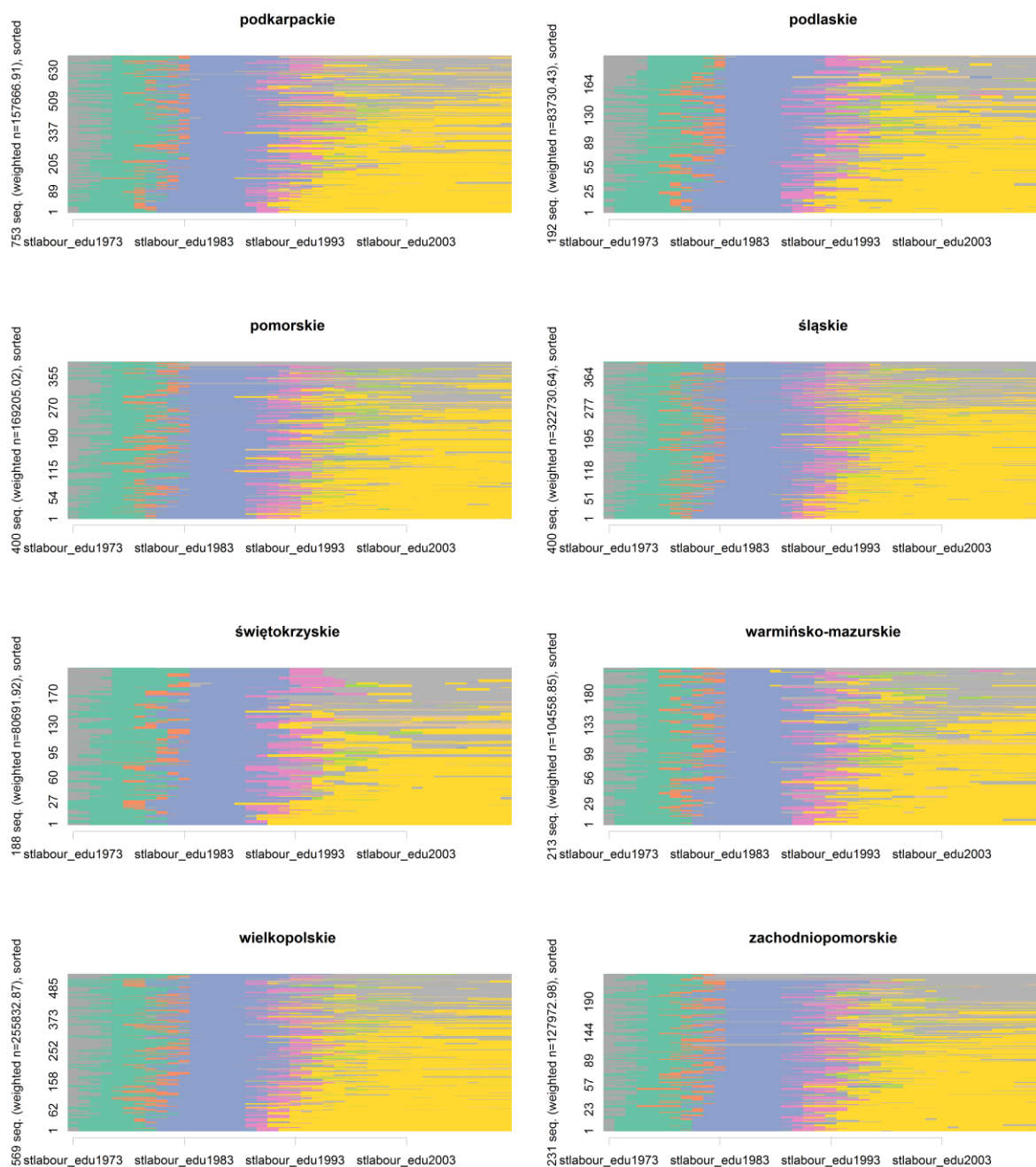
Źródło: obliczenia własne na podstawie danych z pierwszej rundy badania UDE.

Wykres 2.8. Biografie badanych 36-40 latków w układzie sekwencyjnym

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych z pierwszej rundy badania UDE.

Wykres 2.9. Biografie badanych 36–40-latków w układzie sekwencyjnym

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych z pierwszej rundy badania UDE.

Otrzymane wyniki wskazują na istnienie wyraźnie różnych trajektorii aktywności edukacyjno-zawodowych w województwach. Cechami charakterystycznymi, na których warto się skupić w dalszych analizach, są długotrwałe okresy bierności zawodowej i edukacyjnej oraz powroty do aktywności na rynku pracy. Pytania o naturę zjawisk, które są widoczne w statystykach opisowych i wykresach, należałoby jednak oprzeć o technikę badań ekonometrycznych, która pozwalałaby nie tylko na opis, ale przede wszystkim na wyjaśnienie obserwowanych zjawisk. Część zróżnicowania, jakie jest obserwowane na poziomie międzywojewódzkim, może być wtórna wobec czynników, które faktycznie mogą determinować pojawianie się różnic w biografiiach. Wyodrębnienie tych czynników

(których należy poszukiwać zarówno w indywidualnych cechach badanych – takich jak wykształcenie, płeć, pochodzenie społeczne i geograficzne, oraz cech regionów – takich jak poziom urbanizacji, odległość od dużych ośrodków miejskich, występowanie restrukturyzacji dużych zakładów pracy), czy może wskazanie na ich interakcję, stanowiłoby kolejny etap wyjaśniania reguł kształtujących biografie badanych.

3. Zróżnicowanie regionalne pozaformalnej aktywności edukacyjnej

Dorota Holzer-Żelaźewska

3.1. Regionalne zróżnicowanie aktywności edukacyjnej dorosłych

Po V międzynarodowej konferencji dotyczącej edukacji dorosłych w tzw. Deklaracji Hamburskiej napisano, że *kształcenie dorosłych oznacza cały zespół procesów edukacyjnych, formalnych bądź nie, zgodnie z którymi osoby uznane za dorosłe przez społeczność, do której należą, rozwijają swoje zdolności, wzbogacają wiedzę i udoskonalają swoją wiedzę techniczną lub kwalifikacje zawodowe, lub je zmieniają, by sprostać własnym wymaganiom i wymaganiom społeczeństwa. Kształcenie dorosłych obejmuje zarówno edukację formalną i ustawiczną, pozaformalne uczenie się i całe spektrum uczenia się nieformalnego i incydentalnego dostępnego w wielokulturowym społeczeństwie, gdzie teoretyczne i praktyczne podejścia są uznawane* (UNESCO, 1997). Konferencja miała miejsce w 1997 roku i zdefiniowano w jej trakcie kształcenie dorosłych nie tylko jako niezbywalne prawo, ale jako klucz do XXI wieku. Od tamtego czasu nadal przeważa przekonanie, że kluczem do rozwoju gospodarczego jest inwestowanie w kapitał ludzki przez rozwój zdolności, wzbogacanie wiedzy, czyli uczenie się przez całe życie. Uczenie się dorosłych jest stałym elementem krajowych i międzynarodowych dokumentów strategicznych, takich jak *Perspektywa uczenia się przez całe życie* (2013), strategia Unii Europejskiej na rzecz wzrostu gospodarczego i zatrudnienia *Europa 2020*, czy też *Długookresowa Strategii Rozwoju Kraju. Polska 2030*.

W drugiej rundzie badania *Uwarunkowań decyzji edukacyjnych* z 2014 r. badano podejmowanie aktywności edukacyjnych w roku szkolnym 2013/2014 osób w wieku 25-64 lat. Wyniki badania UDE pokazują, że 45,7% osób w wieku 25-64 lat zdobywało wiedzę bądź podnosiło swoje kompetencje, w tym 2,7% w edukacji formalnej, 11,8% w pozaformalnej i 42,1% nieformalnie². Aktywność edukacyjną charakteryzuje znaczne zróżnicowanie regionalne – najwyższy odsetek osób dorosłych angażujących się w edukację w jakiegokolwiek formie zanotowano w województwie warmińsko-mazurskim (65,7%), a najniższy w województwie mazowieckim (32,1%). Dodatkowo województwo warmińsko-mazurskie charakteryzuje się jednym z najniższych odsetków osób zaangażowanych w edukację formalną (2,2%), a województwo opolskie – najwyższym odsetkiem osób uczestniczących w edukacji zarówno formalnej (4,4%), jak i pozaformalnej (prawie 19%). Województwa kujawsko-pomorskie, podkarpackie i wielkopolskie należą natomiast do grupy o najniższym udziale osób dorosłych uczestniczących zarówno w edukacji formalnej, jak i pozaformalnej.

Udział dorosłych Polaków w poszczególnych typach edukacji jest znacznie zróżnicowany regionalnie. Wskaźnik uczestnictwa w nauce formalnej jest np. dwa razy wyższy w opolskim niż w województwie wielkopolskim, kujawsko-pomorskim, podkarpackim czy warmińsko-mazurskim.

Również udział w doksztalcaniu pozaformalnym różni się dość znacznie między województwami. Odsetek osób biorących udział w różnych rodzajach dodatkowych zajęć w ramach tego typu edukacji w województwach opolskim i podlaskim jest o 2,5 razy wyższy niż np. w kujawsko-pomorskim.

---

² Pytanie o nieformalne uczenie się dotyczyło okresu miesiąca poprzedzającego badanie ankietowe.

Województwo opolskie zdecydowanie wyróżnia się wysokim udziałem w kształceniu formalnym i pozaformalnym.

Tabela 3.1. Odsetek osób w wieku 25-64 lat deklarujących udział w aktywnościach edukacyjnych w roku szkolnym 2013/2014.

województwo	Odsetek osób w wieku 25-64 deklarujących udział			
	w jakiegokolwiek uczenie się	w naukę formalną	w naukę pozaformalną	w uczenie się nieformalne
dolnośląskie	45,0	3,2	14,5	41,1
kujawsko-pomorskie	49,6	2,2	7,5	47,0
lubelskie	54,6	3,8	14,7	49,7
lubuskie	46,5	2,7	11,9	42,9
łódzkie	48,3	2,4	14,8	44,3
małopolskie	46,4	2,5	16,5	42,4
mazowieckie	32,1	2,7	8,1	29,1
opolskie	51,5	4,4	19,0	45,3
podkarpackie	46,4	2,2	8,5	45,2
podlaskie	57,3	3,4	18,5	51,9
pomorskie	53,1	3,1	10,6	51,3
śląskie	42,2	2,6	12,5	37,0
świętokrzyskie	45,2	2,6	8,4	43,4
warmińsko-mazurskie	65,7	2,2	13,5	61,5
wielkopolskie	43,7	2,1	8,9	41,5
zachodniopomorskie	43,3	2,6	10,9	41,1
Polska	45,7	2,7	11,9	42,2

Źródło: obliczenia własne na podstawie drugiej rundy badania panelowego UDE.

Pytanie o samodzielne uczenie się dotyczyło uczenia się; od członka rodziny, od znajomego, w pracy, poprzez korzystanie z materiałów drukowanych, poprzez korzystanie z komputera/Internetu, z radia/TV. Respondenci mogli zaznaczyć wszystkie sposoby uczenia się, z jakich korzystali w miesiącu poprzedzającym badanie ankietowe.

Do najczęściej wskazywanych sposobów samokształcenia należało korzystanie z komputera/Internetu (57,2%), uczenie się w pracy (42,4%) oraz korzystanie z materiałów drukowanych (36,5%). Również w zaangażowaniu w naukę nieformalną występuje dość znaczne zróżnicowanie terytorialne, np. w województwie warmińsko-mazurskim wskaźnik uczestnictwa w samokształceniu jest dwukrotnie wyższy niż w mazowieckim

W niniejszym rozdziale przyjrzymy się dokładnie uwarunkowaniom podejmowania kształcenia pozaformalnego przez osoby dorosłe. W badaniu UDE kształcenie pozaformalne rozumiane jest jako uczęszczanie na różne kursy i szkolenia, w tym zawodowe, prowadzone w zorganizowanej formie. Na pytanie, czy *Pan/Pani uczestniczył(a) w jakiegokolwiek aktywności związanej z podnoszeniem swoich kwalifikacji zawodowych czy innych umiejętności lub rozwijaniem zainteresowań w roku szkolnym 2013/2014?*, jedynie niecałe 12% wszystkich osób w wieku 25-64 lat odpowiedziało pozytywnie. Najwyższy udział w doksztalceniu się odnotowano w województwach opolskim i podlaskim – powyżej 18% – i małopolskim, w których ponad 16% dorosłych Polaków brało udział w sformalizowanym

Tabela 3.2. Odsetek osób w wieku 25-64 lat, według przyczyn niepodejmowania nauki pozaformalnej

województwo	Przyczyny niepodejmowania nauki pozaformalnej			
	nie ma takiej potrzeby	nie mam czasu na naukę	nie interesuje mnie dokończanie	nie stać mnie
dolnośląskie	37,2	34,0	20,4	7,1
kujawsko-pomorskie	31,2	33,1	24,7	7,9
lubelskie	27,1	34,7	21,9	7,5
lubuskie	39,0	21,7	19,4	8,2
łódzkie	32,7	33,9	27,1	11,8
małopolskie	37,8	29,0	22,6	5,8
mazowieckie	32,7	30,4	32,2	7,8
opolskie	27,2	29,1	23,1	6,8
podkarpackie	33,5	32,1	30,3	9,1
podlaskie	38,5	25,4	18,7	5,4
pomorskie	28,7	39,1	20,1	8,4
śląskie	34,6	26,7	27,7	7,6
świętokrzyskie	29,2	38,2	23,4	12,6
warmińsko-mazurskie	28,2	30,6	15,7	14,0
wielkopolskie	33,0	33,3	22,1	7,2
zachodniopomorskie	31,0	37,0	23,2	10,7
Polska	33,0	31,8	24,7	8,3

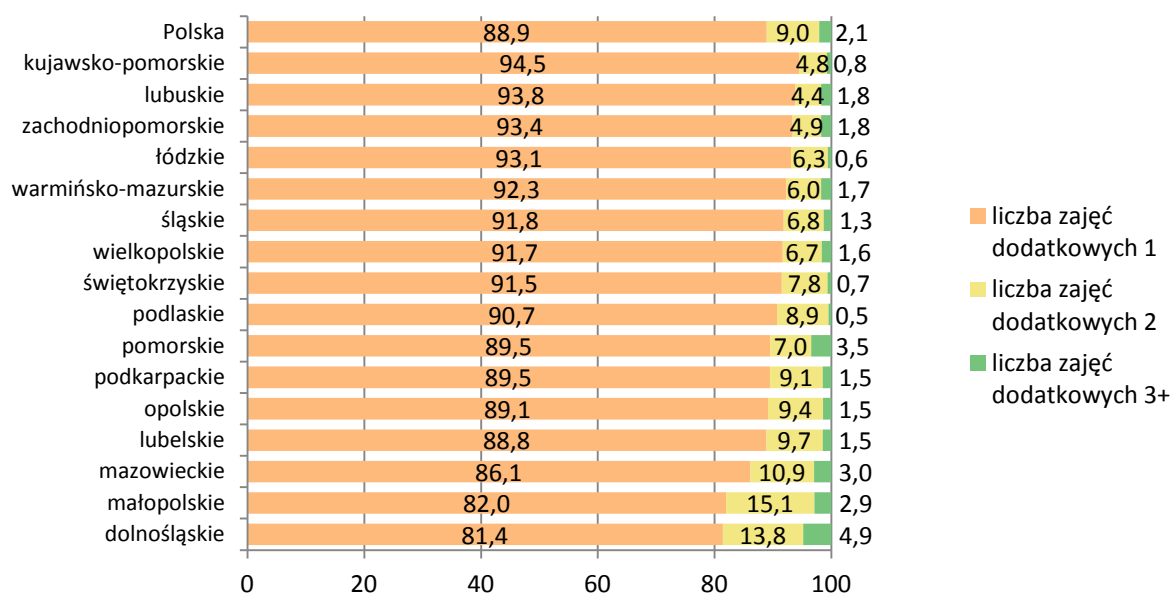
Źródło: obliczenia własne na podstawie drugiej rundy badania panelowego UDE.

Zróżnicowanie regionalne pod względem dostrzegania potrzeby podnoszenia swoich kwalifikacji jest dość znaczne. W województwie opolskim, które charakteryzuje się najwyższym udziałem w edukacji pozaformalnej, odsetek osób niemających potrzeby poszerzenia swojej wiedzy jest niższy o 11 punktów procentowych od tego wskaźnika w województwie lubuskim, w którym aż 39% osób dorosłych nie widzi potrzeby uczenia się. Brak zainteresowania dokończaniem jest ponad dwukrotnie wyższy w województwie mazowieckim i podkarpackim niż w województwie warmińsko-mazurskim. Przy czym właśnie w województwie warmińsko-mazurskim najwięcej osób stwierdziło, że nie stać ich na podejmowanie nauki pozaformalnej (14%), tj. około dwukrotnie więcej niż w województwie opolskim i prawie dwa i pół razy więcej niż w województwach małopolskim i podlaskim.

Osoby kształcące się pozaformalnie najczęściej (88,9%) biorą udział tylko w jednej kategorii zajęć dodatkowych. W dwóch typach zajęć dodatkowych brało średnio 9% respondentów, przy czym tylko w trzech województwach odsetek osób angażujących się w dwa typy zajęć dodatkowych przekroczył 10%: małopolskie 15,1%, dolnośląskie 13,8% i mazowieckie 10,9%. Ta sama grupa województw charakteryzuje się najwyższym udziałem w trzech i więcej typach zajęć dodatkowych, choć i tak jest to bardzo niski odsetek osób, 4,9% w dolnośląskim, 3,0% w mazowieckim i 2,9% w małopolskim oraz 3,5% w pomorskim.

Wykres 3.2. Udział osób dorosłych wśród osób podejmujących edukację pozaformalną według podejmowanej liczby zajęć dodatkowych

Źródło: obliczenia własne na podstawie drugiej rundy badania panelowego UDE.

Respondenci byli pytani o następujące kategorie zajęć dodatkowych:

- kursy/szkolenia zawodowe
- studia podyplomowe
- nauka języka obcego
- zajęcia z przedmiotów szkolnych (wyrównawcze, korepetycje lub przygotowujące do egzaminów) – tylko dla osób w edukacji formalnej
- zajęcia artystyczne/ koła zainteresowań (np. nauka gry na instrumencie, nauka śpiewu, plastyczne, zajęcia z programowania, szachy, modelarskie, fotograficzne)
- zajęcia sportowe (również taniec, rytmika, zajęcia korekcyjne, czy rehabilitacja)
- zajęcia wynikające z przynależności do organizacji lub wspólnoty wyznaniowej (np. harcerstwo, oaza, przymierze rodzin)
- kurs prawa jazdy
- inne zajęcia niewymienione wyżej.

Zdecydowana większość (85%) dorosłych Polaków, która uczestniczyła w edukacji pozaformalnej, brała udział w kursach i szkoleniach zawodowych. W województwie opolskim, które jak wspomniano wyżej charakteryzuje się najwyższym udziałem w edukacji pozaformalnej, ponad 90% wszystkich doszkalających się brało udział właśnie w kursach i szkoleniach zawodowych.

Tabela 3.3. Udziały osób dorosłych wśród podejmujących naukę pozaformalną, według typu podejmowanej nauki w roku szkolnym 2013/2014.

Typ nauki województwo	kursy/szkolenia zawodowe	nauka języka obcego	inne zajęcia, nie wymienione wyżej
dolnośląskie	85,4	11,9	9,9
kujawsko-pomorskie	77,9	5,5	6,0
lubelskie	87,7	6,0	8,1
lubuskie	89,3	8,8	5,4
łódzkie	89,0	6,2	4,4
małopolskie	84,3	15,2	8,7
mazowieckie	78,3	15,2	9,9
opolskie	90,8	4,2	9,1
podkarpackie	86,6	6,2	5,5
podlaskie	86,6	5,9	6,8
pomorskie	79,0	14,1	6,2
śląskie	81,1	12,5	4,9
świętokrzyskie	80,7	6,0	11,3
warmińsko-mazurskie	81,8	10,3	5,8
wielkopolskie	86,6	8,2	6,4
zachodniopomorskie	85,7	9,0	4,2
Polska	84,2	10,2	7,1

Źródło: obliczenia własne na podstawie drugiej rundy badania panelowego UDE.

Drugim najczęściej wskazywanym typem zajęć, z których korzystali dorośli doszkalający się Polacy, była nauka języka obcego, jednak odsetek osób uczestniczących w zajęciach nauki języka obcego to zaledwie 10%. W przytaczanym wcześniej województwie opolskim zaledwie 4,2% osób dorosłych uczęszczało na naukę języka obcego, ponad trzykrotnie mniej niż w województwach małopolskim i mazowieckim, gdzie ponad 15% osób uczyło się języka obcego. W województwie pomorskim, charakteryzującym się jednym z najniższych udziałów w kursach/szkoleniach zawodowych, odnotowano natomiast jeden z najwyższych udziałów w nauce języka obcego.

Pozostałe kategorie zajęć dodatkowych były wymieniane sporadycznie i nie przekraczały 5% respondentów dla każdego typu. Kategorię inne niż wyżej wymienione zajęcia wskazało ponad 7% respondentów, przy czym jedynie w świętokrzyskim udział tej kategorii przekroczył 10%.

Jak widać z danych, zdecydowana większość dorosłych Polaków preferowała kursy i szkolenia zawodowe. Nie dziwi zatem fakt, że wśród przyczyn decyzji o uczestnictwie w doksztalcaniu dominują odpowiedzi związane z zawodową sferą życia respondentów.

Osoby, które podjęły naukę pozaformalną w roku szkolnym 2013/2014, najczęściej kierowały się chęcią lepszego wykonywania swojej pracy (50%). Druga najczęściej wskazywana odpowiedź to chęć rozwijania swoich zainteresowań (36%). Równie często przyczyną doksztalcania był fakt wysłania przez pracodawcę na kurs bądź szkolenie (31%). Zróżnicowanie między województwami jest jednak zauważalne. W województwie opolskim, charakteryzującym się najwyższym udziałem w szkoleniu pozaformalnym, głównymi przyczynami podejmowania nauki było wysłanie przez pracodawcę na kursy/szkolenia oraz konieczność doksztalcania się, by lepiej wykonywać pracę.

Tabela 3.4. Odsetki osób dorosłych według przyczyn podejmowania nauki pozaformalnej

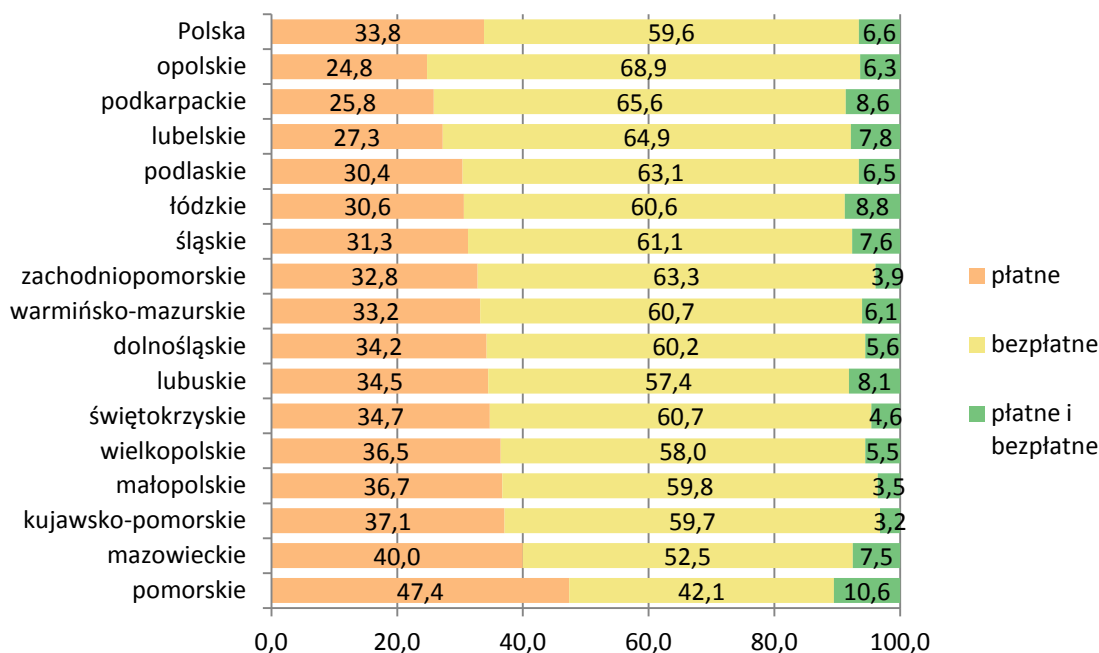
Przyczyny województwo	muszę się dokształcać by lepiej wykonywać pracę	chcę rozwijać własne zainteresowa- nia	pracodawca mniej wysłał	muszę się dokształcać by nie stracić pracy	chcę/muszę się dokształcać żeby dostać awans	chcę znaleźć (nową) pracę	takie zajęcia mogłam pogodzić z innymi obowiązkami	chcę/muszę się dokształcać żeby dostać podwyżkę
dolnośląskie	54,8	33,8	30,8	17,4	11,7	8,2	12,1	14,5
kujawsko-pomorskie	46,1	31,1	24,3	17,1	5,9	9,0	5,1	3,8
lubelskie	52,0	39,3	25,5	20,4	8,9	12,6	11,4	9,9
lubuskie	34,2	27,7	34,5	19,2	8,0	14,3	3,7	5,9
łódzkie	49,4	30,5	28,3	25,2	13,4	10,0	10,9	11,4
małopolskie	46,7	45,0	34,0	15,4	10,8	8,3	8,9	7,2
mazowieckie	55,6	43,5	27,3	18,6	8,6	9,1	9,7	7,4
opolskie	46,2	30,9	47,8	16,6	9,0	5,2	5,5	7,0
podkarpackie	45,4	35,8	32,0	12,1	8,5	13,1	9,7	4,3
podlaskie	46,5	39,9	30,4	15,3	6,1	8,3	11,8	6,6
pomorskie	48,3	38,7	41,0	15,2	14,3	8,8	17,9	10,2
śląskie	54,4	29,8	35,8	17,5	11,6	9,4	6,6	8,2
świętokrzyskie	45,9	44,3	15,8	20,7	9,1	18,9	9,3	6,2
warmińsko-mazurskie	58,1	37,5	31,0	18,0	10,0	7,5	12,1	11,7
wielkopolskie	59,7	33,0	30,9	20,1	11,1	7,6	5,0	8,8
zachodniopomorskie	42,8	36,7	30,2	17,1	10,3	7,0	1,9	11,4
Polska	50,7	36,3	31,7	18,0	10,3	9,3	9,1	8,9

Źródło: obliczenia własne na podstawie drugiej rundy badania panelowego UDE.

Zdecydowanie mniej istotna w województwie opolskim była chęć rozwijania własnych zainteresowań. W przeciwieństwie do województwa świętokrzyskiego, charakteryzującego się jednym z najniższych udziałów w nauce pozaformalnej, gdzie odnotowano najwyższy udział chęci realizacji swoich zainteresowań jako przyczynę podejmowania edukacji przy równie istotnej konieczności dokształcania się, by lepiej wykonywać swoją pracę, ale najniższym udziale wysyłania przez pracodawcę. Ponadto świętokrzyskie charakteryzuje najwyższy odsetek osób, które wskazały jako przyczynę podjęcia nauki pozaformalnej chęć znalezienia (nowej) pracy.

W ankiecie pytano również o to, czy dodatkowe zajęcia, w których dorośli Polacy brali udział, były odpłatne czy też nie. Jeśli w danej kategorii zajęć dodatkowych ktoś brał udział w kilku zajęciach i część była odpłatna, a część nieodpłatna, miał możliwość zaznaczenia takiej odpowiedzi. W województwie opolskim, charakteryzującym się jednym z najwyższych udziałów w edukacji pozaformalnej oraz najwyższym udziale w kursach/ szkoleniach zawodowych, prawie 70% zajęć dodatkowych była bezpłatna.

Wykres 3.3. Udziały osób dorosłych w nauce pozaformalnej w roku szkolnym 2013/2014, według rodzaju odpłatności

Źródło: obliczenia własne na podstawie drugiej rundy badania panelowego UDE.

W województwie pomorskim, charakteryzującym się przeciętnym zaangażowaniem w edukację pozaformalną i jednym z najniższych udziałów w kursach/szkoleniach zawodowych, ale o wysokim udziale w uczeniu się języka obcego, zajęcia bezpłatne stanowią tylko 42%.

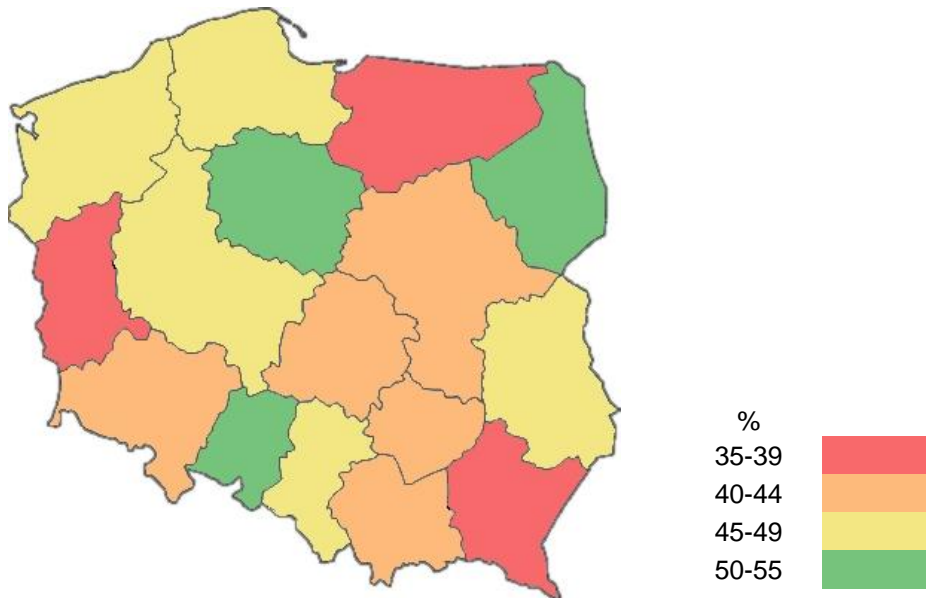
3.2. Regionalne zróżnicowanie udziału dzieci w zajęciach dodatkowych

Uczestnictwo dzieci w zajęciach dodatkowych ma wiele zalet, poza wartościowym sposobem spędzania czasu pozwala dzieciom wykształcać umiejętności funkcjonowania w grupie, jak również rozwijać swoje zainteresowania czy pasje. W drugiej rundzie badania *Uwarunkowań decyzji edukacyjnych* badano zaangażowanie dzieci i młodzieży w zajęcia dodatkowe. W ankiecie pytano, czy w roku szkolnym 2013/2014 dziecko uczestniczyło w jakichkolwiek zajęciach dodatkowych lub w innej aktywności związanej z rozwijaniem zainteresowań. Przez zajęcia dodatkowe rozumiano: zajęcia sportowe – pozwalające na rozwój ruchowy, zajęcia artystyczne – rozwijające talent w danej dziedzinie (śpiew, granie na instrumencie czy też rysowanie), naukę języków obcych, jak również zajęcia wynikające z przynależności do organizacji lub wspólnoty (harcerstwo, oaza), a także zajęcia z przedmiotów szkolnych (wyrównawcze, korepetycje lub przygotowujące do egzaminów).

W niniejszym rozdziale opiszemy zaangażowanie dzieci w zajęcia dodatkowe na podstawie analizy danych zgromadzonych podczas drugiej rundy badania *Uwarunkowań decyzji edukacyjnych*. Analizy danych w tym rozdziale są prowadzone na danych nieważonych. Przedstawimy regionalne zróżnicowanie uczestnictwa w zajęciach pozalekcyjnych przez dzieci, które w roku szkolnym 2013/2014 były objęte formalnym systemem edukacji, tj. uczęszczały do przedszkola, szkoły podstawowej lub gimnazjum.

W Polsce 44,6% dzieci uczących się w systemie formalnym w roku szkolnym 2013/2014 uczestniczyło także w przynajmniej jednym typie zajęć dodatkowych. W województwach opolskim, podlaskim i kujawsko-pomorskim co drugie dziecko brało udział w takich zajęciach.

Wykres 3.4. Odsetek dzieci i młodzieży biorących udział w jakichkolwiek zajęciach dodatkowych w roku szkolnym 2013/2014

Źródło: obliczenia własne na podstawie drugiej rundy badania panelowego UDE.

Jak wynika z analizy danych, ponad połowa dzieci uczęszczających do placówek edukacyjnych nie angażowała się w roku szkolnym 2013/2014 w jakiejkolwiek zajęciach dodatkowe. W województwach warmińsko-mazurskim, lubuskim i podkarpackim odsetek ten wyniósł ponad 60%. W badaniu *Uwarunkowań decyzji edukacyjnych* zadano pytanie o przyczyny niepodjęcia uczestnictwa w zajęciach dodatkowych. Podobnie jak w przypadku osób dorosłych niepodjęających kształcenia pozaformalnego, również w przypadku dzieci brak potrzeby partycypacji w zajęciach dodatkowych był najczęściej wskazywaną przyczyną, średnio w kraju przez prawie 40% respondentów. Drugą najczęściej wskazywaną odpowiedzią był brak zainteresowania dziecka takimi zajęciami, 19% w skali kraju, a dopiero na trzecim miejscu ponad 13% respondentów stwierdziła, że brak tego typu zajęć w miejscu zamieszkania jest przyczyną, dla której dzieci w nich nie uczestniczą. Nieco ponad 12% respondentów wskazała na przyczyny materialne.

Tabela 3.5. Przyczyny niepodjęcia zajęć dodatkowych według województw

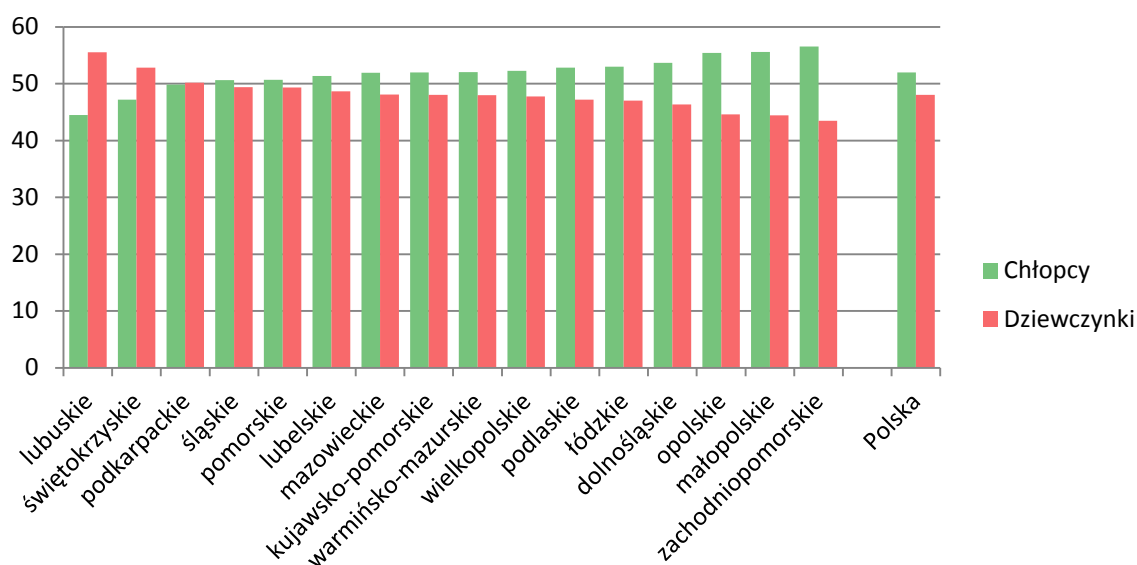
Przyczyna województwo	nie ma takiej potrzeby	dziecka nie interesują	brak w miejscu zamieszkania	nie stać nas
dolnośląskie	42,5	19,4	11,7	12,3
kujawsko-pomorskie	40,9	24,0	11,1	7,2
lubelskie	36,0	9,8	22,7	14,4
lubuskie	39,4	22,3	11,9	13,0
łódzkie	39,4	17,8	12,5	18,9
małopolskie	32,3	16,5	18,5	12,8
mazowieckie	45,9	20,5	11,6	16,8
opolskie	45,9	23,5	9,4	8,8
podkarpackie	44,4	18,4	18,4	10,2
podlaskie	36,3	11,2	12,6	7,0
pomorskie	40,9	19,3	8,0	9,5
śląskie	38,9	21,1	11,3	10,9
świętokrzyskie	44,7	10,2	15,0	12,1
warmińsko-mazurskie	30,1	18,5	16,9	15,9
wielkopolskie	39,1	26,1	12,2	8,8
zachodniopomorskie	36,7	23,0	9,7	16,8
Polska	39,6	19,1	13,6	12,4

Źródło: obliczenia własne na podstawie drugiej rundy badania panelowego UDE.

Województwo warmińsko-mazurskie, charakteryzujące się wysokim udziałem dzieci nieuczestniczących w zajęciach dodatkowych, najrzadziej wskazało jako przyczynę brak takiej potrzeby, natomiast relatywnie często wskazując na brak takich zajęć w miejscu zamieszkania czy też przyczyny materialne. Natomiast w drugim, pod względem odsetka dzieci nieuczestniczących w zajęciach dodatkowych, województwie podkarpackim aż ponad 44% respondentów nie widzi potrzeby uczestnictwa w takich zajęciach, podobnie jak w województwach o wysokim udziale dzieci w zajęciach pozalekcyjnych.

Wśród wszystkich dzieci uczących się w systemie formalnym nieco więcej chłopców niż dziewcząt brało udział w zajęciach dodatkowych. Jedynie w dwóch województwach, lubuskim i świętokrzyskim odsetek dziewczynek aktywnych w zajęciach pozalekcyjnych był wyższy niż udział chłopców.

Wykres 3.5. Udział w zajęciach dodatkowych w roku szkolnym 2013/2014, według płci.

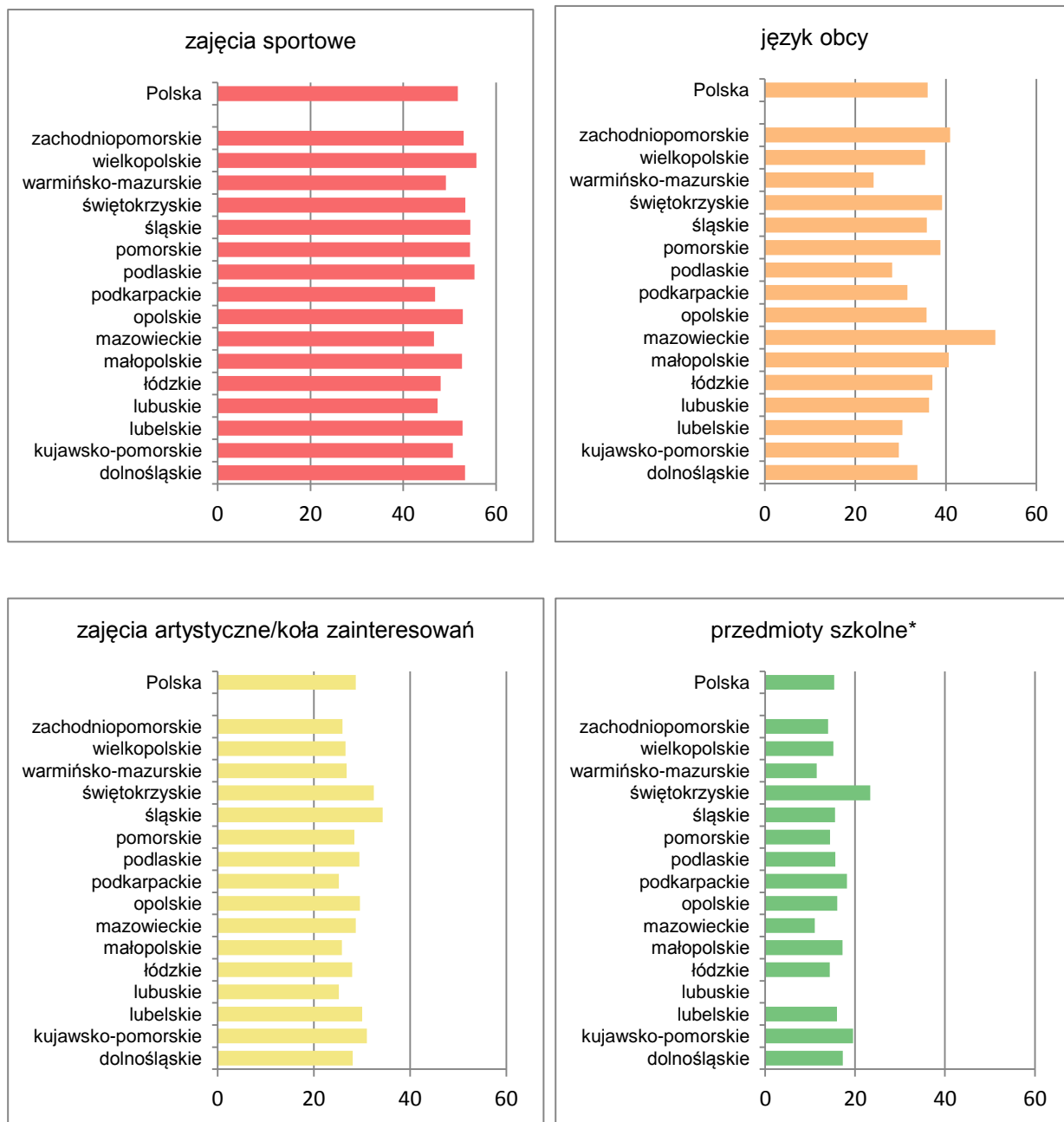

Źródło: obliczenia własne na podstawie drugiej rundy badania panelowego UDE.

W raporcie tematycznym z drugiej rundy badania *Uwarunkowań decyzji edukacyjnych* (Rószkiewicz, Saczuk, 2015) pokazano, że najczęściej w zajęciach pozalekcyjnych uczestniczą dzieci najstarsze tj. uczące się w klasach 4-6 oraz w gimnazjach. Ponad 60% uczniów klas 4-6 w województwach kujawsko-pomorskim, podlaskim, świętokrzyskim i wielkopolskim brało udział w zajęciach dodatkowych. Taki sam odsetek uczniów gimnazjum odnotowano w województwach łódzkim i opolskim. Najwięcej, prawie 40% dzieci uczęszczających do przedszkola brało udział w zajęciach dodatkowych w województwach lubelskim, opolskim, zachodniopomorskim i dolnośląskim. Natomiast w pierwszych klasach szkoły podstawowej ten odsetek był najwyższy w województwach kujawsko-pomorskim i podlaskim – ponad 50%.

Wyniki badania wskazują, że spośród wszystkich dzieci biorących udział w zajęciach dodatkowych co drugie dziecko uczęszcza na zajęcia sportowe, co trzecie na naukę języka obcego i również niemal co trzecie na zajęcia artystyczne. Badanie pokazało niewielkie zróżnicowanie regionalne w udziale dzieci w zajęciach sportowych, różnica między grupą województw o najwyższym udziale, oscylującym około 55%, a grupą województw o najniższym udziale w zajęciach sportowych to około 9 punktów procentowych. Dużo większe zróżnicowanie można zauważyć podczas analizy udziału dzieci w nauce języka obcego. W przypadku tego typu zajęć dodatkowych absolutnym liderem jest województwo mazowieckie, gdzie ponad 50% dzieci uczęszcza na tego typu zajęcia. Na drugim biegunie znalazło się województwo warmińsko-mazurskie, gdzie raptem 24% dzieci korzysta z zajęć dodatkowych, jakim jest nauka języka obcego.

Wykres 3.6. Odsetek dzieci wśród biorących udział w zajęciach dodatkowych w roku szkolnym 2013/2014, według typu zajęć

*bez dzieci uczęszczających do przedszkola

Źródło: obliczenia własne na podstawie drugiej rundy badania panelowego UDE.

Analizując uczestnictwo w zajęciach artystycznych/kołach zainteresowań, można zauważyć, że podobnie jak w uczestnictwie w zajęciach sportowych nie występuje zbyt duże zróżnicowanie regionalne. Między najwyższym a najniższym odnotowanym wskaźnikiem uczestnictwa w zajęciach artystycznych jest około 9 punktów procentowych.

Poza zajęciami sportowymi, artystycznymi i nauką języka, w ankiecie można było jeszcze zaznaczyć udział dziecka w zajęciach z przedmiotów szkolnych, rozumianych jako zajęcia wyrównawcze, korepetycje lub zajęcia przygotowujące do egzaminów, jak również zajęcia wynikające

z przynależności do organizacji lub wspólnoty. Wyniki badań wskazują, że korzystanie z dodatkowych zajęć z przedmiotów szkolnych nie jest zjawiskiem powszechnym. Odsetek uczniów korzystających z tego typu zajęć to około 15%. Jedynie w województwie świętokrzyskim wskaźnik ten przekroczył 23%, natomiast w województwie mazowieckim był o ponad połowę niższy i wyniósł 11%. Bardzo niewielka, liczba respondentów zaznaczyła uczestnictwo w zajęciach wynikających z przynależności do organizacji lub wspólnoty, w województwach takich przypadków było od kilku do kilkunastu.

W ankiecie znalazło się również pytanie o odpłatność uczęszczania na poszczególne typy zajęć dodatkowych. Z badania wynika, że około 50% wszystkich dzieci i młodzieży biorących udział w zajęciach dodatkowych bierze udział w przynajmniej jednym z zajęć odpłatnych.

Tabela 3.6. Odsetek dzieci uczestniczących w dodatkowych zajęciach odpłatnych w roku szkolnym 2013/2014, według typu zajęć

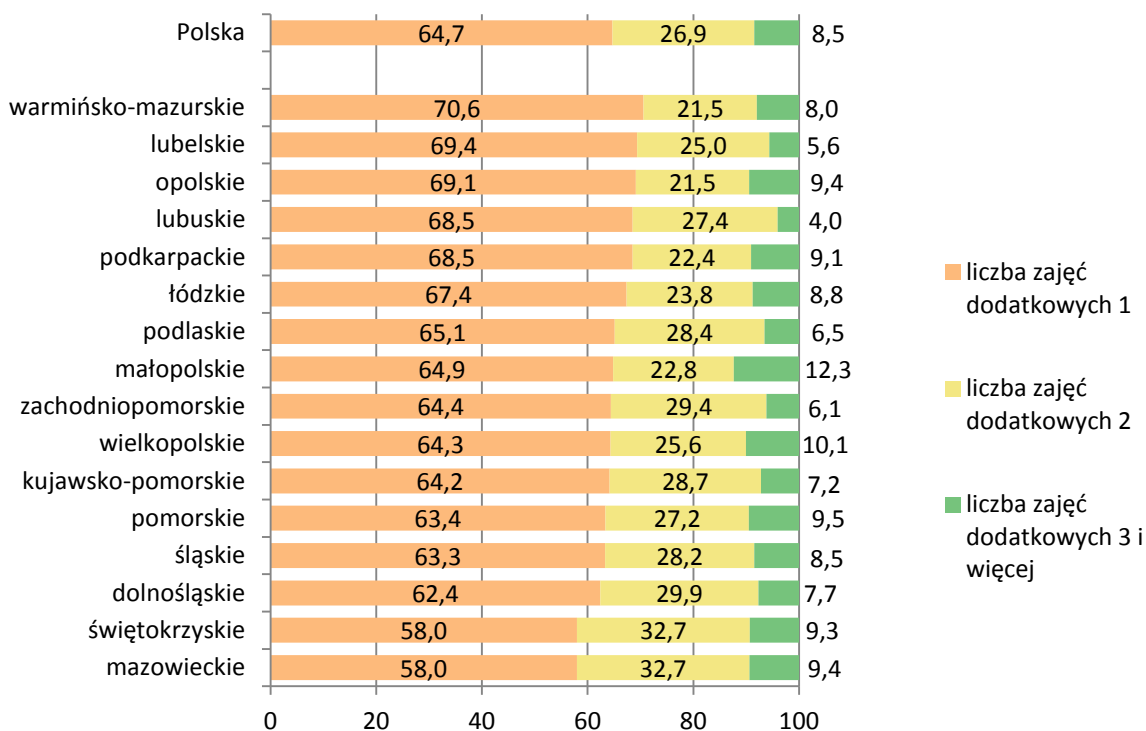
typ zajęć województwo	przynajmniej jedne zajęcia płatne	zajęcia sportowe	język obcy	zajęcia artystyczne/ koła zainteresowań
dolnośląskie	57,3	31,8	22,6	22,6
kujawsko-pomorskie	37,3	17,6	18,6	18,6
lubelskie	47,6	25,8	20,2	20,2
lubuskie	50,0	25,8	20,2	20,2
łódzkie	45,6	23,0	22,6	22,6
małopolskie	60,9	27,9	30,8	30,8
mazowieckie	67,6	29,3	45,2	45,2
opolskie	40,8	19,4	16,8	16,8
podkarpackie	46,1	22,0	20,7	20,7
podlaskie	39,1	20,9	14,4	14,4
pomorskie	49,4	25,1	21,8	21,8
śląskie	48,7	25,6	21,5	21,5
świętokrzyskie	46,0	18,7	22,7	22,7
warmińsko-mazurskie	42,3	22,1	11,7	11,7
wielkopolskie	52,1	25,9	22,3	22,3
zachodniopomorskie	60,7	29,4	28,2	28,2
Polska	50,2	24,8	23,5	23,5

Źródło: obliczenia własne na podstawie drugiej rundy badania panelowego UDE.

W powyższej tabeli widać wyraźne zróżnicowanie regionalne pod względem odpłatności za zajęcia dodatkowe. Województwa mazowieckie i małopolskie charakteryzują się wysokim odsetkiem dzieci i młodzieży biorących udział w odpłatnych zajęciach dodatkowych, zarówno sportowych, artystycznych czy nauki języka obcego. Natomiast województwa warmińsko-mazurskie, podlaskie i kujawsko-pomorskie należą do grupy o najniższym udziale dzieci w płatnych zajęciach dodatkowych wszystkich typów.

Analiza odpowiedzi na pytania o uczestnictwo dzieci w zajęciach dodatkowych pozwala zbadać, w jak wielu typach zajęć dzieci biorą udział. Zdecydowana większość dzieci uczęszczających do przedszkola, szkoły podstawowej lub gimnazjum brała udział tylko w jednym typie zajęć dodatkowych.

Wykres 3.7. Odsetek dzieci wśród uczęszczających na zajęcia dodatkowe w roku szkolnym 2013/2014, według liczby zajęć

Źródło: obliczenia własne na podstawie drugiej rundy badania panelowego UDE.

Zróżnicowanie regionalne jest dosyć wyraźne. W województwie mazowieckim i świętokrzyskim ponad 1/3 dzieci i młodzieży brała udział w dwóch typach zajęć dodatkowych. Natomiast jedynie w województwach małopolskim i wielkopolskim, odsetek dzieci biorących udział w trzech i więcej typach zajęć dodatkowych przekroczył 10%. Województwo warmińsko-mazurskie, charakteryzujące się najniższym ogólnym odsetkiem dzieci i młodzieży uczestniczących w zajęciach dodatkowych, charakteryzuje się też najwyższym odsetkiem dzieci biorących udział w tylko jednym typie zajęć.

3.3. Podsumowanie

Osoby w wieku 25-64 lat w Polsce w zdecydowanej większości nie widzą potrzeby podejmowania aktywności edukacyjnej w formach zorganizowanych. Spośród tych, którzy w roku szkolnym 2013/2014 podjęli jakiegoś typu naukę pozaformalną – zaledwie 12%, większość (84%) brała udział w kursach i szkoleniach zawodowych. Motywacją do poszerzania swojej wiedzy dla co drugiego dorosłego Polaka była konieczność doksztalcania się, by lepiej wykonywać swoją pracę.

Analiza danych w podziale na regiony pokazuje dość znaczne zróżnicowanie w zaangażowaniu w edukację pozaformalną, jak i rozmaite przyczyny takiego zaangażowania. Z jednej strony jest województwo opolskie, w którym niemal 19% dorosłych osób deklaruje udział w jakiejś formie sformalizowanego doksztalcania się, a z drugiej województwo kujawsko-pomorskie, w którym zaledwie 7,5% dorosłych podejmowało naukę pozaformalną. Najczęściej wskazywanym typem zajęć dodatkowych, w których dorośli Polacy brali udział, są kursy lub szkolenia zawodowe, najczęściej (91% wskazań) w województwie opolskim, a najrzadziej (79% wskazań) w województwie pomorskim. Drugim najczęściej wskazywanym typem zajęć dodatkowych była nauka języka obcego. Najwyższe

udziały, powyżej 15%, w nauce języka obcego odnotowano w województwach mazowieckim i małopolskim, natomiast najniższa partycypacja w uczeniu się języka obcego została odnotowana w województwie opolskim (4%). Najczęściej wskazywaną przyczyną uczestnictwa w nauce pozaformalnej była konieczność doksztalcenia się, by lepiej wykonywać swoją pracę, prawie 60% w województwach wielkopolskim i warmińsko-mazurskim. Natomiast chęć rozwijania swoich zainteresowań była najczęściej wskazywana w tych samych województwach, w których odnotowano wysoki odsetek osób uczestniczących w nauce języka obcego, mazowieckim i małopolskim oraz w świętokrzyskim.

Przeprowadzona analiza wskazuje na silne powiązanie podejmowania edukacji pozaformalnej przez osoby dorosłe z aktywnością zawodową. W województwie opolskim najwyższemu udziałowi w edukacji pozaformalnej (19%) towarzyszy najwyższy udział (91%) w kursach i szkoleniach zawodowych. Natomiast najniższy udział w edukacji pozaformalnej (7,5%) idzie w parze z najniższym udziałem w kursach i szkoleniach zawodowych (77%) w województwie kujawsko-pomorskim.

Przyczyny podejmowania nauki pozaformalnej są także silnie związane z życiem zawodowym respondentów i przeważają te mówiące o konieczności doksztalcenia się, by lepiej wykonywać swoją pracę. W czterech województwach (opolskim, lubuskim, pomorskim i śląskim) drugą najważniejszą przyczyną podjęcia szkolenia był fakt wysłania na nie przez pracodawcę. W pozostałych województwach drugą najważniejszą przyczyną była chęć rozwijania swoich zainteresowań.

Prawie 45% dzieci i młodzieży uczących się w systemie formalnym, przez co rozumiemy uczęszczanie do przedszkola, szkoły podstawowej lub gimnazjum, jednocześnie bierze udział w zajęciach dodatkowych. Zróżnicowanie regionalne pod tym względem jest dość znaczne. Z jednej strony są takie województwa jak opolskie, podlaskie i kujawsko-pomorskie, gdzie ponad 50% dzieci i młodzieży angażuje się w zajęcia pozalekcyjne, a z drugiej województwa warmińsko-mazurskie, lubuskie i podkarpackie, gdzie ponad 60% dzieci i młodzieży nie uczestniczy w żadnych zajęciach. Przyczyny nie angażowania się w jakiegokolwiek zajęcia dodatkowe to najczęściej, w prawie 40%, niewidzenie potrzeby takiego zaangażowania. Dwa razy rzadziej wskazywano na odpowiedź, że dziecka nie interesuje udział w zajęciach dodatkowych.

Najczęściej wybieranym typem zajęć dodatkowych są zajęcia sportowe. W odsetku dzieci i młodzieży biorących udział w tego typu zajęciach odnotowano znikome zróżnicowanie regionalne, podobnie jak w udziale w zajęciach artystycznych/kołach zainteresowań, które jednak jest wybierane dwa razy rzadziej. Drugim najczęściej wybieranym typem zajęć jest nauka języka obcego, tu zróżnicowanie regionalne jest znaczne.

Dzieci i młodzież, która uczęszcza na zajęcia dodatkowe, najczęściej bierze udział w jednego typu zajęciach. Około 30% biorących udział w zajęciach pozalekcyjnych angażuje się w dwa typy takich zajęć. Województwa mazowieckie i świętokrzyskie mają najwyższy wskaźnik uczestnictwa w dwóch typach zajęć dodatkowych, a województwa małopolskie i wielkopolskie w trzech i więcej.

4. Korzystanie z nowoczesnych technologii

Anna Maliszewska

4.1. Dostęp do nowoczesnych technologii – zróżnicowanie wojewódzkie

Media kreują obraz naszego społeczeństwa jako nowoczesnego, chętnie i często korzystającego z nowoczesnych technologii. Również wyniki badań GUS (GUS, 2014) potwierdzają tendencję wzrostową wskaźników związanych z wyposażeniem w nowoczesne technologie i korzystania z nich. Np. odsetek gospodarstw domowych posiadających komputer wzrósł w ciągu ostatnich 4 lat³ o ponad 8 pp., a odsetek posiadających dostęp do Internetu o prawie 10pp.

Należy jednak pamiętać, że zjawisko rozpowszechniania się nowoczesnych technologii, pomimo wysokiej dynamiki, nie jest równomierne, a „nasylenie” TIK jest silnie zróżnicowane i determinowane wieloma heterogenicznymi czynnikami. Przykładowo wyniki ostatniej rundy badania *Uwarunkowań decyzji edukacyjnych* (UDE) pokazują, że odsetek gospodarstw posiadających komputer wzrasta, gdy uwzględnimy jako jego charakterystykę posiadanie dzieci⁴. Dodatkowo nowoczesne technologie nie są jednorodną kategorią, a poziom rozpowszechnienia różnych typów urządzeń z nimi związanych nie jest jednakowy – jak wskazują wyniki badania UDE, w skali kraju prawie 80% gospodarstw domowych ma komputer⁵, jednak wskaźnik wyposażenia gospodarstw domowych w smartfon był o połowę niższy (40% gospodarstw).

Na wykresie 4.1 przedstawiono odsetki gospodarstw domowych posiadających komputer, dostęp do Internetu i smartfon w rozbiciu wojewódzkim. Jak już wspomniano, widoczne jest duże zróżnicowanie regionalne – odsetek gospodarstw posiadających komputer różni się między województwem małopolskim a zachodniopomorskim o prawie 11,5 pp. (podobne różnice dotyczą dostępu do Internetu). Co więcej, jedynie w 6 województwach odsetek gospodarstw posiadających komputer przekroczył 80%, czyli w zdecydowanej większości województw polski ponad 20% gospodarstw jest w dużej mierze pozbawionych dostępu do nowoczesnych technologii. Jeszcze większe zróżnicowanie widać w przypadku posiadania smartfon – największe „nasylenie” tego rodzaju telefonem widać w województwie małopolskim (ponad 49% gospodarstw), a najmniejsze w zachodniopomorskim (28%), czyli różnica w punktach procentowych między wartościami tych wskaźników wynosi 21.

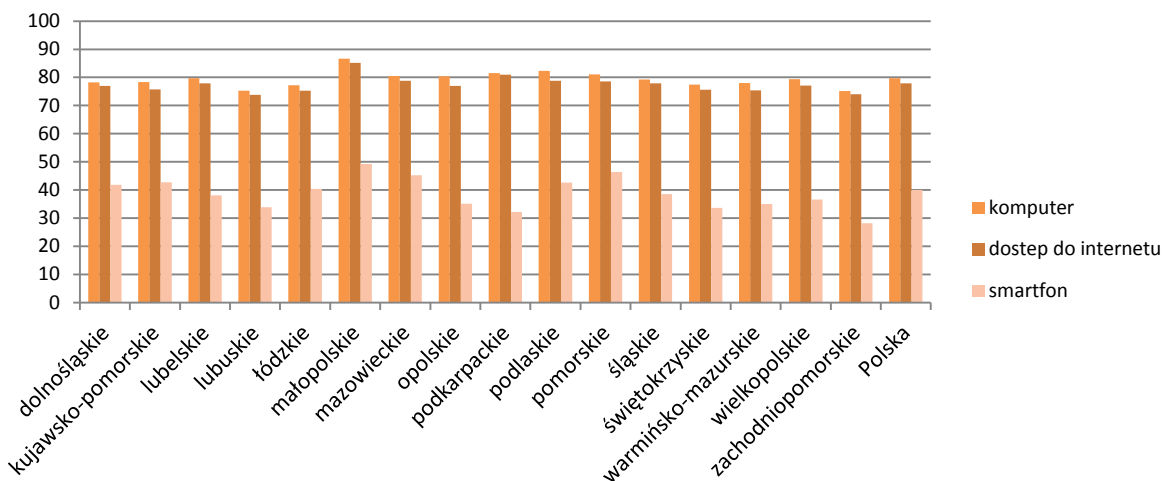
---

³ Między 2010 a 2014 r.

⁴ Odsetek ten wzrasta jeżeli ograniczymy populację do gospodarstw domowych z dziećmi uczestniczącymi w edukacji formalnej.

⁵ Komputer stacjonarny, przenośny lub tablet.

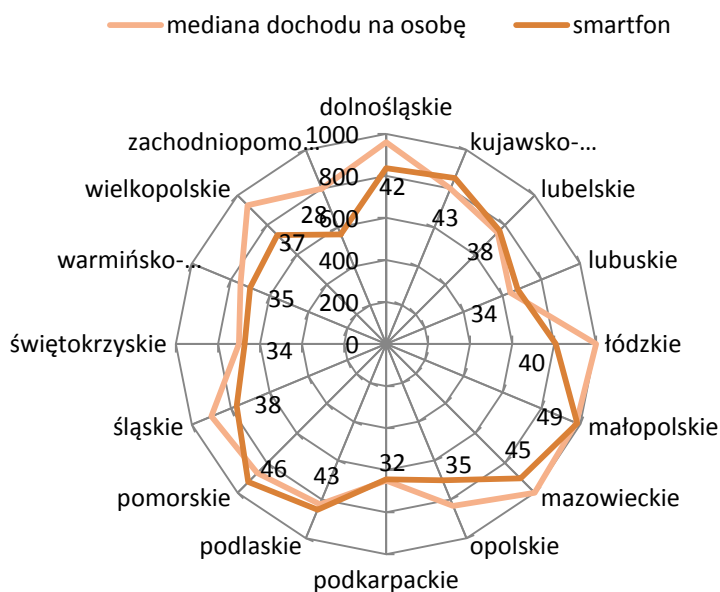
Wykres 4.1. Odsetki gospodarstw domowych posiadających komputer, dostęp do Internetu i smartfon wg województw

Źródło: obliczenia własne na podstawie drugiej rundy UDE.

Za część tego zróżnicowania odpowiada zamożność gospodarstw domowych. Na wykresie 2 można zauważyć pewną prawidłowość dotyczącą większości województw – w województwach, w których mediana dochodu na osobę jest relatywnie wysoka, wysoki jest również odsetek gospodarstw posiadających smartfon, np. województwo małopolskie czy pomorskie. Analogicznie województwa o niskiej medianie dochodu mają też z reguły niższy udział gospodarstw domowych posiadających smartfon.

Wykres 4.2. Mediana dochodu na osobę w gospodarstwach domowych oraz odsetek gospodarstw posiadających smartfon wg województw.

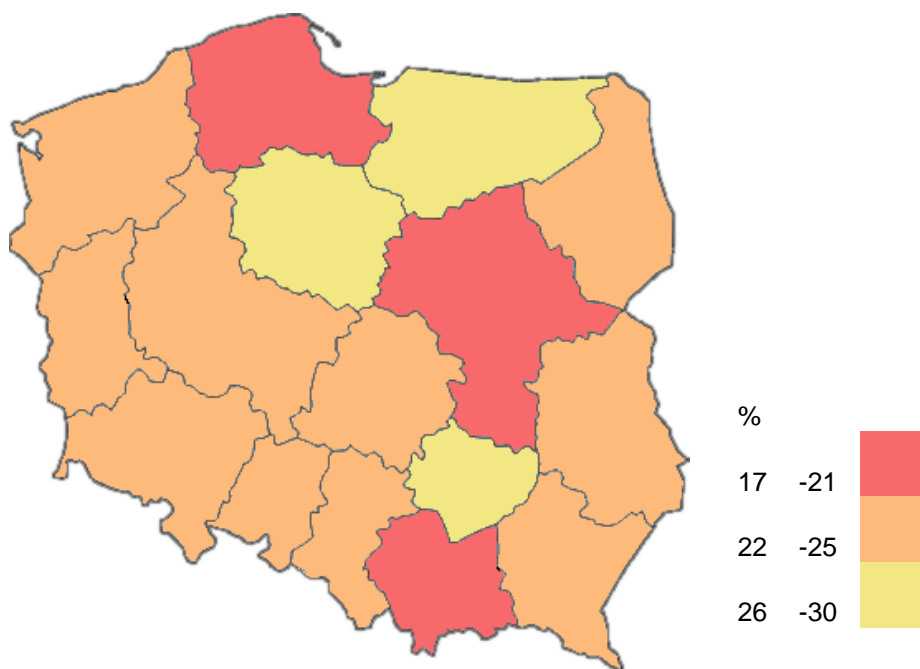

Źródło: obliczenia własne na podstawie drugiej rundy UDE.

Na dostęp do nowoczesnych technologii można spojrzeć również z perspektywy użytkowników, czyli badając wielkość grupy, która korzysta/nie korzysta z TIK. W tym akapicie skupimy się jedynie na korzystaniu z komputera. Średnio w Polsce ponad 9% dzieci do 15 roku życia nie korzysta w ogóle z komputera, a w przypadku osób powyżej tej granicy wiekowej odsetek ten wzrasta do 24%. Średnia krajów Unii Europejskiej dla całej populacji w 2014 roku wyniosła 17%, a w krajach skandynawskich wskaźniki te są jednocyfrowe (Eurostat). Korzystanie z komputera jest silnie uwarunkowane przez wiek – w grupie 16–18 lat odsetek osób, które nie korzystają z komputera, wynosi niecałe 2%, a już wśród grupy wiekowej 50–65 jest to ponad połowa populacji.

Wielkość grupy osób powyżej 15 roku życia, która nie korzysta z komputera, różni się między województwami (wykres 4.3.). Generalnie można wyodrębnić grupę województw, w których odsetek osób deklarujących, że nie korzysta z komputera, jest wysoki – są to województwa świętokrzyskie (28%), warmińsko-mazurskie (27%) i kujawsko-pomorskie (26%) – oraz grupę województw o bardzo niskim udziale tych osób – są to województwa małopolskie (17,5%), pomorskie (21%) i mazowieckie (21%).

Wykres 4.3. Odsetek osób w wieku powyżej 15 roku życia niekorzystających z komputera wg województw

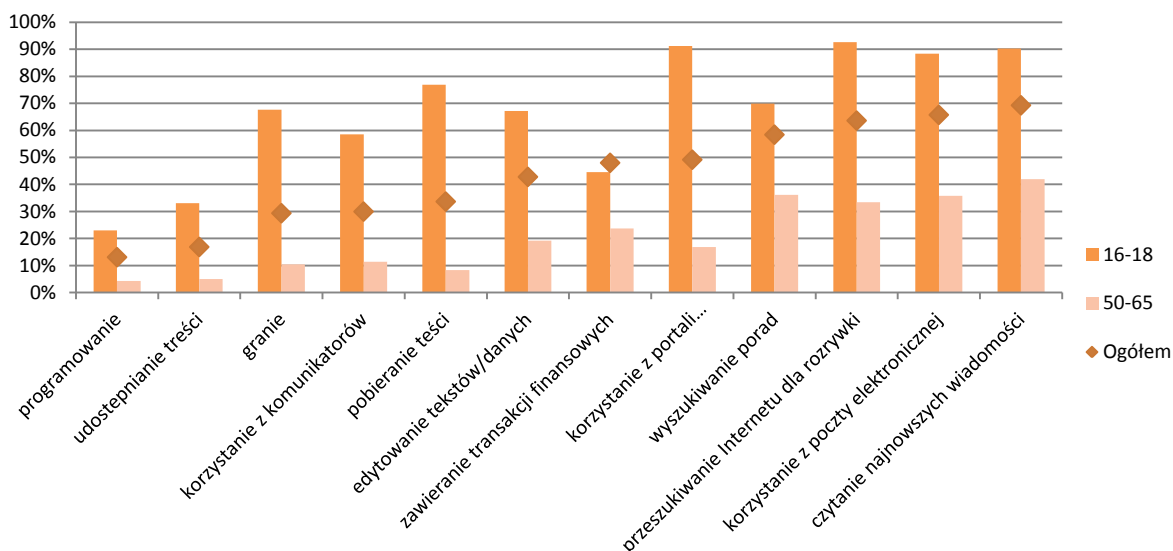
Źródło: obliczenia własne na podstawie drugiej rundy UDE.

4.2. Korzystanie z nowoczesnych technologii przez osoby powyżej piętnastego roku życia

Jak wspomniano wyżej, znaczna większość osób powyżej 15 roku życia korzysta z komputera, jednak odsetek osób korzystających jak i cel użytkowania komputera są silnie uzależnione od wieku respondentów. Największą popularnością wśród Polaków cieszy się przeszukiwanie Internetu dla rozrywki, czytanie wiadomości, korzystanie z poczty elektronicznej i wyszukiwanie porad dot. zdrowia, finansów itp., a najmniejszą czynności bardziej złożone jak programowanie czy udostępnianie treści. Te wyniki są spójne z innymi badaniami z tego obszaru, w tym przeprowadzanymi przez GUS (GUS, 2013). Porównując dwie skrajne grupy wiekowe, 16-18 lat i 50-65 lat, widać różnice w schematach

korzystania z TIK (wykres 4.4.). Aktywność na portalach społecznościowych, pobieranie treści czy granie są bardzo popularne wśród osób młodych, ale nie wśród osób starszych. Ta grupa wieku wykorzystuje TIK głównie do czytania wiadomości, wyszukiwania informacji czy korzystania z poczty elektronicznej.

Wykres 4.4. Odsetki osób w wieku powyżej 15 roku życia wykonujących daną aktywność wg województw

Źródło: obliczenia własne na podstawie drugiej rundy UDE.

Międzywojewódzkie zróżnicowanie rodzajów aktywności w TIK jest szczególnie duże w przypadku czynności złożonych, takich jak pobieranie i udostępnianie treści w Internecie, np. w województwie warmińsko-mazurskim odsetek osób udostępniających treści w Internecie jest ponad 3-krotnie większy niż w województwie świętokrzyskim. Również w przypadku posługiwania się komunikatorami widać znaczne różnice między tymi województwami – odsetek czatujących w województwie warmińsko-mazurskim wyniósł ponad 35%, a w świętokrzyskim niecałe 20%.

Porównując popularność poszczególnych aktywności między województwami, można wskazać grupę województw, w których odsetki angażujących się w czynności związane z TIK jest niski niezależnie od typu tej czynności. Przykładowo województwa świętokrzyskie, podkarpackie, podlaskie czy lubelskie mają jeden z najniższych udziałów osób aktywnych w TIK we wszystkich przedstawionych aktywnościach. Z drugiej strony są też województwa, w których relatywnie duża grupa osób wykonuje czynności związane z TIK niezależnie od ich typu, np. województwo warmińsko-mazurskie, mazowieckie czy małopolskie.

Tabela 4.3. Aktywności osób powyżej piętnastego roku życia w Internecie wg województw (procent osób)

Aktywność województwo	Korzystanie z e-mail	Aktywność na portalach społecznościowych	Czatowanie	Granie	Pobieranie treści z Internetu	Udostępnianie treści w Internecie
dolnośląskie	25,1	68,6	30,1	48,9	31,3	16,3
kujawsko-pomorskie	34,0	63,7	33,5	50,0	42,1	17,2
lubelskie	21,9	60,9	23,4	41,9	29,7	13,7
lubuskie	29,7	65,2	30,6	48,8	35,5	14,5
łódzkie	30,4	65,1	31,5	47,8	34,5	16,5
małopolskie	29,3	73,2	31,6	52,1	36,6	21,3
mazowieckie	28,4	70,5	34,0	55,5	35,3	19,3
opolskie	28,7	64,2	29,2	48,8	25,4	10,5
podkarpackie	25,3	61,9	24,8	43,8	27,6	12,4
podlaskie	27,9	62,6	28,6	42,9	29,4	13,0
pomorskie	33,1	66,9	30,0	45,9	32,5	14,4
śląskie	31,4	64,0	29,0	50,9	32,6	16,6
świętokrzyskie	22,2	59,8	19,5	45,4	29,9	7,2
warmińsko-mazurskie	36,0	63,1	35,5	50,3	39,2	23,3
wielkopolskie	31,3	63,6	28,6	48,5	36,0	18,7
zachodniopomorskie	33,4	64,3	31,7	48,8	33,0	22,1

Źródło: obliczenia własne na podstawie drugiej rundy UDE.

4.3. Podsumowanie

Mimo dużej dynamiki rozpowszechniania się dostępu do TIK nadal ponad 20% gospodarstw domowych w Polsce nie ma komputera, a 22% dostępu do Internetu. Natomiast smartfon jest nadal dobrem, którego pozbawiona jest zdecydowana większość (60%) gospodarstw domowych w Polsce.

Można postawić hipotezę, która powinna być zweryfikowana w bardziej pogłębionych analizach, że około 24% osób powyżej 15. roku życia jest zagrożone wykluczeniem cyfrowym, gdyż nie korzysta w ogóle z komputera.

Porównanie dostępu do TIK w poszczególnych województwach wskazuje na znaczne zróżnicowanie. Za część zróżnicowania regionalnego w dostępie do TIK odpowiada zamożność mieszkańców województw.

Polacy najchętniej korzystają z TIK dla rozrywki, wykonując proste czynności jak przeszukiwanie Internetu czy czytanie wiadomości. Złożone aktywności, np. udostępnianie treści czy programowanie, są zdecydowanie mniej popularne wśród użytkowników nowoczesnych technologii.

Analizując różne czynności wykonywane w ramach TIK, można wskazać województwa, w których odsetki osób aktywnych są relatywnie niskie niezależnie od typu aktywności, oraz województwa, które mają wysokie odsetki aktywnych w różnego rodzaju czynnościach związanych z TIK.

5. Regionalne zróżnicowanie wykluczenia edukacyjnego i wykluczenia społecznego

Agnieszka Chłoń-Domińczak

Jednym z obszarów badawczych w badaniu *Uwarunkowania decyzji edukacyjnych* jest powiązanie wykluczenia edukacyjnego i wykluczenia społecznego. W drugiej rundzie badania zebrano informacje dotyczące gospodarstw domowych i ich członków, które pozwalają na ocenę wykluczenia społecznego gospodarstw domowych i ich członków z uwzględnieniem takich wymiarów wykluczenia społecznego, które mają szczególne znaczenie dla formowania kapitału ludzkiego. W rozdziale przedstawiona jest ocena wpływu wykluczenia edukacyjnego na wykluczenie społeczne w różnych jego wymiarach. Do oceny zasięgu i głębokości wykluczenia społecznego w grupach osób wykluczonych edukacyjnie wykorzystano agregatowe indeksy zasięgu i głębokości wykluczenia społecznego (Panek i Zwierzchowski, 2015). Otrzymane wyniki pogłębiają wiedzę na temat zróżnicowania wojewódzkiego zjawiska wykluczenia edukacyjnego oraz wykluczenia społecznego.

5.1. Wykluczenie edukacyjne

Zgodnie z podejściem zastosowanym w analizie badania na poziomie krajowym (Panek i Zwierzchowski, 2015) wykluczenie edukacyjne utożsamiane jest z niskim poziomem wykształcenia. Za osoby o niskim poziomie wykształcenia uważane są osoby w wieku 25-65 lat posiadające co najwyżej ukończone gimnazjum (lub ośmioletnią szkołę podstawową) oraz w wieku 18-24 lata posiadające co najwyżej ukończone gimnazjum i niekontynuujące nauki formalnej. Dodatkowo jako grupa osób podlegających wykluczeniu edukacyjnemu wydzielona jest grupa osób w wieku do 24 lat, które nie pracują i nie kontynuują nauki (tzw. NEET). Zasięg wykluczenia edukacyjnego w województwach w 2014 r. przedstawia tabela 5.1.

Zasięg niskiego poziomu wykształcenia oraz bierności edukacyjnej i zawodowej jest znacząco zróżnicowany w układzie wojewódzkim. Współczynnik zmienności wojewódzkiego poziomu wykluczenia edukacyjnego wynosił 0,22 w przypadku udziału osób z niskim poziomem wykształcenia oraz 0,20 w przypadku braku udziału w nauce i zatrudnieniu. Do województw o najwyższym odsetku osób z niskim poziomem wykształcenia zaliczamy: warmińsko-mazurskie, zachodniopomorskie i podlaskie. Z kolei małe odsetki osób nisko wykształconych odnotowujemy w województwach: mazowieckim, małopolskim i śląskim. Inaczej kształtuje się sytuacja w przypadku odsetka osób nieuczących się i niepracujących. Do województw o najwyższym poziomie tego wskaźnika zaliczamy podkarpackie, warmińsko-mazurskie i świętokrzyskie, natomiast najniższe wartości obserwujemy w województwach podlaskim, łódzkim i mazowieckim.

Tabela 5.1. Wykluczenie edukacyjne według województw w 2014 r. (% osób)

	Osoby z niskim wykształceniem		NEET	
	średnia	błąd szacunku	średnia	błąd szacunku
dolnośląskie	9,36	0,73	18,56	1,87
kujawsko-pomorskie	12,89	1,00	19,37	2,10
lubelskie	11,79	0,92	21,43	2,20
lubuskie	12,43	1,21	16,80	2,59
łódzkie	11,45	0,76	14,62	1,44
małopolskie	7,59	0,74	18,81	1,99
mazowieckie	7,01	0,60	14,63	1,48
opolskie	7,96	0,97	20,61	2,99
podkarpackie	9,51	0,78	25,36	2,04
podlaskie	13,75	1,14	13,02	1,81
pomorskie	10,69	0,93	15,17	1,87
śląskie	7,65	0,59	13,78	1,38
świętokrzyskie	10,20	1,07	22,51	2,65
warmińsko-mazurskie	14,04	1,16	24,61	2,61
wielkopolskie	11,66	0,91	19,79	1,99
zachodniopomorskie	13,90	1,02	18,15	1,95

Źródło: Opracowanie własne na podstawie drugiej rundy badania UDE.

Wykluczenie edukacyjne związane z niskim wykształceniem różni się także w poszczególnych grupach wieku. Największe odsetki osób z niskim wykształceniem znajduje się wśród osób w wieku 55-65 lat, natomiast najniższe wśród osób młodych, co wynika ze zmian zachodzących w systemie edukacji i zmian aspiracji edukacyjnych, szczególnie po okresie transformacji ustrojowej. Największa różnica pomiędzy udziałem osób z niskim wykształceniem w najstarszej i najmłodszej grupie wieku dotyczą województw podlaskiego, warmińsko-mazurskiego i lubelskiego.

Województwa, w których odsetki osób z niskim wykształceniem pozostają we wszystkich grupach wieku na relatywnie wysokim poziomie, to kujawsko-pomorskie, pomorskie, wielkopolskie i zachodniopomorskie, natomiast województwa w relatywnie korzystniejszej sytuacji to małopolskie, mazowieckie, opolskie oraz śląskie.

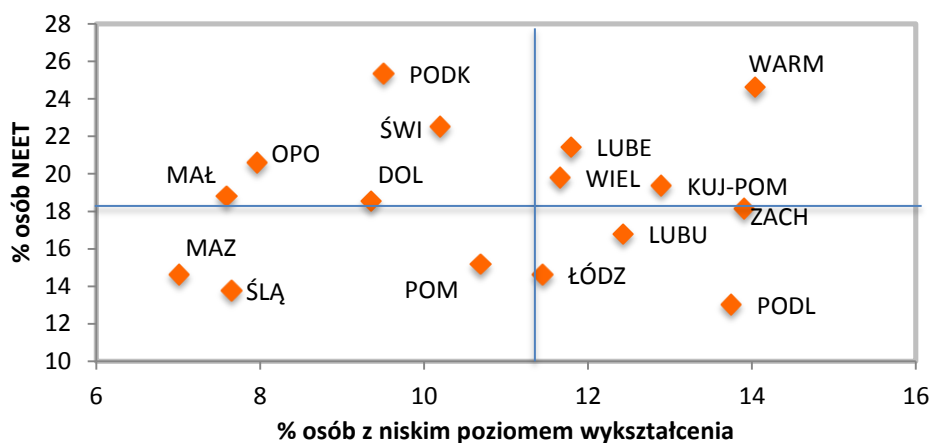
Tabela 5.2. Udział osób z niskim wykształceniem według grup wieku województw w 2014 r.

	do 25	bląd szacunku	25-34	bląd szacunku	35-44	bląd szacunku	45-54	bląd szacunku	55 -65	bląd szacunku
Polska	5,09%	0,33%	5,09%	0,33%	7,72%	0,31%	9,01%	0,23%	18,41%	0,38%
dolnośląskie	5,68%	1,95%	8,68%	1,73%	7,23%	1,31%	8,12%	1,03%	13,64%	1,50%
kujawsko-pomorskie	6,58%	2,91%	7,91%	1,67%	7,45%	1,50%	11,04%	1,34%	25,02%	2,57%
lubelskie	3,08%	1,29%	5,60%	1,54%	11,72%	2,02%	11,56%	1,41%	23,95%	2,49%
lubuskie	6,78%	3,03%	10,94%	2,73%	11,79%	2,60%	11,39%	1,81%	18,56%	2,52%
łódzkie	8,75%	2,18%	6,89%	1,30%	9,16%	1,25%	9,07%	0,95%	20,78%	1,98%
małopolskie	3,87%	1,90%	4,13%	1,26%	5,71%	1,27%	7,91%	1,13%	13,64%	1,95%
mazowieckie	5,20%	1,87%	2,11%	0,83%	3,75%	0,85%	6,59%	0,86%	13,34%	1,55%
opolskie	4,36%	1,87%	2,33%	1,10%	4,79%	1,66%	8,64%	1,58%	14,21%	2,59%
podkarpackie	4,84%	1,83%	3,33%	1,00%	6,78%	1,45%	8,87%	1,17%	21,17%	2,28%
podlaskie	3,17%	1,39%	9,19%	2,28%	9,69%	2,11%	10,54%	1,43%	31,25%	3,19%
pomorskie	6,84%	2,47%	7,23%	1,64%	6,72%	1,68%	8,60%	1,34%	20,07%	2,33%
śląskie	2,86%	0,80%	5,92%	1,38%	7,99%	1,26%	6,79%	0,78%	13,98%	1,50%
świętokrzyskie	2,32%	1,79%	3,93%	1,90%	8,73%	2,15%	10,34%	1,69%	20,64%	2,68%
warmińsko-mazurskie	2,18%	1,19%	10,23%	2,39%	13,42%	2,59%	14,99%	1,84%	23,87%	2,81%
wielkopolskie	6,98%	2,38%	8,61%	1,89%	8,57%	1,56%	9,45%	1,20%	21,70%	2,30%
zachodniopomorskie	7,53%	2,30%	13,08%	2,45%	11,04%	2,05%	11,87%	1,46%	20,84%	2,12%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie drugiej rundy badania UDE.

Oba wymiary wykluczenia edukacyjnego nie są ze sobą silnie skorelowane, współczynnik korelacji wojewódzkiej wynosi 0,11. Jeżeli uwzględnimy oba wymiary wykluczenia edukacyjnego (Wykres 5.1), do grupy województw o wysokich wskaźnikach w obu wymiarach należą: warmińsko-mazurskie, lubelskie, wielkopolskie oraz kujawsko-pomorskie. Niższy od (nieważonej) średniej wojewódzkiej poziom obu wskaźników wykluczenia obserwujemy w województwach mazowieckim, śląskim i pomorskim.

Wykres 5.1. Dwa wymiary wykluczenia edukacyjnego w 2014 r. (% osób)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie drugiej rundy badania UDE.

5.2. Wykluczenie edukacyjne a wykluczenie społeczne dorosłych

Analiza wpływu wykluczenia edukacyjnego na wykluczenie społeczne dorosłych została przeprowadzona przez porównanie zasięgu i głębokości wykluczenia społecznego w badanych populacjach osób oraz w wyróżnionych subpopulacjach osób wykluczonych edukacyjnie w poszczególnych województwach. W analizie uwzględniono następujące wymiary wykluczenia społecznego, które również zostały uwzględnione w raporcie ogólnopolskim (Panek i Zwierzchowski, 2014):

- sytuację dochodową,
- wyżywienie,
- odzież i obuwie,
- ochronę zdrowia,
- wypoczynek,
- uczestnictwo w kulturze,
- rynek pracy,
- kompetencje cywilizacyjne,
- izolację społeczną.

W obszarze sytuacji dochodowej wyróżniono jeden symptom wykluczenia, a mianowicie niski poziom ekwiwalentnych dochodów netto gospodarstwa domowego respondenta (por. Panek, 2011). W badaniu wyróżniono trzy warianty zmiennej dochodowej, odpowiadające trzem stopniom wykluczenia w obszarze sytuacji dochodowej. Wariantom tym przyporządkowano wartości liczbowe według rosnącego stopnia wykluczenia, odpowiadające dochodom przekraczającym minimum socjalne oraz minimum egzystencji (szerzej w: Panek i Zwierzchowski, 2014).

W obszarze wyżywienia uwzględniono trzy symptomy wykluczenia: rezygnacje ze względów finansowych z zakupu kilku razy w tygodniu dla wszystkich osób dorosłych świeżych owoców i warzyw, rezygnacje ze względów finansowych z zakupu dla wszystkich osób dorosłych mięsa, drobiu, ryb lub wegetariańskich odpowiedników co najmniej co drugi dzień oraz niespożywanie na ogół przez osoby dorosłe ze względów finansowych każdego z trzech posiłków (śniadanie, obiad, kolacja).

W wymiarze odzieży i obuwia wyróżniono dwa symptomy wykluczenia: rezygnacje z zakupu dla osób dorosłych nowej odzieży oraz nieposiadanie przez osoby dorosłe ze względów finansowych przynajmniej po jednej parze obuwia odpowiedniej dla danej pory roku.

W obszarze ochrony zdrowia wyróżniono pięć symptomów wykluczenia: rezygnację z wykupienia z przyczyn finansowych przez osoby dorosłe zapisanych przez lekarza leków, witamin i innych preparatów, rezygnację ze względów finansowych z zakupu niezbędnego dla osób dorosłych sprzętu medycznego, rezygnację ze względów finansowych z zakupu niezbędnych dla osób dorosłych protez dentystycznych oraz rezygnację ze względów finansowych niezbędnych dla dorosłych płatnych wizyt u lekarza dentysty.

W wymiarze wypoczynku uwzględniono jeden symptom wykluczenia, a mianowicie rezygnację ze względów finansowych przez osoby dorosłe z wyjazdu przynajmniej na jeden tydzień wakacji raz w roku.

W obszarze uczestnictwa w kulturze zastosowano trzy symptomy wykluczenia społecznego: rezygnację ze względów finansowych z co najmniej jednego egzemplarza gazety codziennej raz w tygodniu, rezygnację ze względów finansowych z zakupu przynajmniej jednego czasopisma raz w miesiącu oraz rezygnację ze względów finansowych z zakupu przynajmniej jednej książki raz na trzy miesiące.

W wymiarze rynku pracy przyjęto, podobnie jak dla obszaru sytuacji dochodowej, jeden symptom wykluczenia (zmienną) wskazujący na pozostawanie poza rynkiem pracy i niekontynuowanie nauki. Wyróżniono przy tym cztery warianty zmiennej odpowiadającej różnym stopniom wykluczenia z rynku pracy.

W obszarze kompetencji cywilizacyjnych wyróżniono dwa symptomy wykluczenia: deklarowany przez respondenta brak znajomości co najmniej jednego języka obcego przynajmniej na poziomie biernym zaawansowanym oraz nieposiadanie prawa jazdy. Każdy z tych symptomów ma charakter zmiennej binarnej (występuje lub nie występuje).

Ostatni z obszarów wykluczenia społecznego dorosłych, tj. izolacja społeczna, charakteryzowany jest przez jeden symptom wykluczenia – rezygnację ze względów finansowych z zaproszenia co najmniej raz w miesiącu rodziny lub przyjaciół na obiad, kolację lub inny poczęstunek.

Tabela 5.3 przedstawia zróżnicowanie wyróżnionych miar wykluczenia społecznego na poziomie wojewódzkim. Przedstawione wyniki wskazują, że w większości wyróżnionych wymiarów wykluczenia (z wyjątkiem rynku pracy) zróżnicowanie wojewódzkie jest większe w populacji ogółem niż w wyróżnionych subpopulacjach wykluczonych edukacyjnie. Oznacza to, że część zróżnicowania wynika z różnic w strukturze ludności województw i różnym udziale osób wykluczonych edukacyjnie. Wśród populacji osób z niskim wykształceniem najwyższe zróżnicowanie obserwujemy w przypadku izolacji społecznej, ochrony zdrowia oraz odzieży i obuwia, podczas gdy wśród osób z grupy NEET najwyższe wśród obserwowanych obszarów zróżnicowanie odnotowujemy w przypadku rynku pracy, izolacji społecznej oraz ochrony zdrowia. Należy jednak podkreślić, że międzywojewódzkie zróżnicowanie wykluczenia społecznego w poszczególnych obszarach nie jest wysokie i jedynie w niektórych wymiarach przekracza 20%.

Tabela 5.3. Wojewódzkie różnicowanie miar wykluczenia społecznego dorosłych według obszarów oraz grup wykluczonych edukacyjnie w 2014 r. (współczynnik zmienności)

Obszary wykluczenia społecznego i zróżnicowanie miar wykluczenia społecznego		Sytuacja dochodowa	Wyżywienie	Odzież i obuwie	Ochrona zdrowia	Wypoczynek	Uczestnictwo w kulturze	Rynek pracy	Kompetencje cywilizacyjne	Isolacja społeczna	Wykluczenie społeczne ogółem
		ogółem	H^w	23,87	39,74	35,92	26,49	17,32	20,86	11,91	8,56
	I^w	4,07	16,26	9,49	6,63	na	8,07	2,18	2,58	na	9,38
osoby z niskim wykształceniem	H^w	11,16	12,44	13,73	14,00	9,99	11,93	11,07	5,17	20,44	3,33
	I^w	1,34	4,76	3,01	2,25	na	4,54	1,38	4,39	na	6,52
NEET	H^w	12,64	14,21	14,25	10,84	8,41	9,74	19,69	3,72	14,35	3,69
	I^w	2,85	6,57	3,63	2,58	na	4,27	2,12	4,18	na	5,46

Uwaga: współczynnik zmienności obliczono dla średniej nieważonej miar wykluczenia w województwach.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie drugiej rundy badania UDE.

Poniżej przedstawione jest krótkie porównanie zasięgu wykluczenia oraz luki wykluczenia w poszczególnych obszarach wykluczenia na poziomie województw. Informacje przedstawiające wybrane miary wykluczenia społecznego w analizowanych populacjach osób dorosłych w poszczególnych województwach zawierają tabele 5.7-5.22 w załączniku do niniejszego rozdziału.

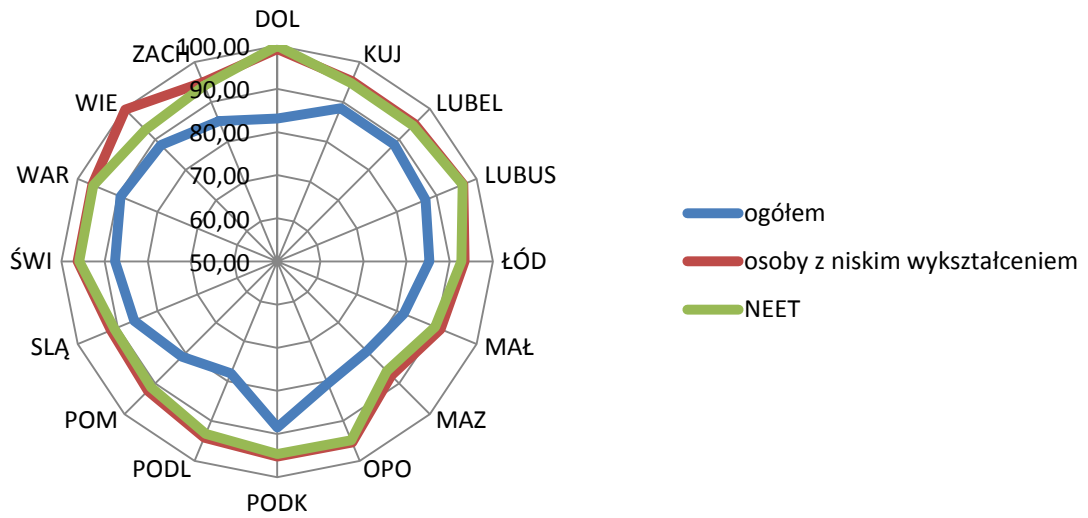
5.2.1. Wykluczenie edukacyjne a wykluczenie społeczne ogółem

Zasięg wykluczenia społecznego ogółem, tj. odsetek osób, które były wykluczone przynajmniej w jednym z dziewięciu uwzględnionych obszarów sięgał od ponad 78% osób w wieku 18-65 lat w województwie mazowieckim do niemal 90% w województwie warmińsko-mazurskim. W grupie osób z niskim poziomem wykształcenia zasięg ten był znacząco wyższy i wynosił od 87,4% w województwie mazowieckim do 99,8% w województwie wielkopolskim. Do województw o największej różnicy zasięgu wykluczenia wśród wszystkich osób w badanej grupie wieku oraz osób o niskim poziomie wykształcenia należą województwa podlaskie, dolnośląskie i opolskie, najmniejsza różnica obserwowana jest w województwach: śląskim, lubelskim oraz kujawsko-pomorskim. Bardzo podobnie kształtuje się poziom wykluczenia społecznego osób nieuczących się i niekontynuujących nauki, jedynie w województwie wielkopolskim osoby te mają relatywnie niższy poziom wykluczenia społecznego ogółem.

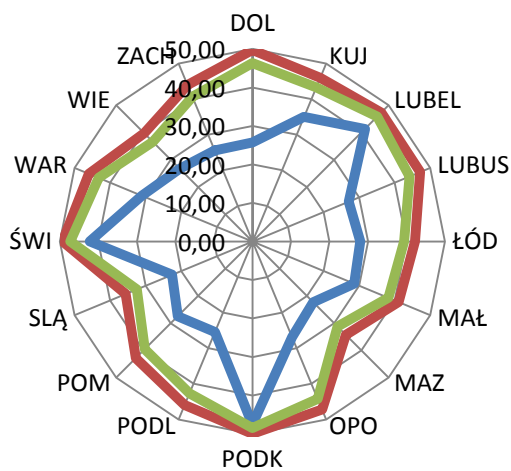
Panek i Zwierzchowski (2014) podkreślają, że poszczególne obszary wykluczenia społecznego nakładają się na siebie, często wzmacniając się nawzajem, pogłębiając marginalizację osób wykluczonych. W takiej, wielowymiarowej niekorzystnej sytuacji społecznej dochodzi do wykluczania jednostek z kolejnych wymiarów życia społecznego. Wskaźnik luki wykluczenia społecznego wśród osób z niskim wykształceniem oraz nieuczących się i niekontynuujących nauki sięga 40–50% w zależności od województwa, co oznacza, że badane osoby z tych populacji były przeciętnie wykluczone w ponad czterech z dziewięciu badanych obszarów wykluczenia, podczas gdy dla populacji ogółem było to przeciętnie trzy wymiary.

Wykres 5.2. Zasięg wykluczenia społecznego w wyróżnionych populacjach w województwach

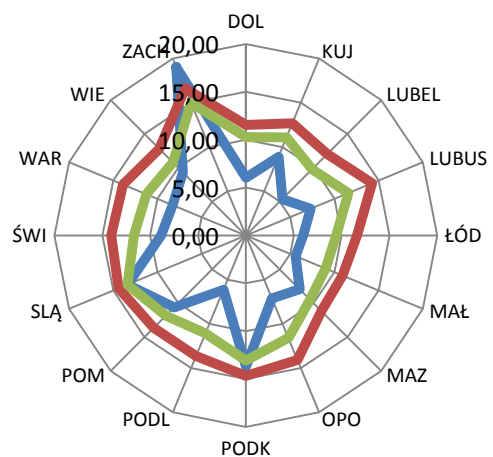
a. wykluczenie społeczne ogółem

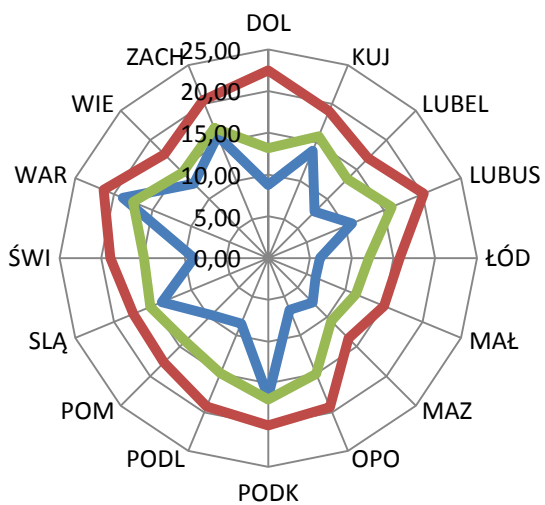
b. wykluczenie w obszarze sytuacji dochodowej

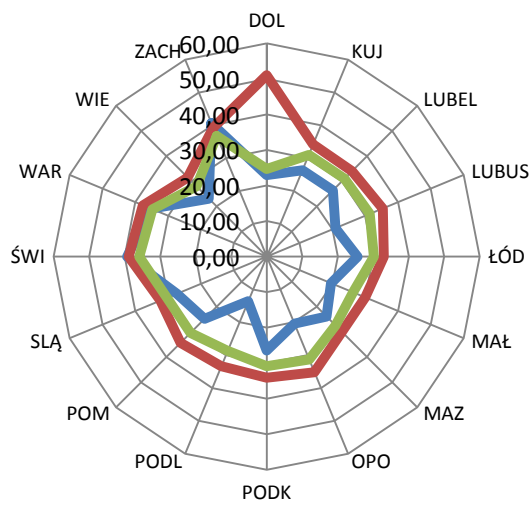
c. wykluczenie w obszarze wyżywienia

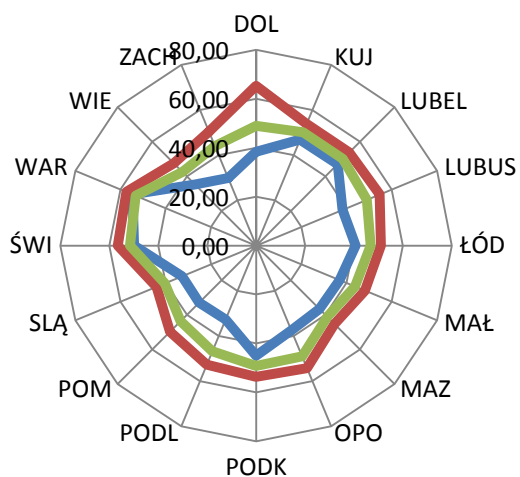
d. wykluczenie w obszarze odzieży i obuwia

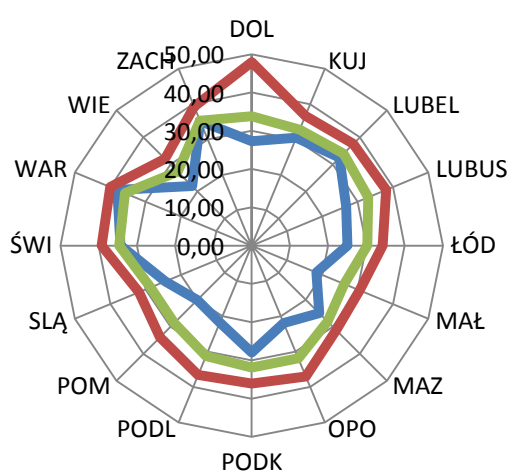
e. wykluczenie w obszarze ochrony zdrowia

f. wykluczenie w obszarze wypoczynku

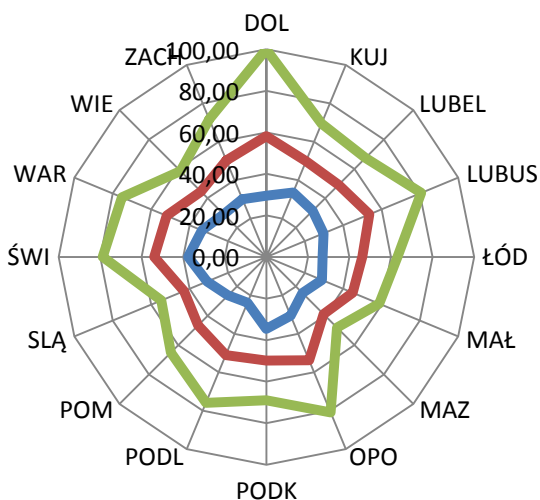

g. wykluczenie w obszarze uczestnictwa w kulturze

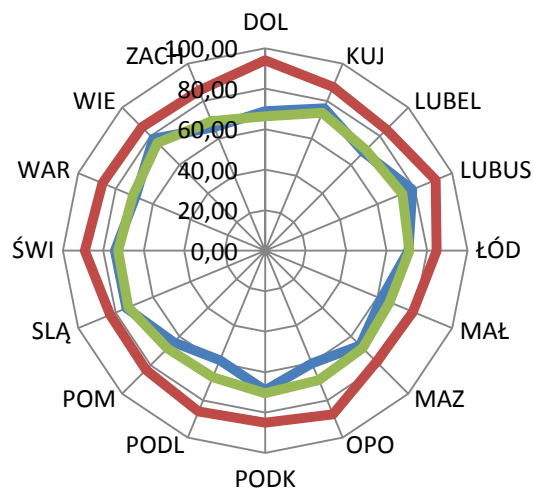

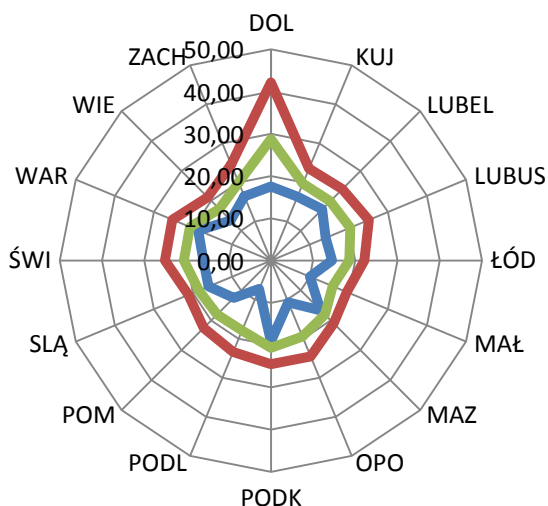
h. wykluczenie w obszarze rynku pracy

i. wykluczenie w obszarze kompetencji cywilizacyjnych

j. wykluczenie w obszarze izolacji społecznej

Źródło: Opracowanie własne na podstawie drugiej rundy badania UDE.

Wykluczenie edukacyjne a wykluczeni w obszarze sytuacji dochodowej

Wykluczenie edukacyjne zwiększa ryzyko wykluczenia w obszarze sytuacji dochodowej. Różnica pomiędzy prawdopodobieństwem znajdowania się w sferze niedostatku osób z niskim poziomem wykształcenia w porównaniu do populacji ogółem jest najwyższa w województwach dolnośląskim, podlaskim, opolskim oraz lubuskim (przekracza 20 punktów procentowych). Natomiast do województw o najwyższym zasięgu wykluczenia dochodowego wśród osób o niskim poziomie wykształcenia, a także osób nieuczących się i niekontynuujących nauki należą podkarpackie, dolnośląskie i świętokrzyskie. Ryzyko to w pierwszej grupie osób wykluczonych w wymienionych województwach sięga niemal 50%, a w przypadku drugiej grupy – przekracza 45%. Również w tych województwach obserwujemy najwyższy poziom luki wykluczenia w obszarze sytuacji dochodowej w obu populacjach osób wykluczonych edukacyjnie. Województwa o najniższym zasięgu wykluczenia społecznego w obszarze sytuacji dochodowej wśród osób wykluczonych edukacyjnie to woj. mazowieckie i śląskie.

5.2.2. Wykluczenie edukacyjne a wykluczeni w obszarze żywienia

Wykluczenie edukacyjne zwiększa również ryzyko wykluczenia w obszarze żywienia. Jest to grupa potrzeb podstawowych, w której zasięg wykluczenia społecznego jest najniższy. Zasięg wykluczenia w obszarze żywienia wśród osób wykluczonych edukacyjnie z niskim poziomem wykształcenia, a także nieuczących się i niepracujących jest najwyższy w województwach: zachodniopomorskim, podkarpackim i śląskim (odpowiednio pomiędzy 16,6% i 14% oraz 15% i 13%). Różnica pomiędzy zasięgiem wykluczenia w tym obszarze całej ludności województwa oraz osób o niskim poziomie wykształcenia jest najwyższa w województwach podlaskim, opolskim i lubuskim, a najniższa w zachodniopomorskim, podkarpackim i śląskim.

Luka wykluczenia w obszarze żywienia wśród osób wykluczonych edukacyjnie jest najwyższa i przekracza 0,6 w województwach podkarpackim, śląskim i dolnośląskim (dla osób niepracujących i nieuczących się). W tym obszarze obserwujemy również, że zasięg wykluczenia społecznego osób z niskim wykształceniem jest w przypadku większości województw wyższy niż u osób z grupy NEET.

5.2.3. Wykluczenie edukacyjne a wykluczeni w obszarze odzieży i obuwia

Obszar odzieży i obuwia, podobnie jak obszar żywienia należy do grupy potrzeb podstawowych, a zatem takich, w których zasięg wykluczenia jest niższy. Również w tym obszarze obserwujemy, że osoby wykluczone edukacyjnie z niskim poziomem wykształcenia cechują się wyższym zasięgiem wykluczenia społecznego niż osoby nieuczące się i niepracujące. Najwyższy zasięg wykluczenia w obszarze odzieży i obuwia obserwujemy wśród osób z niskim poziomem wykształcenia w województwach dolnośląskim (22,47%), warmińsko-mazurskim (21,36%) i zachodniopomorskim (20,43%). Najniższy zasięg w tym obszarze wykluczenia cechuje województwa mazowieckie (13,60%) i małopolskie (15,00%). W przypadku osób niepracujących i nieuczących się zasięg wykluczenia w analizowanym obszarze jest najwyższy w warmińsko-mazurskim (17,53%), podkarpackim (16,93%) i zachodniopomorskim (16,84%). Luka wykluczenia w obszarze odzieży i obuwia jest wysoka i sięga we wszystkich województwach 65-75%.

5.2.4. Wykluczenie edukacyjne a wykluczeni w obszarze ochrony zdrowia

Obszar ochrony zdrowia należy do ważnych z perspektywy kształtowania kapitału ludzkiego. W tym obszarze obserwujemy zbliżony zasięg wykluczenia w przypadku osób wykluczonych edukacyjnie z powodu niskiego wykształcenia, a także z powodu bierności edukacyjnej i zawodowej. Jedynie w województwie dolnośląskim obserwujemy znacznie większy zasięg wykluczenia w obszarze ochrony zdrowia u osób z niskim wykształceniem (51,1%) w porównaniu do osób niepracujących i niekontynuujących nauki (24,64%). Do województw o najwyższym zasięgu wykluczenia w tym obszarze należą województwa: dolnośląskie, zachodniopomorskie (39,31%) i świętokrzyskie (38,83%).

5.2.5. Wykluczenie edukacyjne a wykluczeni w obszarze wypoczynku

Obszar wypoczynku należy do tych obszarów wykluczenia, w którym obserwujemy jeden z najwyższych poziomów zasięgu wykluczenia. Zasięg wykluczenia w tym obszarze jest w większości województw zbliżony dla osób z niskim wykształceniem i osób nieuczących się i niepracujących. Jedynie w przypadku województwa dolnośląskiego, podobnie jak w przypadku obszaru zdrowia, obserwujemy znaczącą różnicę zasięgu wykluczenia pomiędzy osobami z niskim wykształceniem (65,35%) i osób z grupy NEET (48,97%). Zasięg wykluczenia w obszarze wypoczynku przekracza

również 55% wśród osób z niskim wykształceniem w województwach świętokrzyskim i warmińsko-mazurskim. W tych województwach również ponad 50% osób nieuczących się i niepracujących rezygnuje z powodów finansowych z wypoczynku raz w roku..

5.2.6. Wykluczenie edukacyjne a wykluczeni w obszarze uczestnictwa w kulturze

Wykluczenie w obszarze uczestnictwa w kulturze (to znaczy rezygnację z zakupu gazet, czasopism i książek) można potraktować jako rezygnację z możliwości nieformalnego uczenia się. We wszystkich województwach zasięg wykluczenia w obszarze uczestnictwa w kulturze jest wyższy wśród osób z niskim wykształceniem niż wśród osób nieuczących się i niepracujących. Podobnie jak w przypadku poprzednich wymiarów, różnica ta jest wyższa w województwie dolnośląskim (odpowiednio 47,95% i 33,83%). W tym województwie również najwyższa jest luka wykluczenia z uczestnictwa w kulturze, która dla dwóch grup wykluczonych edukacyjnie wynosi odpowiednio 0,80 i 0,76. Wysoki poziom wykluczenia w obszarze uczestnictwa w kulturze obserwujemy w województwie warmińsko-mazurskim (40,00%) i zachodniopomorskim (39,33%).

5.2.7. Wykluczenie edukacyjne a wykluczeni w obszarze rynku pracy

Obszar rynku pracy jest tym, w którym występują znaczące różnice w zasięgu wykluczenia społecznego populacji ogółem, osób z niskim wykształceniem oraz grupy NEET. Ze względu na przyjętą definicję grupa osób nieuczących się i niepracujących jest w największym stopniu wykluczona w obszarze rynku pracy. Zasięg wykluczenia z rynku pracy osób w grupie NEET w województwie dolnośląskimi wynosi 100%, a w województwach opolskim i lubuskim przekracza 80% (odpowiednio 80,91% i 80,63%). Luka wykluczenia w obszarze rynku pracy dla tej populacji wynosi, w zależności od województw, od 0,7 do 0,8. Populacja osób z niskim wykształceniem jest również częściej wykluczona z rynku pracy niż populacja ogółem we wszystkich województwach. Najwyższy zasięg wykluczenia w obszarze aktywności zawodowej dla tej części populacji odnotowujemy w województwach dolnośląskim (58,18%), świętokrzyskim (54,00%) i opolskim (53,83%). W najlepszej sytuacji są osoby z niskim wykształceniem zamieszkujące województwa mazowieckie i śląskie. W przypadku osób z niskim wykształceniem luka wykluczenia jest wysoka i sięga od 0,85 do 0,91 w zależności od województwa.

5.2.8. Wykluczenie edukacyjne a kompetencje cywilizacyjne

Kompetencje cywilizacyjne stanowią ten obszar wykluczenia edukacyjnego, który związany jest z wybranymi aspektami kapitału ludzkiego: znajomością języka obcego oraz posiadaniem prawa jazdy. Jest to obszar wykluczenia, który dotyka w większym stopniu osoby z niskim wykształceniem. Osoby nieuczące się i niepracujące (także jako młodsze) charakteryzują się podobnym poziomem wykluczenia w tym obszarze jak populacja ogółem w województwach. Województwa o najwyższym zasięgu wykluczenia w obszarze kompetencji cywilizacyjnych to dolnośląskie (94,00%), lubuskie (91,11%) i świętokrzyskie (89,16%). Luka wykluczenia w tym obszarze w przypadku osób z niskim wykształceniem jest również wysoka – od 0,74 do 0,88, wyższa niż w wśród osób nieuczących się i niepracujących (od 0,69 do 0,81).

5.2.9. Wykluczenie edukacyjne a izolacja społeczna

Ostatnim z uwzględnionych wymiarów wykluczenia społecznego jest izolacja społeczna. W tym wymiarze ponownie we wszystkich województwach obserwujemy większy zasięg izolacji społecznej w przypadku osób wykluczonych edukacyjnie z powodu niskiego wykształcenia niż wśród nieuczących się i niepracujących. W tym wymiarze wykluczenia wyraźnie widać znacznie wyższy poziom zasięgu

izolacji społecznej w województwie dolnośląskim, który wynosi 42,16% dla osób z niskim wykształceniem i 28,72% dla osób z grupy NEET. Ponad jedna czwarta osób z niskim wykształceniem deklaruje izolację społeczną z przyczyn finansowych w województwach warmińsko-mazurskim (25,27%) i świętokrzyskim (25,05%), natomiast w grupie NEET w tych województwach izolacja społeczna dotyka odpowiednio 20,79% i 20,64%.

5.3. Wykluczenie edukacyjne a wykluczenie społeczne dzieci

Wymiary wykluczenia społecznego dzieci uwzględnione w analizach wojewódzkich, podobnie jak w przypadku analiz dotyczących osób dorosłych, są zgodne z wymiarami uwzględnionymi w raporcie ogólnopolskim (Panek i Zwierzchowski 2015). Dotyczą one:

- sytuacji dochodowej,
- żywienia,
- odzieży i obuwia,
- materialnych warunków kształcenia,
- materialnych warunków rozwoju,
- ochrony zdrowia,
- wypoczynku.

W obszarze sytuacji dochodowej przyjęto identyczne rozwiązanie jak w badaniu wykluczenia społecznego dorosłych. W obszarze żywienia uwzględniono trzy symptomy wykluczenia: rezygnację ze względu na finansowe z kupowania przynajmniej co drugi dzień dla wszystkich dzieci mięsa, drobiu, ryb lub wegetariańskich odpowiedników, rezygnację ze względu na finansowe z zakupu dla dzieci przynajmniej kilka razy w tygodniu świeżych owoców i warzyw oraz niejedzenie przez dzieci ze względu na finansowe przynajmniej trzech posiłków dziennie. W wymiarze odzieży i obuwia przyjęto trzy następujące symptomy wykluczenia: rezygnację ze względu na finansowe z zakupu dzieciom ubrania i butów w odpowiednim wymiarze, rezygnację ze względu na finansowe z zakupu dzieciom nowej odzieży oraz rezygnację ze względu na finansowe z zakupu dzieciom przynajmniej jednej pary obuwia odpowiedniego dla danej pory roku.

Wymiar materialnych warunków kształcenia został scharakteryzowany przez trzy symptomy wykluczenia: rezygnację z przyczyn finansowych z dodatkowych zajęć nadobowiązkowych dzieci, rezygnację ze względu na finansowe z dodatkowych zajęć uzupełniających dla dzieci oraz rezygnację ze względu na finansowe z zakupu wszystkich niezbędnych szkolnych podręczników. Natomiast w przypadku wymiaru materialnych warunków rozwoju przyjęto cztery symptomy wykluczenia: rezygnację z brania przez dzieci udziału w wyjściach i innych imprezach organizowanych przez szkołę, w których niezbędny jest udział finansowy, rezygnację z przyczyn finansowych z dawania nastoletnim dzieciom kieszonkowego, nie posiadanie przez dzieci ze względu na finansowe sprzętu rekreacyjno-sportowego oraz nieposiadanie przez dzieci ze względu na finansowe wystarczającej do ich potrzeb liczby zabawek, gier popularnych wśród ich rówieśników.

W obszarze ochrony zdrowia uwzględniono cztery symptomy wykluczenia: rezygnację z przyczyn finansowych z zakupu leków, witamin i innych preparatów zapisanych dzieciom przez lekarza, rezygnację ze względów finansowych z zakupu dla dzieci niezbędnego sprzętu medycznego, rezygnację ze względów finansowych z niezbędnych dla dzieci płatnych wizyt u lekarzy specjalistów oraz niekorzystanie ze względów finansowych z niezbędnych dla dzieci płatnych wizyt u dentysty.

W ostatnim z obszarów wykluczenia dzieci, a mianowicie wypoczynku wyróżniono jeden symptom wykluczenia: niewysłanie ze względów finansowych wszystkich dzieci na przynajmniej tygodniowy wypoczynek poza miejsce zamieszkania raz w roku.

Tabela 5.4 przedstawia zróżnicowanie wyróżnionych miar wykluczenia społecznego gospodarstw domowych z dziećmi w wieku 4–14 lat na poziomie wojewódzkim. Przedstawione wyniki wskazują, że we wszystkich wyróżnionych wymiarów wykluczenia zróżnicowanie wojewódzkie jest większe w populacji ogółem niż w wyróżnionych subpopulacjach gospodarstw domowych, w których występują (lub nie występują) osoby wykluczone edukacyjnie. Oznacza to, że część zróżnicowania wynika z różnic w strukturze ludności województw i różnym udziale gospodarstw domowych z osobami wykluczonymi edukacyjnie. Największe zróżnicowanie wojewódzkie obserwujemy w kategorii dóbr podstawowych, czyli w obszarach żywienia, odzieży i obuwia oraz ochrony zdrowia. W przypadku pojedynczych obszarów wykluczenia najniższe zróżnicowanie dotyczy obszarów wypoczynku oraz sytuacji dochodowej. Zwraca również uwagę wyższe zróżnicowanie miar wykluczenia w grupie gospodarstw domowych z osobami wykluczonymi edukacyjnie, w tym przede wszystkim w gospodarstwach, gdzie występują osoby nieuczące się i niepracujące. Odnotowane zróżnicowanie w grupie gospodarstw domowych z dziećmi w wieku 4-14 lat jest wyższe niż w przypadku wykluczenia społecznego osób dorosłych.

Poniżej przedstawione jest porównanie zasięgu wykluczenia oraz luki wykluczenia w poszczególnych obszarach wykluczenia na poziomie województw. Informacje przedstawiające wybrane miary wykluczenia społecznego w analizowanych populacjach osób dorosłych w poszczególnych województwach zawierają tabele 5.23-5.38 w załączniku do rozdziału.

Tabela 5.4. Wojewódzkie różnicowanie miar wykluczenia społecznego gospodarstw domowych z dziećmi w wieku 4–14 lat według obszarów oraz obecności osób wykluczonych edukacyjnie w 2014 r. (współczynnik zmienności)

Obszary wykluczenia społecznego i zróżnicowanie miar wykluczenia społecznego		Sytuacja dochodowa	Wyżywienie	Odzież i obuwie	Materiałowe warunki kształcenia	Materiałowe warunki rozwoju	Ochrona zdrowia	Wypoczynek	Wykluczenie społeczne ogółem
		ogółem	H^w	0,21	0,60	0,51	0,39	0,18	0,40
	I^w	0,04	0,30	0,14	0,13	0,00	0,16	n.a.	0,15
bez osób z niskim wykształceniem	H^w	0,01	0,02	0,02	0,01	0,01	0,01	0,01	0,00
	I^w	0,00	0,01	0,01	0,01	0,00	0,01	n.a.	0,11
z jedną osobą z niskim wykształceniem	H^w	0,07	0,13	0,10	0,07	0,07	0,08	0,06	0,05
	I^w	0,01	0,08	0,02	0,02	0,02	0,02	n.a.	0,02
ze wszystkim osobami z niskim wykształceniem	H^w	0,15	0,28	0,22	0,19	0,18	0,19	0,12	0,09
	I^w	0,02	0,17	0,06	0,04	0,05	0,07	n.a.	0,07
bez osób NEET	H^w	0,14	0,19	0,20	0,15	0,14	0,17	0,09	0,07
	I^w	0,03	0,12	0,07	0,06	0,07	0,09	n.a.	0,06
z przynajmniej jedną osobą NEET	H^w	0,11	0,31	0,27	0,17	0,17	0,18	0,11	0,06
	I^w	0,02	0,18	0,09	0,06	0,06	0,08	n.a.	0,07
ze wszystkimi osobami NEET	H^w	0,14	0,35	0,27	0,21	0,21	0,23	0,12	0,09
	I^w	0,03	0,17	0,07	0,06	0,06	0,11	n.a.	0,08

Źródło: Opracowanie własne na podstawie drugiej rundy badania UDE.

5.3.1. Wykluczenie edukacyjne a wykluczenie społeczne dzieci ogółem

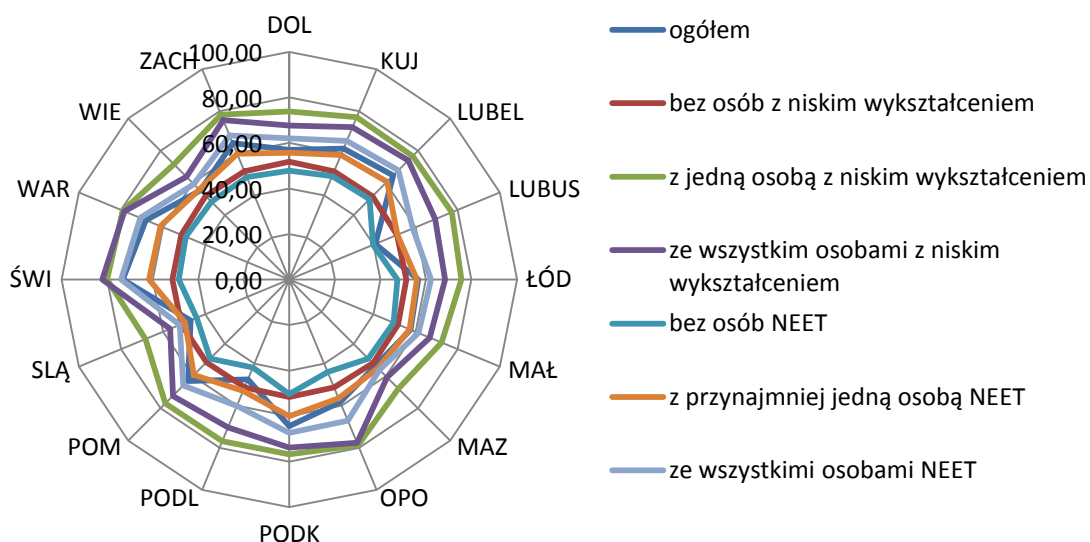
Od 40,83% gospodarstw domowych z dziećmi w województwie lubuskim do 73,09% gospodarstw domowych z dziećmi w województwie świętokrzyskim było w różnym stopniu wykluczone społecznie, co oznacza, że dzieci w tych gospodarstwach były wykluczone przynajmniej w jednym z siedmiu uwzględnionych w analizie obszarów wykluczenia społecznego (Wykres 5.12). Zasięg wykluczenia społecznego dzieci we wszystkich grupach gospodarstw domowych z osobami wykluczonymi edukacyjnie był znacząco wyższy niż w całej populacji gospodarstw domowych z dziećmi we wszystkich województwach. Dotyczy to przede wszystkim tych gospodarstw domowych, gdzie są osoby dorosłe (jedna lub wszystkie) z niskim wykształceniem. W województwie świętokrzyskim zasięg wykluczenia społecznego gospodarstw domowych z dziećmi w przypadku, gdy wszystkie osoby mają niskie wykształcenie, wynosi 82,21%, a w województwach warmińsko-mazurskim i opolskim jest to około 78%. W przypadku gdy tylko jedna osoba ma niskie wykształcenie, odsetki te są zbliżone i przekraczają 70%. W przypadku gospodarstw, w których występują osoby nieuczące się i niepracujące, obserwujemy podobne zjawisko, ale w nieco mniejszym zakresie (od 50% do 70% gospodarstw z dziećmi). Głębokość wykluczenia społecznego dzieci rośnie wraz ze wzrostem liczby osób wykluczonych edukacyjnie. W przypadku gospodarstw, gdzie nie ma osób wykluczonych edukacyjnie wynosi ona od 0,35 do 0,51. Gdy w gospodarstwie domowym występuje jedna osoba z niskim wykształceniem, luka pogłębia się do poziomu od 0,41 (woj. małopolskie) do 0,44 (woj.

lubuskie), a przy wszystkich osobach z niskim wykształceniem kształtuje się od 0,41 (woj. mazowieckie) do 0,50 (woj. warmińsko-mazurskie).

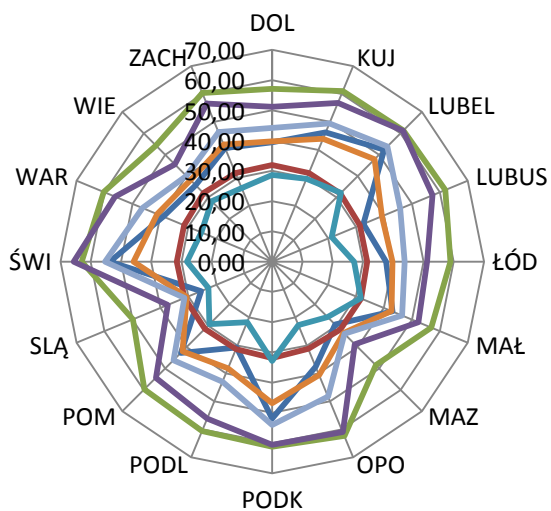
Największy zasięg wykluczenia społecznego gospodarstw domowych z dziećmi dotyczy obszaru sytuacji dochodowej i powiązanych z tą sytuacją obszaru wypoczynku, materialnych warunków kształcenia dzieci oraz materialnych warunków rozwoju dzieci. Najmniejszy odnotowujemy w przypadku korzystania z dóbr podstawowych: wyżywienia, odzieży oraz ochrony zdrowia.

Wykres 5.3. Zasięg wykluczenia społecznego według obszarów gospodarstw domowych z dziećmi w wieku 4-14 lat w zależności od składu gospodarstwa domowego w województwach w 2014 r.

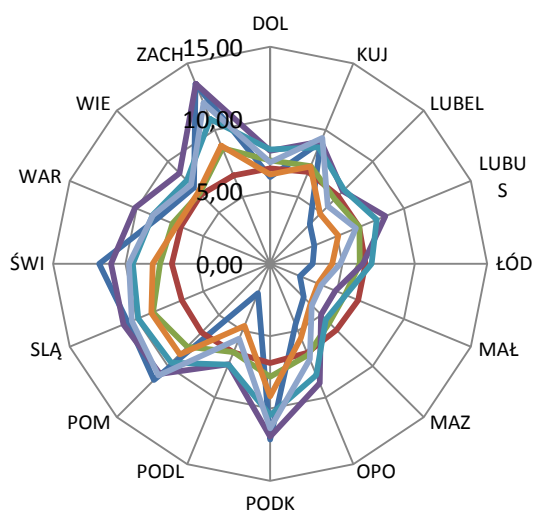
a. zasięg wykluczenia społecznego ogółem

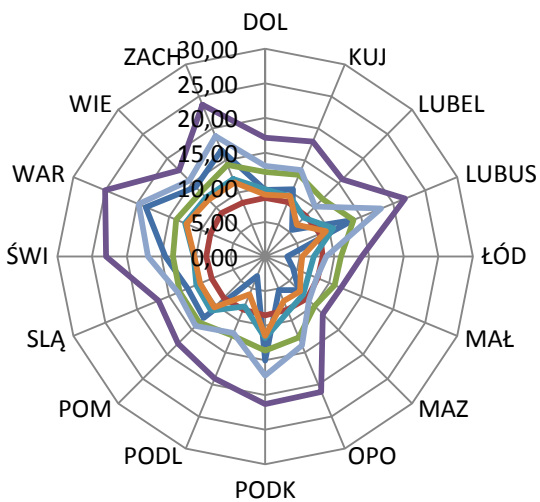
b. zasięg wykluczenia w obszarze sytuacji dochodowej

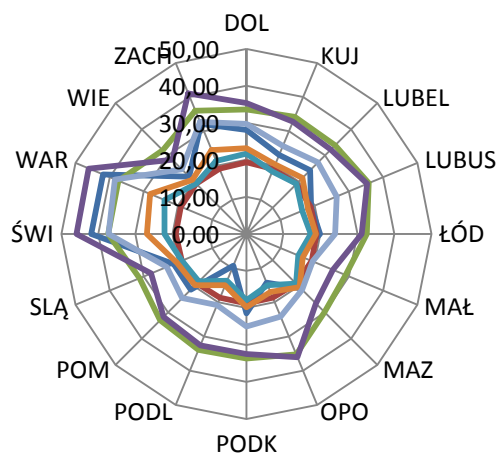
c. zasięg wykluczenia w obszarze wyżywienia

d. zasięg wykluczenia w obszarze odzieży i obuwia

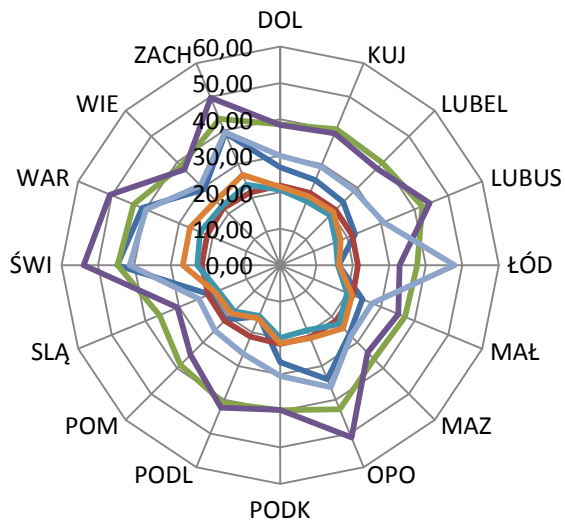

e. zasięg wykluczenia w obszarze materialnych warunków kształcenia dzieci

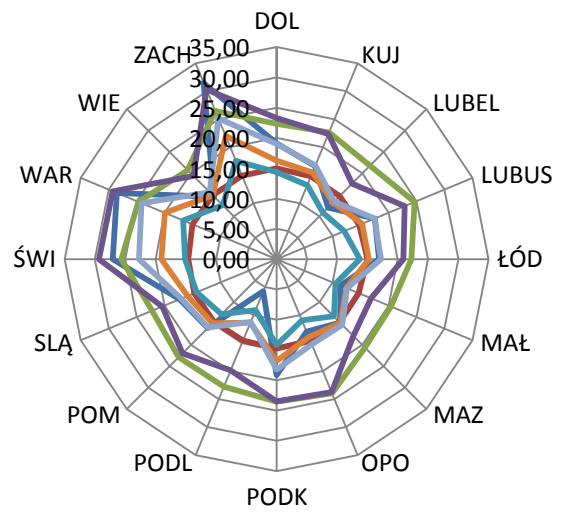

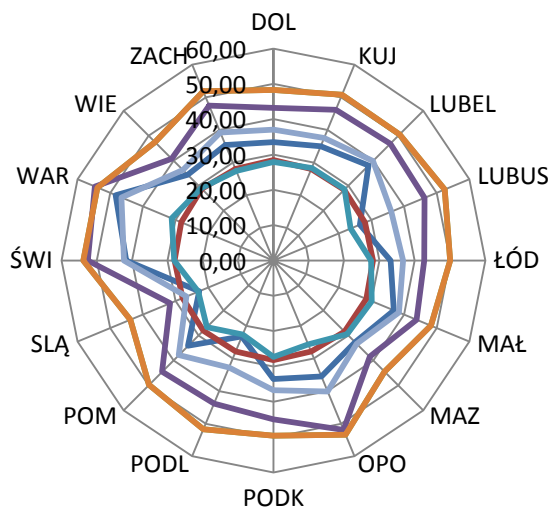
f. zasięg wykluczenia w obszarze materialnych warunków rozwoju dzieci

g. zasięg wykluczenia w obszarze ochrony zdrowia dzieci

h. zasięg wykluczenia w obszarze wypoczynku dzieci

Źródło: Opracowanie własne na podstawie drugiej rundy badania UDE.

5.3.2. Wykluczenie edukacyjne a wykluczenie społeczne dzieci w obszarze sytuacji dochodowej

Wykluczenie w obszarze sytuacji dochodowej gospodarstw domowych z dziećmi w wieku 4–14 lat w 2014 r. było najwyższe w województwach świętokrzyskim (53,63%), lubelskim (52,38%) oraz podkarpackim (51,86%). Przy czym w gospodarstwach domowych, w których nie było osób z niskim wykształceniem lub osób nieuczących się i niepracujących, odsetki te wynosiły około 30%. Obecność osoby z niskim wykształceniem znacząco zwiększa zasięg wykluczenia w obszarze sytuacji dochodowej, które wynosiło od 48,43% gospodarstw z dziećmi w województwie mazowieckim do 63,00% w województwie świętokrzyskim, a gdy wszystkie osoby mają niskie wykształcenie, zasięg wykluczenia wynosi od 37,32% w województwie śląskim do 65,66% w województwie świętokrzyskim. Niższy zakres wykluczenia dochodowego gospodarstw ze wszystkim osobami z niskim wykształceniem może wynikać z dostępu do wsparcia finansowego dla rodzin z dziećmi (np. świadczeń rodzinnych) w tych gospodarstwach domowych. W przypadku obecności w gospodarstwach domowych osób z grupy NEET zasięg wykluczenia gospodarstw domowych z dziećmi w obszarze sytuacji dochodowej wynosi, w zależności od województwa, od około 30% do około 50%. Luka dochodowa we wszystkich grupach gospodarstw kształtuje się na poziomie około 0,60-0,65 i jest mało zróżnicowana pomiędzy poszczególnymi województwami.

5.3.3. Wykluczenie edukacyjne a wykluczenie społeczne dzieci w obszarze żywienia

W gospodarstwach domowych z dziećmi bez obecności osób wykluczonych edukacyjnie zasięg wykluczenia był mało zróżnicowany i wynosił od 6,5% do 6,9% gospodarstw domowych. Obecność osoby (lub osób) z niskim wykształceniem, a także osób nieuczących się i niepracujących ma różny wpływ na różnice w zasięgu wykluczenia w obszarze żywienia w poszczególnych województwach. W przypadku województw dolnośląskiego, lubelskiego, łódzkiego, mazowieckiego, małopolskiego, podlaskiego i wielkopolskiego obserwujemy albo nieznaczny wzrost, albo wręcz spadek zasięgu wykluczenia gospodarstw domowych z dziećmi w obszarze żywienia. Natomiast w województwach podkarpackim, śląskim, pomorskim, świętokrzyskim, warmińsko-mazurskim i zachodniopomorskim odnotowujemy znaczący wzrost zasięgu wykluczenia w obszarze żywienia w gospodarstwach domowych z dziećmi. W województwach podkarpackim i wielkopolskim obserwujemy również znaczący poziom luki wykluczenia w obszarze żywienia w gospodarstwach domowych z osobami wykluczonymi edukacyjnie, który sięga poziomu 0,75-0,82.

5.3.4. Wykluczenie edukacyjne a wykluczenie społeczne dzieci w obszarze odzieży i obuwia

Wykluczenie edukacyjne ma wpływ na wykluczenie społeczne dzieci w obszarze odzieży i obuwia w poszczególnych województwach. Najwyższe odsetki gospodarstw domowych z dziećmi wykluczonych z tego obszaru obserwujemy w gospodarstwach domowych, gdzie wszystkie osoby mają niskie wykształcenie, szczególnie w województwach warmińsko-mazurskim (25,05%), zachodniopomorskim (23,72%) i świętokrzyskim (23%). W przypadku braku osób z niskim wykształceniem zasięg wykluczenia w obszarze odzieży i obuwia wynosił w tych województwach odpowiednio 8,55%, 8,43% oraz 8,53%. W przypadku obecności osób nieuczących się i niepracujących zasięg wykluczenia jest niższy i nie przekracza w żadnym z województw 20%.

5.3.5. Wykluczenie edukacyjne a wykluczenie społeczne dzieci w obszarze materialnych warunków kształcenia dzieci

Panek i Zwierzchowski (2014) wskazują, że na poziomie ogólnopolskim wykluczenie edukacyjne ma duży wpływ na wykluczenie dzieci w obszarze ich materialnych warunków kształcenia. Dane dla poszczególnych województw wskazują, że wpływ ten zależy od uwarunkowań regionalnych. Jeżeli w gospodarstwie domowym nie ma osób z niskim wykształceniem, wykluczenie społeczne dzieci w obszarze materialnych warunków kształcenia wynosi w województwach od 18,63% w województwie opolskim do 19,34% w województwie dolnośląskim. Zasięg wykluczenia znacząco rośnie w gospodarstwach domowych, w których występują osoby z niskim wykształceniem. W przypadku gospodarstw domowych, w których wszystkie osoby mają niskie wykształcenie, zasięg wykluczenia gospodarstw domowych z dziećmi w tym obszarze wzrasta poziomu od 29,03% w województwie małopolskim do 37,43% w województwie warmińsko-mazurskim. Różnica zasięgu wykluczenia społecznego dzieci w tym obszarze pomiędzy gospodarstwami domowymi bez osób z niskim wykształceniem i ze wszystkimi osobami z niskim wykształceniem przekracza 20% w trzech województwach: warmińsko-mazurskim (26,97%), świętokrzyskim (26,89%) oraz zachodniopomorskim (22,04%). W dziewięciu województwach różnica zasięgu wykluczenia dzieci z materialnych warunków kształcenia w tych dwóch grupach gospodarstw domowych przekracza 10%, ale nie jest wyższa niż 20%. Są to województwa: opolskie, lubuskie, dolnośląskie, podlaskie, kujawsko-pomorskie, podkarpackie, pomorskie, lubelskie i łódzkie. W czterech województwach – wielkopolskim, śląskim, mazowieckimi i małopolskim – analizowana różnica nie przekracza 10%.

5.3.6. Wykluczenie edukacyjne a wykluczenie społeczne dzieci w obszarze materialnych warunków rozwoju dzieci

Niski poziom wykształcenia wpływa silniej negatywnie na materialne warunki rozwoju dzieci niż na ich materialne warunki kształcenia, zarówno na poziomie ogólnokrajowym, jak i wojewódzkim. W gospodarstwach domowych, gdzie nie ma osób z niskim wykształceniem, wykluczenie w tym obszarze dotyczy od 21,22% w województwie podlaskim do 22,12% w województwie wielkopolskim. W gospodarstwach domowych z dziećmi, gdzie wszystkie osoby mają niskie wykształcenie, zasięg wykluczenia w tym obszarze jest niemal dwukrotnie wyższy. W województwie świętokrzyskim różnica ta sięga aż 32,48%. W kolejnych pięciu województwach różnica zasięgu wykluczenia społecznego w tych dwóch grupach gospodarstw domowych wynosi ponad 20%. Są to województwa: opolskie (różnica o 29,77%), warmińsko-mazurskie (28,86%), zachodniopomorskie (28,07%), lubuskie (23,01%), podlaskie 21,13%. W kolejnych dziewięciu województwach analizowana różnica przekracza 10%: podkarpackie (18,13%), kujawsko-pomorskie (17,70%), dolnośląskie (16,64%), lubelskie (16,01%), wielkopolskie (14,95%), małopolskie (13,43%), pomorskie (13,25%), mazowieckie (12,30%) i łódzkie (11,36%). Jedynie w województwie śląskim różnica ta jest niższa niż 10% i wynosi 9,06%.

W grupie gospodarstw domowych, w których nie występują oraz występują osoby nieuczące się i niepracujące, również obserwujemy różnice w zasięgu wykluczenia edukacyjnego w obszarze materialnych warunków kształcenia. Różnice te są najwyższe w województwach łódzkim (32,08%), świętokrzyskim (18,50%), opolskim (16,96%) oraz warmińsko-mazurskim (16,08%).

5.3.7. Wykluczenie edukacyjne a wykluczenie społeczne dzieci w obszarze ochrony zdrowia

Obszar ochrony zdrowia również jest tym, w którym wykluczenie edukacyjne wpływa na wykluczenie dzieci. W gospodarstwach domowych, gdzie nie ma osób z niskim wykształceniem, zasięg wykluczenia społecznego dzieci w obszarze ochrony zdrowia wynosi około 15%. W gospodarstwach, w których wszystkie osoby dorosłe mają niskie wykształcenie, zasięg ten rośnie do poziomu od 16,85% w województwie małopolskim do 30,29% w województwie zachodniopomorskim. Zasięg wykluczenia dzieci w obszarze ochrony zdrowia wzrasta w gospodarstwach domowych, gdzie wszystkie osoby mają niskie wykształcenie, jest znacząco wyższy w województwach zachodniopomorskim, świętokrzyskim i warmińsko-mazurskim.

W przypadku gospodarstw domowych, w których występują lub nie występują osoby nieuczące się i niepracujące, również obserwujemy różnice w zasięgu wykluczenia społecznego dzieci w analizowanym obszarze. W gospodarstwach, gdzie takie osoby nie występują, zasięg wykluczenia społecznego sięga od 9,12% w województwie pomorskim do 17,54% w województwie zachodniopomorskim. Natomiast w gospodarstwach, gdzie wszystkie osoby dorosłe nie uczą się i nie pracują, zasięg wykluczenia wynosi od 11,23% w województwie podlaskim do 25,16% w województwie zachodniopomorskim. Różnica zasięgu wykluczenia dzieci w obszarze ochrony zdrowia w gospodarstwach, gdzie wszystkie osoby należą do grupy NEET, i tymi, gdzie takich osób nie ma jest najwyższa w województwach zachodniopomorskim, świętokrzyskim i warmińsko-mazurskim. Są to te województwa, gdzie dwa analizowane symptomy wykluczenia edukacyjnego mają istotne znaczenie dla wzrostu wykluczenia społecznego dzieci w obszarze ochrony zdrowia.

5.3.8. Wykluczenie edukacyjne a wykluczenie społeczne dzieci w obszarze wypoczynku

Wykluczenie edukacyjne osób dorosłych zwiększa także zasięg wykluczenia dzieci w obszarze wypoczynku. W gospodarstwach domowych bez osoby z niskim wykształceniem zasięg wykluczenia w obszarze wypoczynku kształtuje się na poziomie około 28%.

W gospodarstwach domowych, w których znajdują się osoby z niskim wykształceniem, zasięg wykluczenia w tym obszarze jest znacząco większy. W przypadku gospodarstw domowych, w których wszystkie osoby w gospodarstwie mają niskie wykształcenie, zasięg wykluczenia dzieci w obszarze wypoczynku jest wyższy i sięga od 31,61% w województwie śląskim do 54,75% w województwie warmińsko-mazurskim. Różnica w porównaniu do gospodarstw domowych, gdzie nie ma osób z niskim wykształceniem, jest najwyższa w województwach warmińsko-mazurskim, świętokrzyskim i opolskim.

Podobne zjawisko obserwujemy także w gospodarstwach domowych, w których występują osoby nieuczące się i niepracujące. W przypadku tych gospodarstw domowych, gdzie wszystkie osoby nie uczą się i nie pracują, zasięg wykluczenia dzieci w obszarze wypoczynku wynosi od 26,66% w województwie śląskim do 46,59% w województwie warmińsko-mazurskim. Największa różnica pomiędzy tymi dwoma typami gospodarstw, podobnie jak w przypadku gospodarstw z osobami z niskim poziomem wykształcenia, w województwach warmińsko-mazurskim, opolskim i świętokrzyskim.

Województwa, w których wykluczenie edukacyjne nie prowadzi do znaczącego zwiększenia wykluczenia w obszarze wypoczynku, to mazowieckie, śląskie i wielkopolskie.

5.4. Podsumowanie

Wyniki analiz wskazują, że wykluczenie edukacyjne, rozumiane zarówno jako niski poziom wykształcenia, a także przynależność do grupy osób nieuczących się i niepracujących, ma wpływ na zasięg i głębokość wykluczenia społecznego w różnych jego obszarach. Dotyczy to zarówno osób dorosłych wykluczonych edukacyjnie, jak i gospodarstw domowych z dziećmi w wieku 4-14 lat, gdzie takie osoby dorosłe występują. Wpływ ten, szczególnie w niektórych przypadkach, jest zróżnicowany w poszczególnych województwach. O ile w przypadku populacji ogółem wykluczenie społeczne w różnych wymiarach najczęściej dotyka mieszkańców województw świętokrzyskiego, warmińsko-mazurskiego, zachodniopomorskiego i kujawsko-pomorskiego, to w przypadku osób z niskim wykształceniem szczególnie widoczne jest wykluczenie dorosłych w województwach dolnośląskim, lubuskim, świętokrzyskim, zachodniopomorskim, podkarpackim. W przypadku osób nieuczących się i niepracujących wykluczeniem dotknięci są mieszkańcy województw zachodniopomorskiego, warmińsko-mazurskiego, świętokrzyskiego, podkarpackiego, lubuskiego i dolnośląskiego (tabela 5.5).

Tabela 5.5. Zasięg wykluczenia społecznego dorosłych według obszarów oraz grup wykluczonych edukacyjnie w 2014 r. – porównanie wojewódzkie

Obszary wykluczenia społecznego	Województwa															
	dolnośląskie	kujawsko-pomorskie	lubelskie	lubuskie	łódzkie	małopolskie	mazowieckie	opolskie	podkarpackie	podlaskie	pomorskie	śląskie	świętokrzyskie	warmińsko-mazurskie	wielkopolskie	zachodniopomorskie
Ogółem																
Sytuacja dochodowa:	25,75	35,00	41,34	27,09	27,96	28,61	22,29	26,86	47,55	25,48	27,47	22,62	42,21	31,09	26,73	25,60
Wyżywienie:	6,04	8,88	5,38	7,30	5,98	5,63	7,93	7,11	13,69	6,15	10,61	13,40	8,87	8,29	9,30	19,05
Odzież i bucie:	8,75	13,90	7,87	10,84	6,19	6,15	7,53	6,72	16,63	8,48	9,64	13,77	8,90	18,86	12,57	15,86
Ochrona zdrowia:	22,95	26,33	26,31	20,97	25,61	19,63	23,86	20,39	26,45	13,60	24,73	27,34	39,31	35,35	23,03	40,69
Wypoczynek:	38,33	46,88	47,05	38,16	40,67	36,86	36,62	37,58	45,02	32,69	32,99	32,80	49,90	54,73	35,28	29,83
Uczestnictwo w kulturze:	27,28	30,50	32,50	26,71	25,04	18,33	24,99	21,94	27,99	21,71	20,11	24,42	34,26	38,01	22,00	35,23
Rynek pracy:	29,51	33,64	31,43	29,79	27,02	28,95	24,59	30,59	34,60	23,72	26,12	30,93	37,70	33,60	29,07	30,13
Kompetencje cywilizacyjne:	68,95	76,08	68,75	78,73	70,70	62,10	66,37	60,28	68,96	58,62	63,95	74,13	74,25	69,37	78,20	65,97
Izolacja społeczna:	17,58	16,37	17,18	14,06	14,47	10,03	16,64	10,74	19,11	7,26	12,46	15,96	16,02	18,59	13,50	16,44
Wykluczenie społeczne ogółem:	83,14	88,46	88,31	87,25	85,27	81,78	79,38	80,65	88,48	78,06	81,19	85,89	87,60	89,32	88,15	85,20
Osoby z niskim wykształceniem																
Sytuacja dochodowa:	49,70	45,97	47,33	47,13	42,25	41,07	34,27	47,25	49,92	45,99	42,85	35,63	49,27	45,97	39,74	44,00
Wyżywienie:	11,55	12,67	12,01	14,25	11,61	10,92	11,15	14,07	14,66	13,64	13,64	14,40	14,07	13,89	12,79	16,63
Odzież i bucie:	22,47	19,04	16,91	20,15	15,73	15,00	13,60	19,35	20,06	19,24	17,68	17,49	18,90	21,36	17,59	20,43
Ochrona zdrowia:	51,10	34,17	34,00	35,37	32,97	30,00	30,00	35,18	34,04	33,36	34,26	32,35	38,83	37,74	31,48	39,31
Wypoczynek:	65,35	53,84	53,89	54,61	51,03	48,05	45,32	54,31	53,67	52,65	49,86	44,08	56,55	57,40	47,52	50,39
Uczestnictwo w kulturze:	47,95	36,71	37,58	38,03	34,26	30,58	31,25	37,08	36,10	36,58	33,88	31,83	39,26	40,00	32,05	39,33
Rynek pracy:	58,18	49,93	49,20	53,69	46,15	44,94	38,85	53,83	49,88	51,05	46,52	42,96	54,00	51,99	44,56	50,31
Kompetencje cywilizacyjne:	94,00	87,53	84,65	91,11	84,69	79,08	77,64	87,45	84,92	86,02	83,24	82,85	89,16	87,09	86,29	85,57
Izolacja społeczna:	42,16	23,61	23,95	25,11	22,16	19,43	21,01	24,56	24,53	23,44	22,51	21,16	25,05	25,27	21,18	24,62
Wykluczenie społeczne ogółem:	99,26	95,23	95,07	96,72	93,46	90,96	87,41	95,45	95,22	94,20	92,39	91,68	96,26	96,37	99,78	94,91
NEET																
Sytuacja dochodowa:	46,30	43,33	45,88	44,15	39,39	38,21	31,29	44,28	48,42	42,69	39,57	32,48	47,35	43,18	36,60	40,73
Wyżywienie:	10,27	11,09	9,78	11,57	9,43	9,00	9,48	11,59	13,08	11,08	11,84	13,39	11,70	11,27	10,79	15,00
Odzież i bucie:	13,14	15,79	13,40	15,99	12,07	11,35	10,69	15,02	16,93	14,93	14,08	15,30	14,88	17,53	14,49	16,84
Ochrona zdrowia:	24,64	31,01	31,02	31,44	30,16	26,28	27,42	31,33	30,87	28,65	30,35	30,35	35,83	34,77	27,97	36,77
Wypoczynek:	48,97	50,18	50,10	48,99	46,83	43,67	41,17	49,02	49,14	46,77	43,67	40,43	51,61	53,23	42,56	44,01
Uczestnictwo w kulturze:	33,83	32,76	33,96	33,03	30,20	26,16	28,05	31,88	31,89	31,21	28,65	28,61	34,65	35,88	27,29	35,33
Rynek pracy:	100,00	69,54	67,47	80,63	63,18	58,78	48,06	80,91	68,94	75,98	65,11	54,74	78,72	75,21	58,47	71,73
Kompetencje cywilizacyjne:	66,43	73,71	70,41	73,35	71,17	66,47	68,06	69,18	70,47	67,72	68,27	73,23	72,59	70,83	75,33	69,32
Izolacja społeczna:	28,72	19,75	19,83	20,31	18,59	15,80	18,10	19,49	20,67	17,89	18,01	18,46	20,64	20,79	17,26	20,00
Wykluczenie społeczne ogółem:	100,00	94,78	94,56	96,55	92,69	89,63	85,98	94,81	94,63	93,26	91,27	90,85	95,92	96,10	93,16	94,09

Źródło: Opracowanie własne na podstawie drugiej rundy badania UDE.

Zróźnicowanie wykluczenia jest wysokie w obszarze dóbr podstawowych – żywienia, odzieży i obuwi, czy ochrony zdrowia. Mieszkańcy województw zachodniopomorskiego, lubuskiego, podkarpackiego i świętokrzyskiego często rezygnują z przyczyn finansowych z tych dóbr, zarówno w przypadku dorosłych, jak i w przypadku dzieci. Niskie wykształcenie silnie wpływa na pojawianie się wykluczenia społecznego w analizowanych obszarach, bardziej niż obecność osób nieuczących się i niepracujących. Jest to widoczne szczególnie w przypadku wykluczenia społecznego gospodarstw domowych z dziećmi. Praktycznie we wszystkich analizowanych obszarach wykluczenia społecznego obserwujemy brak zmienności wojewódzkiej zasięgu wykluczenia, jeżeli w gospodarstwie domowym nie występują osoby z niskim wykształceniem. Występowanie takich osób skutkuje rosnącym zróźnicowaniem gospodarstw domowych z dziećmi w wieku 4-14 lat pomiędzy województwami, szczególnie w obszarach żywienia, odzieży i obuwi, materialnych warunków kształcenia oraz materialnych warunków rozwoju. Wykluczenie w tych obszarach silnie rośnie w takiej sytuacji w województwach świętokrzyskim, warmińsko-mazurskim i zachodniopomorskim (tabela 5.6).

Tabela 5.6. Zasięg wykluczenia społecznego według obszarów gospodarstw domowych z dziećmi w wieku 4-14 lat oraz osobami wykluczonymi edukacyjnie w 2014 r. – porównanie wojewódzkie

Obszary wykluczenia społecznego miary wykluczenia społecznego	dolnośląskie	kujawsko-pomorskie	lubelskie	lubuskie	łódzkie	małopolskie	mazowieckie	opolskie	podkarpackie	podlaskie	pomorskie	śląskie	świętokrzyskie	warmińsko-mazurskie	wielkopolskie	zachodniopomorskie
Z przynajmniej jedną osobą z niskim wykształceniem																
Sytuacja dochodowa:	57,16	61,02	61,30	61,95	58,97	56,96	48,43	62,34	61,16	60,60	59,80	49,82	63,00	60,30	54,32	60,31
Wyżywienie:	7,15	7,31	6,32	6,67	6,19	5,59	5,77	6,82	7,81	6,60	8,12	8,78	7,61	7,30	6,88	8,64
Odzież i obuwie:	12,19	12,78	11,73	13,78	10,96	10,84	10,10	12,66	13,60	12,36	13,47	13,35	13,31	13,94	13,16	14,30
Materialne warunki kształcenia:	33,61	34,21	33,85	35,82	32,49	29,03	29,86	35,22	33,70	33,90	32,96	31,24	37,32	37,43	31,96	36,05
Materialne warunki rozwoju:	38,64	40,42	39,73	42,29	37,63	37,13	36,46	42,86	39,85	40,89	38,67	35,80	44,58	43,52	38,46	43,41
Ochrona zdrowia:	22,35	22,62	21,81	24,68	22,25	20,45	20,61	23,96	23,54	22,77	22,87	22,27	25,61	24,71	20,75	26,47
Wypoczynek:	48,28	50,83	50,51	52,50	50,00	48,24	44,49	53,42	49,61	51,72	49,77	43,81	53,81	53,91	47,41	51,83
Wykluczenie społeczne ogółem:	73,79	77,21	76,65	77,23	75,56	72,42	67,76	78,76	76,81	76,88	76,97	68,39	80,04	79,21	71,57	78,36
Ze wszystkimi osobami z niskim wykształceniem																
Sytuacja dochodowa:	51,19	56,82	61,15	57,35	51,23	52,32	38,64	61,00	60,59	56,17	54,31	37,32	65,66	56,20	45,47	56,51
Wyżywienie:	7,80	9,16	7,11	8,61	6,42	4,88	4,98	8,93	11,96	7,51	10,76	10,98	10,99	10,11	8,85	13,45
Odzież i obuwie:	17,17	17,96	15,77	21,85	13,93	11,84	11,74	21,18	21,29	19,06	17,78	16,66	23,00	25,05	17,58	23,72
Materialne warunki kształcenia:	35,32	32,80	32,22	35,35	31,18	25,32	26,57	36,04	32,43	32,57	31,70	27,85	45,95	46,13	28,29	41,09
Materialne warunki rozwoju:	38,48	39,16	37,52	44,46	32,76	35,09	33,96	51,23	39,72	42,35	34,77	30,45	53,93	50,55	37,07	49,67
Ochrona zdrowia:	23,30	22,38	17,64	22,87	20,92	16,85	17,91	23,77	23,49	19,83	21,98	20,42	29,32	29,29	19,44	30,29
Wypoczynek:	43,21	46,18	46,78	46,29	42,73	43,90	38,54	51,94	44,95	43,83	44,52	31,61	52,52	54,75	40,72	47,46
Wykluczenie społeczne ogółem:	67,69	72,38	73,90	69,40	68,35	66,68	60,70	77,59	73,80	70,23	72,31	56,68	82,21	78,45	63,94	75,87
Z przynajmniej jedną osobą NEET																
Sytuacja dochodowa:	39,72	44,00	47,84	39,29	39,72	42,76	33,36	40,58	46,84	38,21	41,98	30,59	45,85	41,13	38,12	41,86
Wyżywienie:	6,17	7,28	4,89	5,10	4,30	3,60	3,94	5,55	9,16	4,65	8,84	8,90	8,13	6,97	7,01	8,84
Odzież i obuwie:	8,91	9,45	6,46	9,51	5,37	5,57	7,11	6,96	11,47	5,90	10,41	10,19	10,20	12,34	11,60	11,56
Materialne warunki kształcenia:	23,15	20,30	21,39	18,03	18,75	16,50	20,30	17,00	19,87	15,04	19,61	20,30	26,86	28,15	20,61	24,49
Materialne warunki rozwoju:	21,53	20,43	20,71	17,97	16,22	21,43	24,47	21,75	21,47	15,80	18,78	19,31	26,68	26,81	24,99	26,81
Ochrona zdrowia:	16,25	15,47	13,21	15,25	15,23	12,49	14,88	13,91	16,81	11,33	14,95	15,87	19,04	19,96	14,91	22,01
Wypoczynek:	28,83	31,19	32,02	25,52	29,20	32,62	31,19	28,19	29,19	24,17	30,14	23,04	31,05	34,61	31,88	29,75
Wykluczenie społeczne ogółem:	55,62	59,21	60,67	51,31	56,03	57,12	54,97	56,48	60,00	52,99	59,24	49,46	61,58	61,21	55,94	59,78
Z wszystkimi osobami NEET																
Sytuacja dochodowa:	44,20	49,41	53,89	45,78	43,80	46,45	33,76	48,24	53,99	42,95	46,08	31,39	55,31	46,46	40,14	46,31
Wyżywienie:	7,02	9,41	5,63	6,42	4,84	3,83	4,07	7,14	11,38	5,61	10,92	10,34	9,76	8,77	7,73	12,02
Odzież i obuwie:	13,10	13,53	10,18	18,10	8,82	8,07	8,94	13,92	17,19	11,94	14,18	13,64	16,91	19,77	15,52	18,81
Materialne warunki kształcenia:	29,71	25,73	27,34	26,38	24,00	19,36	21,32	24,20	24,99	20,79	24,54	23,28	37,29	38,43	24,63	32,75
Materialne warunki rozwoju:	30,07	29,25	28,93	30,78	27,91	27,37	27,47	36,30	30,41	26,38	25,32	24,10	41,26	39,80	30,94	39,42
Ochrona zdrowia:	19,03	16,74	13,42	17,51	17,22	12,61	15,35	15,25	18,23	11,23	15,96	17,02	22,70	24,14	15,60	25,16
Wypoczynek:	37,02	37,57	39,86	36,07	36,73	38,51	33,29	40,16	36,69	32,77	37,85	26,66	42,28	46,59	36,29	39,18
Wykluczenie społeczne ogółem:	62,06	65,87	67,73	58,75	62,20	61,46	56,00	67,13	67,37	60,06	65,87	52,07	73,81	70,87	59,37	68,49

Źródło: Opracowanie własne na podstawie drugiej rundy badania UDE.

Porównanie zasięgu wykluczenia społecznego gospodarstw domowych z dziećmi w gospodarstwach, gdzie występują osoby wykluczone edukacyjnie (Tabela 5.5), wskazuje, że w największym stopniu wykluczenie dotyka dzieci zamieszkałe w województwach: świętokrzyskim, warmińsko-mazurskim i zachodniopomorskim, natomiast w najkorzystniejszej sytuacji znajdują się gospodarstwa z województw mazowieckiego, małopolskiego oraz śląskiego.

5.5. Załącznik

Tabela 5.7. Zasięg i głębokość wykluczenia społecznego dorosłych według grup osób wykluczonych edukacyjnie w 2014 r. w województwie dolnośląskim

Obszary wykluczenia społecznego i miary wykluczenia społecznego	Wartości miar wykluczenia społecznego · 100					
	Ogółem		osoby z niskim poziomem wykształcenia		osoby niepracujące i niekontynuujące nauki (NEET)	
Sytuacja dochodowa:	<i>bf.szac.:</i>		<i>bf.szac.:</i>		<i>bf.szac.:</i>	
H^w	25,75	1,18	49,70	4,06	46,30	5,62
I^w	63,07	1,15	68,01	2,93	72,64	4,40
Wyżywienie:						
H^w	6,04	0,61	11,55	1,99	10,27	3,75
I^w	57,46	2,22	61,78	4,14	54,39	6,52
Odzież i obuwie:						
H^w	8,75	0,69	22,47	3,19	13,14	3,80
I^w	71,75	2,00	75,40	3,94	75,53	7,91
Ochrona zdrowia:						
H^w	22,95	1,07	51,10	4,06	24,64	4,50
I^w	45,56	1,30	52,44	3,03	51,34	5,10
Wypoczynek:						
H^w	38,33	1,29	65,35	3,97	48,97	5,53
I^w	100,00	0,00	100,00	0,00	100,00	0,00
Uczestnictwo w kulturze:						
H^w	27,28	1,16	47,95	4,04	33,83	5,14
I^w	71,61	1,40	80,02	3,26	75,84	5,50
Rynek pracy:						
H^w	29,51	1,17	58,18	4,06	100,00	0,00
I^w	88,18	1,17	85,59	2,58	74,15	3,36
Kompetencje cywilizacyjne:						
H^w	68,95	1,27	94,00	1,88	66,43	5,41
I^w	69,87	0,78	87,67	1,68	81,05	3,17
Izolacja społeczna:						
H^w	17,58	0,96	42,16	3,98	28,72	4,70
I^w	100,00	0,00	100,00	0,00	100,00	0,00
Wykluczenie społeczne ogółem:						
H^w	83,14	1,04	99,26	0,45	100,00	0,00
I^w	32,46	0,63	49,22	1,94	40,64	2,87

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badania UDE.

Tabela 5.8. Zasięg i głębokość wykluczenia społecznego dorosłych według grup osób wykluczonych edukacyjnie w 2014 r. w województwie kujawsko-pomorskim

Obszary wykluczenia społecznego i miary wykluczenia społecznego	Wartości miar wykluczenia społecznego · 100					
	Ogółem		osoby z niskim poziomem wykształcenia		osoby niepracujące i niekontynuujące nauki (NEET)	
Sytuacja dochodowa:	<i>bl.szac.:</i>		<i>bl.szac.:</i>		<i>bl.szac.:</i>	
H^w	35,00	1,41	45,97	0,91	43,33	1,10
I^w	62,40	1,12	65,63	6,41	65,03	0,81
Wyżywienie:						
H^w	8,88	0,81	12,67	0,58	11,09	6,95
I^w	47,51	1,75	55,22	1,17	52,69	1,47
Odzież i obuwie:						
H^w	13,90	0,10	19,04	0,72	15,79	0,82
I^w	62,82	1,76	68,34	1,00	68,32	1,40
Ochrona zdrowia:						
H^w	26,33	1,25	34,17	0,85	31,01	1,01
I^w	49,08	1,69	50,80	0,87	49,75	1,10
Wypoczynek:						
H^w	46,88	1,42	53,84	0,90	50,18	1,09
I^w	100,00	0,00	100,00	0,00	100,00	0,00
Uczestnictwo w kulturze:						
H^w	30,50	1,33	36,71	0,88	32,76	1,02
I^w	64,22	1,49	69,00	0,88	67,54	1,11
Rynek pracy:						
H^w	33,64	1,34	49,93	0,91	69,54	0,93
I^w	86,59	1,42	89,99	0,63	78,65	0,82
Kompetencje cywilizacyjne:						
H^w	76,08	0,12	87,53	0,58	73,71	0,96
I^w	68,43	0,79	78,23	0,49	71,60	0,64
Izolacja społeczna:						
H^w	16,37	1,07	23,61	0,78	19,75	0,88
I^w	100,00	0,00	100,00	0,00	100,00	0,00
Wykluczenie społeczne ogółem:						
H^w	88,46	0,85	95,23	0,34	94,78	0,40
I^w	35,98	0,72	42,44	0,46	40,64	0,55

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badania UDE.

Tabela 5.9. Zasięg i głębokość wykluczenia społecznego dorosłych według grup osób wykluczonych edukacyjnie w 2014 r. w województwie lubelskim

Obszary wykluczenia społecznego i miary wykluczenia społecznego	Wartości miar wykluczenia społecznego · 100					
	Ogółem		osoby z niskim poziomem wykształcenia		osoby niepracujące i niekontynuujące nauki (NEET)	
Sytuacja dochodowa:	<i>bf.szac.:</i>		<i>bf.szac.:</i>		<i>bf.szac.:</i>	
H^w	41,34	1,44	47,33	0,92	45,88	1,10
I^w	63,76	1,02	65,58	0,62	65,58	0,77
Wyżywienie:						
H^w	5,38	0,58	12,01	0,56	9,78	0,66
I^w	57,15	3,42	56,63	1,25	54,78	1,67
Odzież i obuwie:						
H^w	7,87	0,71	16,91	0,67	13,40	0,76
I^w	68,92	2,34	69,61	1,04	70,01	1,52
Ochrona zdrowia:						
H^w	26,31	1,29	34,00	0,86	31,02	1,02
I^w	43,04	1,49	49,50	0,87	47,74	1,09
Wypoczynek:						
H^w	47,05	1,45	53,89	0,91	50,10	1,10
I^w	100,00	0,00	100,00	0,00	100,00	0,00
Uczestnictwo w kulturze:						
H^w	32,50	1,38	37,58	0,89	33,96	1,04
I^w	61,99	1,39	67,95	0,87	65,95	1,08
Rynek pracy:						
H^w	31,43	1,34	49,20	0,92	67,47	0,98
I^w	86,92	1,37	89,68	0,64	78,67	0,83
Kompetencje cywilizacyjne:						
H^w	68,75	1,39	84,65	0,67	70,41	1,00
I^w	67,36	0,85	78,40	0,50	71,38	0,66
Izolacja społeczna:						
H^w	17,18	1,10	23,95	0,78	19,83	0,88
I^w	100,00	0,00	100,00	0,00	100,00	0,00
Wykluczenie społeczne ogółem:						
H^w	88,31	0,94	95,07	0,39	94,56	0,45
I^w	34,85	0,69	42,10	0,46	40,16	0,54

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badania UDE.

Tabela 5.10. Zasięg i głębokość wykluczenia społecznego dorosłych według grup osób wykluczonych edukacyjnie w 2014 r. w województwie lubuskim

Obszary wykluczenia społecznego i miary wykluczenia społecznego	Wartości miar wykluczenia społecznego · 100					
	Ogółem		osoby z niskim poziomem wykształcenia		osoby niepracujące i niekontynuujące nauki (NEET)	
Sytuacja dochodowa:	<i>bf.szac.:</i>		<i>bf.szac.:</i>		<i>bf.szac.:</i>	
H^w	27,09	1,65	47,13	1,00	44,15	1,26
I^w	60,48	1,44	66,21	0,70	65,78	0,93
Wyżywienie:						
H^w	7,30	0,88	14,25	0,67	11,57	0,82
I^w	51,38	2,25	56,48	1,21	53,94	1,67
Odzież i obuwie:						
H^w	10,84	1,08	20,15	0,79	15,99	0,95
I^w	67,30	2,53	69,50	1,06	69,93	1,61
Ochrona zdrowia:						
H^w	20,97	1,43	35,37	0,93	31,44	1,18
I^w	48,17	2,32	51,32	0,93	50,13	1,25
Wypoczynek:						
H^w	38,16	1,79	54,61	0,99	48,99	1,26
I^w	100,00	0,00	100,00	0,00	100,00	0,00
Uczestnictwo w kulturze:						
H^w	26,71	1,61	38,03	0,97	33,03	1,19
I^w	65,78	2,03	70,07	0,94	68,44	1,27
Rynek pracy:						
H^w	29,79	1,62	53,69	0,99	80,63	0,83
I^w	89,97	1,69	90,61	0,65	77,25	0,88
Kompetencje cywilizacyjne:						
H^w	78,73	1,47	91,11	0,53	73,35	1,10
I^w	70,77	1,05	80,74	0,51	73,36	0,75
Izolacja społeczna:						
H^w	14,06	1,22	25,11	0,87	20,31	1,03
I^w	100,00	0,00	100,00	0,00	100,00	0,00
Wykluczenie społeczne ogółem:						
H^w	87,25	1,21	96,72	0,30	96,55	0,35
I^w	32,34	0,92	43,66	0,50	41,38	0,63

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badania UDE.

Tabela 5.11. Zasięg i głębokość wykluczenia społecznego dorosłych według grup osób wykluczonych edukacyjnie w 2014 r. w województwie łódzkim

Obszary wykluczenia społecznego i miary wykluczenia społecznego	Wartości miar wykluczenia społecznego · 100					
	Ogółem		osoby z niskim poziomem wykształcenia		osoby niepracujące i niekontynuujące nauki (NEET)	
Sytuacja dochodowa:	<i>bl.szac.:</i>		<i>bl.szac.:</i>		<i>bl.szac.:</i>	
H^w	27,96	1,01	42,25	0,84	39,39	0,99
I^w	66,28	0,99	66,47	0,63	66,37	0,79
Wyżywienie:						
H^w	5,98	0,53	11,61	0,53	9,43	0,61
I^w	54,51	1,77	56,33	1,16	54,50	1,50
Odzież i obuwie:						
H^w	6,19	0,50	15,73	0,62	12,07	0,69
I^w	67,88	1,93	69,30	1,04	69,90	1,52
Ochrona zdrowia:						
H^w	25,61	0,98	32,97	0,78	30,16	0,92
I^w	44,43	1,16	49,84	0,81	48,33	1,00
Wypoczynek:						
H^w	40,67	1,11	51,03	0,84	46,83	0,99
I^w	100,00	0,00	100,00	0,00	100,00	0,00
Uczestnictwo w kulturze:						
H^w	25,04	0,96	34,26	0,80	30,20	0,91
I^w	64,56	1,30	68,62	0,85	67,26	1,06
Rynek pracy:						
H^w	27,02	0,99	46,15	0,83	63,18	0,88
I^w	87,95	1,08	90,21	0,60	78,49	0,81
Kompetencje cywilizacyjne:						
H^w	70,70	1,08	84,69	0,59	71,17	0,90
I^w	67,37	0,63	77,74	0,46	70,54	0,77
Izolacja społeczna:						
H^w	14,47	0,77	22,16	0,70	18,59	0,79
I^w	100,00	0,00	100,00	0,00	100,00	0,00
Wykluczenie społeczne ogółem:						
H^w	85,27	0,84	93,46	0,38	92,69	0,44
I^w	31,66	0,53	40,62	0,43	38,49	0,51

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badania UDE.

Tabela 5.12. Zasięg i głębokość wykluczenia społecznego dorosłych według grup osób wykluczonych edukacyjnie w 2014 r. w województwie małopolskim

Obszary wykluczenia społecznego i miary wykluczenia społecznego	Wartości miar wykluczenia społecznego · 100					
	Ogółem		osoby z niskim poziomem wykształcenia		osoby niepracujące i niekontynuujące nauki (NEET)	
Sytuacja dochodowa:	<i>bl.szac.:</i>		<i>bl.szac.:</i>		<i>bl.szac.:</i>	
H^w	28,61	1,32	41,07	0,90	38,21	1,05
I^w	63,44	1,21	65,67	0,65	64,98	0,80
Wyżywienie:						
H^w	5,63	0,58	10,92	0,51	9,00	5,85
I^w	43,86	1,67	54,17	1,13	51,04	1,45
Odzież i obuwie:						
H^w	6,15	0,62	15,00	0,61	11,35	0,69
I^w	54,04	0,90	66,96	0,99	66,04	1,48
Ochrona zdrowia:						
H^w	19,63	1,12	30,00	0,81	26,28	0,94
I^w	43,44	1,37	49,59	0,83	47,38	1,05
Wypoczynek:						
H^w	36,86	1,40	48,05	0,92	43,67	1,07
I^w	100,00	0,00	100,00	0,00	100,00	0,00
Uczestnictwo w kulturze:						
H^w	18,33	1,08	30,58	0,82	26,16	0,93
I^w	57,24	1,67	67,20	0,90	64,87	1,69
Rynek pracy:						
H^w	28,95	1,29	44,94	0,91	58,78	1,07
I^w	87,90	1,44	89,93	0,66	79,73	0,81
Kompetencje cywilizacyjne:						
H^w	62,10	1,43	79,08	0,80	66,47	1,03
I^w	65,11	0,85	76,62	0,51	69,62	0,65
Izolacja społeczna:						
H^w	10,03	0,86	19,43	0,70	15,80	0,78
I^w	100,00	0,00	100,00	0,00	100,00	0,00
Wykluczenie społeczne ogółem:						
H^w	81,78	1,14	90,96	0,57	89,63	0,68
I^w	29,06	0,60	39,08	0,45	36,65	0,53

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badania UDE.

Tabela 5.13. Zasięg i głębokość wykluczenia społecznego dorosłych według grup osób wykluczonych edukacyjnie w 2014 r. w województwie mazowieckim

Obszary wykluczenia społecznego i miary wykluczenia społecznego	Wartości miar wykluczenia społecznego · 100					
	Ogółem		osoby z niskim poziomem wykształcenia		osoby niepracujące i niekontynuujące nauki (NEET)	
Sytuacja dochodowa:	<i>bf.szac.:</i>		<i>bf.szac.:</i>		<i>bf.szac.:</i>	
H^w	22,29	1,01	34,27	0,79	31,29	0,89
I^w	61,65	1,05	64,84	0,63	64,61	0,78
Wyżywienie:						
H^w	7,93	0,61	11,15	0,49	9,48	0,54
I^w	53,75	1,80	55,85	1,09	54,38	1,36
Odzież i obuwie:						
H^w	7,53	0,58	13,60	0,53	10,69	0,56
I^w	76,39	2,00	71,33	1,04	72,71	1,40
Ochrona zdrowia:						
H^w	23,86	0,96	30,00	0,74	27,42	0,82
I^w	46,69	1,37	49,29	0,84	47,70	0,99
Wypoczynek:						
H^w	36,62	1,11	45,32	0,82	41,17	0,91
I^w	100,00	0,00	100,00	0,00	100,00	0,00
Uczestnictwo w kulturze:						
H^w	24,99	0,99	31,25	0,75	28,05	0,83
I^w	66,35	1,31	68,50	0,83	67,04	0,99
Rynek pracy:						
H^w	24,59	0,96	38,85	0,78	48,06	0,92
I^w	88,61	1,10	89,88	0,62	80,13	0,78
Kompetencje cywilizacyjne:						
H^w	66,37	1,06	77,64	0,70	68,06	0,85
I^w	66,79	0,67	74,77	0,46	69,60	0,56
Izolacja społeczna:						
H^w	16,64	0,88	21,01	0,67	18,10	0,73
I^w	100,00	0,00	100,00	0,00	100,00	0,00
Wykluczenie społeczne ogółem:						
H^w	79,38	0,88	87,41	0,55	85,98	0,62
I^w	31,93	0,58	38,54	0,42	36,39	0,47

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badania UDE.

Tabela 5.14. Zasięg i głębokość wykluczenia społecznego dorosłych według grup osób wykluczonych edukacyjnie w 2014 r. w województwie opolskim

Obszary wykluczenia społecznego i miary wykluczenia społecznego	Wartości miar wykluczenia społecznego · 100					
	Ogółem		osoby z niskim poziomem wykształcenia		osoby niepracujące i niekontynuujące nauki (NEET)	
Sytuacja dochodowa:	<i>bł.szac.:</i>		<i>bł.szac.:</i>		<i>bł.szac.:</i>	
H^w	26,86	1,77	47,25	1,00	44,28	1,28
I^w	64,34	1,81	66,65	0,70	66,33	0,94
Wyżywienie:						
H^w	7,11	0,93	14,07	0,67	11,59	0,83
I^w	47,66	3,08	56,05	1,24	53,35	1,71
Odzież i obuwie:						
H^w	6,72	0,90	19,35	0,78	15,02	0,94
I^w	66,28	3,29	68,60	1,08	70,01	1,70
Ochrona zdrowia:						
H^w	20,39	1,56	35,18	0,94	31,33	1,19
I^w	40,00	1,86	50,71	0,93	48,74	1,25
Wypoczynek:						
H^w	37,58	1,87	54,31	0,99	49,02	1,27
I^w	100,00	0,00	100,00	0,00	100,00	0,00
Uczestnictwo w kulturze:						
H^w	21,94	15,70	37,08	0,96	31,88	1,19
I^w	60,72	2,38	69,56	0,97	67,92	1,33
Rynek pracy:						
H^w	30,59	1,76	53,83	0,99	80,91	0,86
I^w	88,12	1,90	90,54	0,65	77,27	0,89
Kompetencje cywilizacyjne:						
H^w	60,28	1,97	87,45	0,64	69,18	1,16
I^w	68,01	1,18	80,88	0,52	72,86	0,79
Izolacja społeczna:						
H^w	10,74	1,10	24,56	0,86	19,49	1,03
I^w	100,00	0,00	100,00	0,00	100,00	0,00
Wykluczenie społeczne ogółem:						
H^w	80,65	1,56	95,45	0,37	94,81	0,46
I^w	30,45	0,85	43,49	0,50	41,33	0,64

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badania UDE.

Tabela 5.15. Zasięg i głębokość wykluczenia społecznego dorosłych według grup osób wykluczonych edukacyjnie w 2014 r. w województwie podkarpackim

Obszary wykluczenia społecznego i miary wykluczenia społecznego	Wartości miar wykluczenia społecznego · 100					
	Ogółem		osoby z niskim poziomem wykształcenia		osoby niepracujące i niekontynuujące nauki (NEET)	
Sytuacja dochodowa:	<i>bt.szac.:</i>		<i>bt.szac.:</i>		<i>bt.szac.:</i>	
H^w	47,55	1,31	49,92	0,88	48,42	1,07
I^w	68,46	0,95	67,24	0,61	67,26	0,75
Wyżywienie:						
H^w	13,69	0,90	14,66	0,60	13,08	0,72
I^w	76,46	1,91	62,89	1,20	64,42	1,54
Odzież i obuwie:						
H^w	16,63	0,98	20,06	0,70	16,93	0,81
I^w	83,25	1,49	73,23	0,97	75,41	1,32
Ochrona zdrowia:						
H^w	26,45	1,15	34,04	0,82	30,87	0,99
I^w	52,87	1,55	52,21	0,85	51,22	0,85
Wypoczynek:						
H^w	45,02	1,31	53,67	0,88	49,14	1,07
I^w	100,00	0,00	100,00	0,00	100,00	0,00
Uczestnictwo w kulturze:						
H^w	27,99	1,33	36,10	0,85	31,89	1,00
I^w	73,70	1,33	71,38	0,85	70,76	1,09
Rynek pracy:						
H^w	34,60	1,24	49,88	0,88	68,94	0,91
I^w	85,15	1,17	89,39	0,61	78,20	0,82
Kompetencje cywilizacyjne:						
H^w	68,96	1,27	84,92	0,62	70,47	0,98
I^w	67,08	0,76	78,14	0,48	71,18	0,65
Izolacja społeczna:						
H^w	19,11	1,04	24,53	0,76	20,67	0,87
I^w	100,00	0,00	100,00	0,00	100,00	0,00
Wykluczenie społeczne ogółem:						
H^w	88,48	0,88	95,22	0,71	94,63	0,43
I^w	37,52	0,71	42,94	0,45	41,08	0,55

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badania UDE.

Tabela 5.16. Zasięg i głębokość wykluczenia społecznego dorosłych według grup osób wykluczonych edukacyjnie w 2014 r. w województwie podlaskim

Obszary wykluczenia społecznego i miary wykluczenia społecznego	Wartości miar wykluczenia społecznego · 100					
	Ogółem		osoby z niskim poziomem wykształcenia		osoby niepracujące i niekontynuujące nauki (NEET)	
Sytuacja dochodowa:	<i>bt.szac.:</i>		<i>bt.szac.:</i>		<i>bt.szac.:</i>	
H^w	25,48	1,44	45,99	0,97	42,69	1,21
I^w	62,40	1,46	66,27	0,69	65,80	0,92
Wyżywienie:						
H^w	6,15	0,76	13,64	0,65	11,08	0,78
I^w	61,35	3,30	57,10	1,24	55,69	1,71
Odzież i obuwie:						
H^w	8,48	0,91	19,24	0,76	14,93	0,90
I^w	66,14	2,50	69,48	1,06	70,11	1,63
Ochrona zdrowia:						
H^w	13,60	1,02	33,36	0,90	28,65	1,11
I^w	49,15	2,27	51,77	0,94	50,24	1,27
Wypoczynek:						
H^w	32,69	1,50	52,65	0,96	46,77	1,20
I^w	100,00	0,00	100,00	0,00	100,00	0,00
Uczestnictwo w kulturze:						
H^w	21,71	1,34	36,58	9,32	31,21	1,13
I^w	67,65	2,13	70,48	0,95	69,06	1,28
Rynek pracy:						
H^w	23,72	1,30	51,05	0,96	75,98	0,85
I^w	92,25	1,08	90,89	0,64	77,21	0,88
Kompetencje cywilizacyjne:						
H^w	58,62	1,58	86,02	0,61	67,72	1,10
I^w	64,14	0,91	80,28	0,51	71,85	0,75
Izolacja społeczna:						
H^w	7,26	0,75	23,44	0,83	17,89	0,96
I^w	100,00	0,00	100,00	0,00	100,00	0,00
Wykluczenie społeczne ogółem:						
H^w	78,06	1,29	94,20	0,37	93,26	0,44
I^w	28,58	0,74	42,94	0,50	40,32	0,62

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badania UDE.

Tabela 5.17. Zasięg i głębokość wykluczenia społecznego dorosłych według grup osób wykluczonych edukacyjnie w 2014 r. w województwie pomorskim

Obszary wykluczenia społecznego i miary wykluczenia społecznego	Wartości miar wykluczenia społecznego · 100					
	Ogółem		osoby z niskim poziomem wykształcenia		osoby niepracujące i niekontynuujące nauki (NEET)	
Sytuacja dochodowa:	<i>bt.szac.:</i>		<i>bt.szac.:</i>		<i>bt.szac.:</i>	
H^w	27,47	1,39	42,85	0,92	39,57	1,10
I^w	64,47	1,33	66,29	0,67	65,84	0,85
Wyżywienie:						
H^w	10,61	0,92	13,64	0,61	11,84	0,72
I^w	44,47	1,96	54,24	1,16	50,61	1,47
Odzież i obuwie:						
H^w	9,64	0,89	17,68	0,69	14,08	0,79
I^w	62,98	1,97	68,48	1,01	68,23	1,47
Ochrona zdrowia:						
H^w	24,73	1,29	34,26	0,86	30,35	1,02
I^w	48,15	1,46	50,72	0,84	49,70	1,06
Wypoczynek:						
H^w	32,99	1,41	49,86	0,93	43,67	1,10
I^w	100,00	0,00	100,00	0,00	100,00	0,00
Uczestnictwo w kulturze:						
H^w	20,11	1,15	33,88	0,87	28,65	1,00
I^w	57,01	1,68	67,70	0,91	65,27	1,20
Rynek pracy:						
H^w	26,12	1,28	46,52	0,92	65,11	1,03
I^w	90,44	1,32	90,45	0,63	78,31	0,84
Kompetencje cywilizacyjne:						
H^w	63,95	1,48	83,24	0,70	68,27	1,03
I^w	65,61	0,86	78,09	0,51	70,89	0,68
Izolacja społeczna:						
H^w	12,46	0,91	22,51	0,76	18,01	0,85
I^w	100,00	0,00	100,00	0,00	100,00	0,00
Wykluczenie społeczne ogółem:						
H^w	81,19	1,20	92,39	0,50	91,27	0,59
I^w	31,38	0,74	41,67	0,48	39,05	0,58

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badania UDE.

Tabela 5.18. Zasięg i głębokość wykluczenia społecznego dorosłych według grup osób wykluczonych edukacyjnie w 2014 r. w województwie śląskim

Obszary wykluczenia społecznego i miary wykluczenia społecznego	Wartości miar wykluczenia społecznego · 100					
	Ogółem		osoby z niskim poziomem wykształcenia		osoby niepracujące i niekontynuujące nauki (NEET)	
Sytuacja dochodowa:	<i>bt.szac.:</i>		<i>bt.szac.:</i>		<i>bt.szac.:</i>	
H^w	22,62	0,94	35,63	0,77	32,48	0,87
I^w	59,07	0,78	64,25	0,59	63,70	0,73
Wyżywienie:						
H^w	13,40	0,69	14,40	0,53	13,39	0,60
I^w	64,81	1,58	60,85	1,08	60,91	1,28
Odzież i obuwie:						
H^w	13,77	1,33	17,49	0,58	15,30	0,64
I^w	75,96	1,33	72,47	0,91	73,47	1,13
Ochrona zdrowia:						
H^w	27,34	0,93	32,35	0,73	30,35	0,82
I^w	45,34	0,97	48,87	0,72	47,52	0,85
Wypoczynek:						
H^w	32,80	1,01	44,08	0,79	40,43	0,90
I^w	100,00	0,00	100,00	0,00	100,00	0,00
Uczestnictwo w kulturze:						
H^w	24,42	0,89	31,83	0,73	28,61	0,81
I^w	56,84	1,15	64,88	0,80	62,60	0,97
Rynek pracy:						
H^w	30,93	0,98	42,96	0,79	54,74	0,90
I^w	91,64	0,79	91,25	0,54	81,28	0,72
Kompetencje cywilizacyjne:						
H^w	74,13	0,95	82,85	0,61	73,23	0,80
I^w	68,22	0,61	75,13	0,44	70,14	0,53
Izolacja społeczna:						
H^w	15,96	0,77	21,16	0,64	18,46	0,70
I^w	100,00	0,00	100,00	0,00	100,00	0,00
Wykluczenie społeczne ogółem:						
H^w	85,89	0,76	91,68	0,45	90,85	0,51
I^w	33,13	0,51	39,12	0,40	37,69	0,46

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badania UDE.

Tabela 5.19. Zasięg i głębokość wykluczenia społecznego dorosłych według grup osób wykluczonych edukacyjnie w 2014 r. w województwie świętokrzyskim

Obszary wykluczenia społecznego i miary wykluczenia społecznego	Wartości miar wykluczenia społecznego · 100					
	Ogółem		osoby z niskim poziomem wykształcenia		osoby niepracujące i niekontynuujące nauki (NEET)	
Sytuacja dochodowa:	<i>bt.szac.:</i>		<i>bt.szac.:</i>		<i>bt.szac.:</i>	
H^w	42,21	1,74	49,27	0,97	47,35	1,21
I^w	68,34	1,42	66,96	0,67	66,60	0,87
Wyżywienie:						
H^w	8,87	1,04	14,07	0,66	11,70	0,80
I^w	44,06	2,04	54,97	1,20	52,21	1,61
Odzież i obuwie:						
H^w	8,90	0,99	18,90	0,75	14,88	0,89
I^w	66,79	2,96	69,23	1,07	69,37	1,62
Ochrona zdrowia:						
H^w	39,31	1,71	38,83	0,94	35,83	0,94
I^w	47,71	1,48	50,79	0,85	50,08	1,09
Wypoczynek:						
H^w	49,90	1,71	56,55	0,96	51,61	1,20
I^w	100,00	0,00	100,00	0,00	100,00	0,00
Uczestnictwo w kulturze:						
H^w	34,26	1,68	39,26	0,95	34,65	1,16
I^w	60,37	1,83	68,30	0,92	66,77	1,21
Rynek pracy:						
H^w	37,70	1,66	54,00	0,96	78,72	0,86
I^w	86,39	1,48	90,06	0,63	77,61	0,85
Kompetencje cywilizacyjne:						
H^w	74,25	1,54	89,16	0,58	72,59	1,08
I^w	70,16	0,99	80,24	0,50	72,97	0,72
Izolacja społeczna:						
H^w	16,02	1,20	25,05	0,84	20,64	0,99
I^w	100,00	0,00	100,00	0,00	100,00	0,00
Wykluczenie społeczne ogółem:						
H^w	87,60	1,13	96,26	0,33	95,92	0,39
I^w	39,40	0,81	44,48	0,47	42,60	0,60

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badania UDE.

Tabela 5.20. Zasięg i głębokość wykluczenia społecznego dorosłych według grup osób wykluczonych edukacyjnie w 2014 r. w województwie warmińsko-mazurskim

Obszary wykluczenia społecznego i miary wykluczenia społecznego	Wartości miar wykluczenia społecznego · 100					
	Ogółem		osoby z niskim poziomem wykształcenia		osoby niepracujące i niekontynuujące nauki (NEET)	
Sytuacja dochodowa:		<i>bt.szac.:</i>		<i>bt.szac.:</i>		<i>bt.szac.:</i>
H^w	31,09	1,57	45,97	0,96	43,18	1,19
I^w	65,77	1,44	66,46	0,68	66,40	0,89
Wyżywienie:						
H^w	8,29	0,96	13,89	0,65	11,27	0,77
I^w	48,72	2,64	55,18	0,20	52,91	1,63
Odzież i obuwie:						
H^w	18,86	1,34	21,36	0,78	17,53	0,92
I^w	68,72	0,19	69,11	0,99	69,48	1,43
Ochrona zdrowia:						
H^w	35,35	1,59	37,74	0,92	34,77	1,13
I^w	50,64	1,59	51,71	0,86	50,24	1,09
Wypoczynek:						
H^w	54,73	1,64	57,40	0,95	53,23	1,18
I^w	100,00	0,00	100,00	0,00	100,00	0,00
Uczestnictwo w kulturze:						
H^w	38,01	1,60	40,00	0,94	35,88	1,13
I^w	69,78	1,51	70,00	0,88	69,13	1,13
Rynek pracy:						
H^w	33,60	1,55	51,99	0,96	75,21	0,92
I^w	87,14	1,51	90,07	0,65	77,81	0,86
Kompetencje cywilizacyjne:						
H^w	69,37	15,42	87,09	0,62	70,83	1,07
I^w	68,14	0,96	79,65	0,51	72,23	0,72
Izolacja społeczna:						
H^w	18,59	1,31	25,27	0,84	20,79	0,97
I^w	100,00	0,00	100,00	0,00	100,00	0,00
Wykluczenie społeczne ogółem:						
H^w	89,32	1,01	96,37	0,33	96,10	0,39
I^w	37,87	0,85	43,83	0,48	41,76	0,59

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badania UDE.

Tabela 5.21. Zasięg i głębokość wykluczenia społecznego dorosłych według grup osób wykluczonych edukacyjnie w 2014 r. w województwie wielkopolskim

Obszary wykluczenia społecznego i miary wykluczenia społecznego	Wartości miar wykluczenia społecznego · 100					
	Ogółem		osoby z niskim poziomem wykształcenia		osoby niepracujące i niekontynuujące nauki (NEET)	
Sytuacja dochodowa:	<i>bt.szac.:</i>		<i>bt.szac.:</i>		<i>bt.szac.:</i>	
H^w	26,73	1,26	39,74	0,89	36,60	1,03
I^w	63,88	1,25	65,99	0,67	65,73	0,83
Wyżywienie:	<i>bt.szac.:</i>		<i>bt.szac.:</i>		<i>bt.szac.:</i>	
H^w	9,30	0,83	12,79	0,59	10,79	0,66
I^w	63,75	2,53	59,25	1,30	58,87	1,71
Odzież i obuwie:	<i>bt.szac.:</i>		<i>bt.szac.:</i>		<i>bt.szac.:</i>	
H^w	12,57	0,98	17,59	0,69	14,49	0,77
I^w	67,11	1,95	69,09	1,03	69,53	1,41
Ochrona zdrowia:	<i>bt.szac.:</i>		<i>bt.szac.:</i>		<i>bt.szac.:</i>	
H^w	23,03	1,17	31,48	0,82	27,97	0,94
I^w	49,16	1,49	51,23	0,86	50,12	1,06
Wypoczynek:	<i>bt.szac.:</i>		<i>bt.szac.:</i>		<i>bt.szac.:</i>	
H^w	35,28	1,33	47,52	0,90	42,56	1,04
I^w	100,00	0,00	100,00	0,00	100,00	0,00
Uczestnictwo w kulturze:	<i>bt.szac.:</i>		<i>bt.szac.:</i>		<i>bt.szac.:</i>	
H^w	22,00	1,17	32,05	0,83	27,29	0,94
I^w	66,00	1,68	69,05	0,90	67,56	1,15
Rynek pracy:	<i>bt.szac.:</i>		<i>bt.szac.:</i>		<i>bt.szac.:</i>	
H^w	29,07	1,24	44,56	0,89	58,47	1,03
I^w	90,23	1,34	90,72	0,63	79,95	0,80
Kompetencje cywilizacyjne:	<i>bt.szac.:</i>		<i>bt.szac.:</i>		<i>bt.szac.:</i>	
H^w	78,20	1,13	86,29	0,64	75,33	0,89
I^w	68,17	0,77	76,22	0,49	70,40	0,61
Izolacja społeczna:	<i>bt.szac.:</i>		<i>bt.szac.:</i>		<i>bt.szac.:</i>	
H^w	13,50	0,96	21,18	0,73	17,26	0,80
I^w	100,00	0,00	100,00	0,00	100,00	0,00
Wykluczenie społeczne ogółem:	<i>bt.szac.:</i>		<i>bt.szac.:</i>		<i>bt.szac.:</i>	
H^w	88,15	0,87	99,78	0,45	93,16	0,52
I^w	31,49	0,67	39,68	0,45	37,17	0,53

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badania UDE.

Tabela 5.22. Zasięg i głębokość wykluczenia społecznego dorosłych według grup osób wykluczonych edukacyjnie w 2014 r. w województwie zachodniopomorskim

Obszary wykluczenia społecznego i miary wykluczenia społecznego	Wartości miar wykluczenia społecznego · 100					
	Ogółem		osoby z niskim poziomem wykształcenia		osoby niepracujące i niekontynuujące nauki (NEET)	
Sytuacja dochodowa:	<i>bt.szac.:</i>		<i>bt.szac.:</i>		<i>bt.szac.:</i>	
H^w	25,60	1,27	44,00	0,92	40,73	1,12
I^w	60,29	1,17	65,72	0,67	65,15	0,87
Wyżywienie:						
H^w	19,05	1,11	16,63	0,66	15,00	0,78
I^w	48,03	1,26	53,70	0,99	51,68	1,22
Odzież i obuwie:						
H^w	15,86	1,00	20,43	0,73	16,84	0,85
I^w	62,58	1,44	68,07	0,95	67,91	1,36
Ochrona zdrowia:						
H^w	40,69	1,40	39,31	0,89	36,77	1,08
I^w	45,98	1,08	50,10	0,78	48,57	0,97
Wypoczynek:						
H^w	29,83	1,29	50,39	0,92	44,01	1,12
I^w	100,00	0,00	100,00	0,00	100,00	0,00
Uczestnictwo w kulturze:						
H^w	35,23	1,35	39,33	0,90	35,33	1,06
I^w	57,74	1,23	67,31	0,84	65,03	1,06
Rynek pracy:						
H^w	30,13	1,26	50,31	0,92	71,73	0,90
I^w	90,12	1,21	90,48	0,63	78,01	0,85
Kompetencje cywilizacyjne:						
H^w	65,97	1,35	85,57	0,61	69,32	1,02
I^w	69,20	0,86	79,76	0,49	72,41	0,69
Izolacja społeczna:						
H^w	16,44	1,05	24,62	0,80	20,00	0,91
I^w	100,00	0,00	100,00	0,00	100,00	0,00
Wykluczenie społeczne ogółem:						
H^w	85,20	1,01	94,91	0,36	94,09	0,43
I^w	36,44	0,74	43,47	0,46	41,30	0,57

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badania UDE.

Tabela 5.23. Zasięg i głębokość wykluczenia społecznego gospodarstw domowych z dziećmi według grup gospodarstw domowych z osobami wykluczonymi edukacyjnie w 2014 r. w województwie dolnośląskim

Obszary wykluczenia społecznego i miary wykluczenia społecznego	Wartości miar wykluczenia społecznego · 100													
	gospodarstwa domowe z dziećmi w wieku 4-14 lat													
	Ogółem		bez osób z niskim poziomem wykształcenia		z przynajmniej 1 osobą z niskim poziomem wykształcenia		ze wszystkimi osobami z niskim poziomem wykształcenia		bez osób NEET		z przynajmniej 1 osobą NEET i 1 osobą nie NEET		ze wszystkimi osobami NEET	
Sytuacja dochodowa:	<i>bf.szac.:</i>		<i>bf.szac.:</i>		<i>bf.szac.:</i>		<i>bf.szac.:</i>		<i>bf.szac.:</i>		<i>bf.szac.:</i>		<i>bf.szac.:</i>	
<i>H^w</i>	39,46	2,52	31,90	0,71	57,16	1,52	51,19	2,05	28,67	1,50	39,72	1,81	44,20	2,13
<i>I^w</i>	67,07	2,07	61,42	0,55	67,54	1,01	66,00	1,37	65,59	1,56	64,80	1,45	66,50	1,54
Wyżywienie:														
<i>H^w</i>	5,99	1,41	6,59	0,37	7,15	0,79	7,80	1,19	7,91	1,00	6,17	0,96	7,02	1,16
<i>I^w</i>	70,15	7,69	61,59	1,72	57,80	3,45	60,32	4,80	59,99	4,10	62,47	4,97	68,31	5,13
Odzież i obuwie:														
<i>H^w</i>	9,63	1,57	8,45	0,42	12,19	1,03	17,17	1,64	9,71	1,01	8,91	1,06	13,10	1,46
<i>I^w</i>	68,29	4,75	61,80	1,42	68,22	2,35	61,07	3,11	61,96	3,04	64,22	3,49	64,23	3,44
Materialne warunki kształcenia:														
<i>H^w</i>	28,07	2,34	19,34	0,60	33,61	1,48	35,32	1,99	21,68	1,37	23,15	1,58	29,71	2,03
<i>I^w</i>	63,36	1,86	59,17	0,70	63,23	1,13	64,66	1,32	63,46	1,45	62,90	1,42	61,84	1,49
Materialne warunki rozwoju:														
<i>H^w</i>	26,88	2,30	21,85	0,64	38,64	1,53	38,48	2,03	20,74	1,37	21,53	1,55	30,07	2,05
<i>I^w</i>	53,22	3,08	46,26	0,89	50,47	1,37	49,01	1,83	49,00	2,21	51,41	2,42	51,13	2,39
Ochrona zdrowia:														
<i>H^w</i>	19,13	2,08	15,00	0,54	22,35	1,30	23,30	1,74	14,38	1,19	16,25	1,38	19,03	1,70
<i>I^w</i>	56,66	4,20	47,13	0,99	52,22	2,02	52,54	2,73	52,10	3,01	53,51	3,06	52,14	3,35
Wypoczynek:														
<i>H^w</i>	33,47	2,40	28,46	0,68	48,28	1,56	43,21	2,04	27,87	1,46	28,83	1,62	37,02	2,08
<i>I^w</i>	100,00	–	100,00	–	100,00	–	100,00	–	100,00	–	100,00	–	100,00	–
Wykluczenie społeczne ogółem:														
<i>H^w</i>	56,98	2,49	51,73	0,73	73,79	1,32	67,69	1,89	47,74	1,56	55,62	1,80	62,06	2,06
<i>I^w</i>	40,77	1,88	51,73	0,73	42,47	0,93	45,69	1,33	39,18	1,28	37,13	1,32	41,47	1,38

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badania UDE.

Tabela 5.24. Zasięg i głębokość wykluczenia społecznego gospodarstw domowych z dziećmi według grup gospodarstw domowych z osobami wykluczonymi edukacyjnie w 2014 r. w województwie kujawsko-pomorskim

Obszary wykluczenia społecznego i miary wykluczenia społecznego	Wartości miar wykluczenia społecznego · 100													
	gospodarstwa domowe z dziećmi w wieku 4-14 lat													
	Ogółem		bez osób z niskim poziomem wykształcenia		z przynajmniej 1 osobą z niskim poziomem wykształcenia		ze wszystkimi osobami z niskim poziomem wykształcenia		bez osób NEET		z przynajmniej 1 osobą NEET i 1 osobą nie NEET		ze wszystkimi osobami NEET	
Sytuacja dochodowa:	<i>bf.szac.:</i>		<i>bf.szac.:</i>		<i>bf.szac.:</i>		<i>bf.szac.:</i>		<i>bf.szac.:</i>		<i>bf.szac.:</i>		<i>bf.szac.:</i>	
<i>H^w</i>	46,20	2,53	31,66	0,70	61,02	1,50	56,82	1,97	29,66	1,47	44,00	1,80	49,41	2,13
<i>I^w</i>	63,41	1,77	61,33	0,55	66,92	0,99	63,94	1,25	62,27	1,34	64,35	1,38	64,48	1,37
Wyżywienie:														
<i>H^w</i>	9,11	1,61	6,88	0,38	7,31	0,77	9,16	1,24	8,71	1,02	7,28	0,96	9,41	1,27
<i>I^w</i>	36,76	1,64	60,26	1,69	50,25	3,06	44,20	2,14	48,10	3,24	43,57	2,14	45,53	2,78
Odzież i obuwie:														
<i>H^w</i>	10,50	1,61	8,51	0,42	12,78	1,06	17,96	1,71	9,43	0,97	9,45	1,04	13,53	1,48
<i>I^w</i>	47,50	2,80	61,14	1,42	64,20	2,27	54,99	2,88	52,92	2,49	51,64	2,23	54,54	3,17
Materialne warunki kształcenia:														
<i>H^w</i>	23,09	2,18	18,95	0,59	34,21	1,51	32,80	1,97	18,25	1,22	20,30	1,47	25,73	1,93
<i>I^w</i>	60,82	1,89	59,02	0,72	62,92	1,13	63,89	1,38	61,88	1,54	61,36	1,29	59,76	1,48
Materialne warunki rozwoju:														
<i>H^w</i>	25,25	2,30	21,46	0,63	40,42	1,57	39,16	2,06	18,95	1,31	20,43	1,52	29,25	2,07
<i>I^w</i>	44,82	3,14	45,68	0,89	49,77	1,35	45,44	1,72	43,85	2,12	46,12	2,21	45,65	2,27
Ochrona zdrowia:														
<i>H^w</i>	16,61	1,98	14,81	0,54	22,62	1,33	22,38	1,72	13,19	1,10	15,47	1,34	16,74	1,58
<i>I^w</i>	43,28	2,72	46,92	0,96	49,78	1,98	45,21	1,93	42,98	1,89	50,40	2,83	42,01	2,04
Wypoczynek:														
<i>H^w</i>	34,98	2,45	28,05	0,68	50,83	1,57	46,18	2,05	28,36	1,45	31,19	1,65	37,57	2,09
<i>I^w</i>	100,00	–	100,00	–	100,00	–	100,00	–	100,00	–	100,00	–	100,00	–
Wykluczenie społeczne ogółem:														
<i>H^w</i>	62,26	2,32	51,47	0,73	77,21	1,24	72,38	1,67	49,21	1,51	59,21	1,72	65,87	1,93
<i>I^w</i>	38,02	1,79	36,17	0,49	42,40	0,92	44,30	1,30	36,73	1,20	35,74	1,25	39,39	1,30

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badania UDE.

Tabela 5.25. Zasięg i głębokość wykluczenia społecznego gospodarstw domowych z dziećmi według grup gospodarstw domowych z osobami wykluczonymi edukacyjnie w 2014 r. w województwie lubelskim

Obszary wykluczenia społecznego i miary wykluczenia społecznego	Wartości miar wykluczenia społecznego · 100													
	gospodarstwa domowe z dziećmi w wieku 4-14 lat													
	Ogółem		bez osób z niskim poziomem wykształcenia		z przynajmniej 1 osobą z niskim poziomem wykształcenia		ze wszystkimi osobami z niskim poziomem wykształcenia		bez osób NEET		z przynajmniej 1 osobą NEET i 1 osobą nie NEET		ze wszystkimi osobami NEET	
Sytuacja dochodowa:	<i>bt.szac.:</i>		<i>bt.szac.:</i>		<i>bt.szac.:</i>		<i>bt.szac.:</i>		<i>bt.szac.:</i>		<i>bt.szac.:</i>		<i>bt.szac.:</i>	
<i>H^w</i>	52,38	2,47	31,84	0,70	61,30	1,50	61,15	1,93	32,11	1,48	47,84	1,76	53,89	2,10
<i>I^w</i>	63,67	1,63	61,48	0,55	66,66	0,97	64,27	1,20	62,89	1,32	64,75	1,29	64,44	1,30
Wyżywienie:														
<i>H^w</i>	3,89	0,93	6,64	0,37	6,32	0,72	7,11	1,03	7,24	0,90	4,89	0,71	5,63	0,85
<i>I^w</i>	56,29	6,88	61,12	1,72	55,59	3,41	52,61	3,50	54,37	3,80	54,24	3,79	60,20	4,14
Odzież i obuwie:														
<i>H^w</i>	5,45	1,00	8,29	0,41	11,73	1,02	15,77	1,59	7,88	0,86	55,44	2,98	10,18	1,21
<i>I^w</i>	53,95	5,14	61,48	1,45	67,07	2,31	55,90	3,22	55,44	2,98	56,30	3,10	57,47	3,88
Materialne warunki kształcenia:														
<i>H^w</i>	24,36	2,13	19,13	0,59	33,85	1,50	32,22	1,91	19,13	1,24	21,39	1,45	27,34	1,90
<i>I^w</i>	59,75	1,91	59,15	0,72	62,39	1,12	63,34	1,41	61,33	1,53	61,00	1,28	59,38	1,45
Materialne warunki rozwoju:														
<i>H^w</i>	24,49	2,28	21,51	0,64	39,73	1,56	37,52	2,03	19,38	1,34	20,71	1,52	28,93	2,04
<i>I^w</i>	43,20	2,62	45,83	0,89	49,33	1,34	43,49	1,55	42,52	1,84	44,64	1,85	44,33	1,98
Ochrona zdrowia:														
<i>H^w</i>	12,02	1,63	14,73	0,53	21,81	1,31	17,64	1,50	10,82	0,98	13,21	1,20	13,42	1,36
<i>I^w</i>	41,44	2,89	46,68	0,96	50,47	2,02	45,57	2,11	42,15	2,00	50,38	3,04	40,79	2,02
Wypoczynek:														
<i>H^w</i>	38,03	2,45	28,34	0,68	50,51	1,56	46,78	2,03	28,54	1,45	32,02	1,63	39,86	2,08
<i>I^w</i>	100,00	-	100,00	-	100,00	-	100,00	-	100,00	-	100,00	-	100,00	-
Wykluczenie społeczne ogółem:														
<i>H^w</i>	64,60	2,34	51,66	0,73	76,65	1,27	73,90	1,70	49,88	1,51	60,67	1,70	67,73	1,94
<i>I^w</i>	35,52	1,31	36,08	0,48	41,98	0,90	42,18	1,14	35,83	1,03	34,50	1,03	37,81	1,03

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badania UDE.

Tabela 5.26. Zasięg i głębokość wykluczenia społecznego gospodarstw domowych z dziećmi według grup gospodarstw domowych z osobami wykluczonymi edukacyjnie w 2014 r. w województwie lubuskim

Obszary wykluczenia społecznego i miary wykluczenia społecznego	Wartości miar wykluczenia społecznego · 100													
	gospodarstwa domowe z dziećmi w wieku 4-14 lat													
	Ogółem		bez osób z niskim poziomem wykształcenia		z przynajmniej 1 osobą z niskim poziomem wykształcenia		ze wszystkimi osobami z niskim poziomem wykształcenia		bez osób NEET		z przynajmniej 1 osobą NEET i 1 osobą nie NEET		ze wszystkimi osobami NEET	
Sytuacja dochodowa:	<i>bt.szac.:</i>		<i>bt.szac.:</i>		<i>bt.szac.:</i>		<i>bt.szac.:</i>		<i>bt.szac.:</i>		<i>bt.szac.:</i>		<i>bt.szac.:</i>	
<i>H^w</i>	32,61	3,46	31,35	0,71	61,95	1,63	57,35	2,41	21,23	1,39	39,29	2,01	45,78	2,63
<i>I^w</i>	65,23	3,12	61,16	0,55	67,41	1,07	65,75	1,58	63,56	1,77	65,92	1,73	66,18	1,75
Wyżywienie:														
<i>H^w</i>	3,29	1,15	6,66	0,37	6,67	0,80	8,61	1,42	7,97	1,09	5,10	0,82	6,42	1,10
<i>I^w</i>	42,77	5,73	61,31	1,73	53,92	3,57	49,59	3,21	53,02	4,20	50,74	3,46	59,40	4,32
Odzież i obuwie:														
<i>H^w</i>	13,75	2,74	8,54	0,42	13,78	1,18	21,85	2,31	10,66	1,16	9,51	1,17	18,10	2,09
<i>I^w</i>	60,28	6,11	61,68	1,44	66,92	2,33	57,24	3,54	56,81	3,10	58,83	3,44	59,88	3,89
Materialne warunki kształcenia:														
<i>H^w</i>	18,88	2,93	18,84	0,59	35,82	1,65	35,35	2,47	16,34	1,27	18,03	1,59	26,38	2,45
<i>I^w</i>	82,54	3,52	59,44	0,74	64,60	1,21	66,37	1,65	68,84	2,06	69,46	1,82	66,99	2,34
Materialne warunki rozwoju:														
<i>H^w</i>	22,29	3,19	21,45	0,64	42,29	1,71	44,46	2,54	16,58	1,37	17,97	1,63	30,78	2,65
<i>I^w</i>	39,75	3,16	45,53	0,89	50,36	1,40	44,01	1,73	40,91	1,98	44,24	1,86	43,89	2,24
Ochrona zdrowia:														
<i>H^w</i>	17,55	2,99	14,73	0,54	24,68	1,48	22,87	2,09	12,08	1,15	15,25	1,52	17,51	1,94
<i>I^w</i>	49,08	3,28	46,96	0,97	50,64	2,03	47,72	2,33	45,19	2,10	55,40	3,21	43,67	2,09
Wypoczynek:														
<i>H^w</i>	26,55	3,32	28,02	0,68	52,50	1,70	46,29	2,51	23,69	1,51	25,52	1,69	36,07	2,59
<i>I^w</i>	100,00	-	100,00	-	100,00	-	100,00	-	100,00	-	100,00	-	100,00	-
Wykluczenie społeczne ogółem:														
<i>H^w</i>	40,83	3,55	51,19	0,73	77,23	1,36	69,40	2,16	39,85	1,62	51,31	2,01	58,75	2,58
<i>I^w</i>	47,21	3,54	36,17	0,49	43,97	1,00	48,74	1,51	38,91	1,48	36,38	1,56	44,03	1,61

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badania UDE.

Tabela 5.27. Zasięg i głębokość wykluczenia społecznego gospodarstw domowych z dziećmi według grup gospodarstw domowych z osobami wykluczonymi edukacyjnie w 2014 r. w województwie łódzkim

Obszary wykluczenia społecznego i miary wykluczenia społecznego	Wartości miar wykluczenia społecznego · 100													
	gospodarstwa domowe z dziećmi w wieku 4-14 lat													
	Ogółem		bez osób z niskim poziomem wykształcenia		z przynajmniej 1 osobą z niskim poziomem wykształcenia		ze wszystkimi osobami z niskim poziomem wykształcenia		bez osób NEET		z przynajmniej 1 osobą NEET i 1 osobą nie NEET		ze wszystkimi osobami NEET	
Sytuacja dochodowa:	<i>bf.szac.:</i>		<i>bf.szac.:</i>		<i>bf.szac.:</i>		<i>bf.szac.:</i>		<i>bf.szac.:</i>		<i>bf.szac.:</i>		<i>bf.szac.:</i>	
<i>H^w</i>	37,70	2,22	31,40	0,70	58,97	1,48	51,23	1,89	27,05	1,35	39,72	1,67	43,80	1,95
<i>I^w</i>	65,11	1,79	61,50	0,55	66,73	0,99	64,93	1,27	64,29	1,41	65,80	1,39	65,79	1,37
Wyżywienie:														
<i>H^w</i>	2,94	0,76	6,60	0,37	6,19	0,71	6,42	0,96	7,00	0,89	4,30	0,65	4,84	0,77
<i>I^w</i>	49,89	5,81	61,58	1,73	53,16	3,38	50,29	3,05	52,94	3,81	51,26	3,41	58,50	4,05
Odzież i obuwie:														
<i>H^w</i>	3,16	0,78	8,33	0,41	10,96	0,99	13,93	1,52	7,00	0,83	5,37	0,69	8,82	1,13
<i>I^w</i>	58,89	7,72	61,74	1,45	67,37	2,41	56,98	3,52	56,89	3,30	58,06	3,56	59,45	4,25
Materialne warunki kształcenia:														
<i>H^w</i>	19,94	1,82	18,99	0,59	32,49	1,47	31,18	1,82	17,38	1,16	18,75	1,33	24,00	1,74
<i>I^w</i>	57,47	1,66	58,91	0,72	62,45	1,14	63,33	1,28	60,75	1,49	59,95	1,14	57,94	1,34
Materialne warunki rozwoju:														
<i>H^w</i>	16,14	1,71	21,40	0,64	37,63	1,53	32,76	1,89	15,83	1,17	16,22	1,28	47,91	2,16
<i>I^w</i>	48,02	3,59	46,02	0,90	50,25	1,38	44,94	1,73	45,01	2,21	47,91	2,16	47,06	2,39
Ochrona zdrowia:														
<i>H^w</i>	16,91	1,82	14,98	0,54	22,25	1,31	20,92	1,58	13,76	1,09	15,23	1,28	17,22	1,49
<i>I^w</i>	42,50	2,53	46,72	0,95	49,53	1,97	45,72	1,93	42,85	1,83	49,55	2,79	41,36	1,88
Wypoczynek:														
<i>H^w</i>	33,18	2,14	28,17	0,68	50,00	1,53	42,73	1,90	27,70	1,38	29,20	1,49	36,73	1,91
<i>I^w</i>	100,00	-	100,00	-	100,00	-	100,00	-	100,00	-	100,00	-	100,00	-
Wykluczenie społeczne ogółem:														
<i>H^w</i>	56,60	2,21	51,33	0,73	75,56	1,24	68,35	1,69	47,40	1,46	56,03	1,65	62,20	1,88
<i>I^w</i>	32,80	1,37	36,14	0,49	41,31	0,90	41,62	1,20	34,88	1,07	32,83	1,06	36,37	1,06

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badania UDE.

Tabela 5.28. Zasięg i głębokość wykluczenia społecznego gospodarstw domowych z dziećmi według grup gospodarstw domowych z osobami wykluczonymi edukacyjnie w 2014 r. w województwie małopolskim

Obszary wykluczenia społecznego i miary wykluczenia społecznego	Wartości miar wykluczenia społecznego · 100													
	gospodarstwa domowe z dziećmi w wieku 4-14 lat													
	Ogółem		bez osób z niskim poziomem wykształcenia		z przynajmniej 1 osobą z niskim poziomem wykształcenia		ze wszystkimi osobami z niskim poziomem wykształcenia		bez osób NEET		z przynajmniej 1 osobą NEET i 1 osobą nie NEET		ze wszystkimi osobami NEET	
Sytuacja dochodowa:	<i>bt.szac.:</i>		<i>bt.szac.:</i>		<i>bt.szac.:</i>		<i>bt.szac.:</i>		<i>bt.szac.:</i>		<i>bt.szac.:</i>		<i>bt.szac.:</i>	
<i>H^w</i>	43,06	2,57	31,78	0,71	56,96	1,50	52,32	2,06	31,69	1,64	42,76	1,88	46,45	2,18
<i>I^w</i>	61,44	1,72	61,24	0,55	66,13	0,97	63,02	1,24	61,78	1,40	63,18	1,36	62,86	1,38
Wyżywienie:														
<i>H^w</i>	2,23	0,70	6,59	0,37	5,59	0,65	4,88	0,80	5,64	0,76	3,60	0,60	3,83	0,68
<i>I^w</i>	33,80	0,50	61,34	1,73	51,68	3,40	45,16	2,56	49,34	3,77	45,30	2,84	50,13	4,15
Odzież i obuwie:														
<i>H^w</i>	4,35	1,07	8,22	0,41	10,84	0,96	11,84	1,33	6,80	0,83	5,57	0,81	8,07	1,11
<i>I^w</i>	50,78	5,59	61,72	1,46	65,47	2,38	54,98	3,28	53,69	3,09	54,16	3,41	56,01	4,00
Materialne warunki kształcenia:														
<i>H^w</i>	15,73	1,89	19,15	0,60	29,03	1,39	25,32	1,77	15,19	1,20	16,50	1,40	19,36	1,73
<i>I^w</i>	62,34	2,19	58,96	0,71	63,37	1,16	64,44	1,38	61,49	1,46	62,66	1,43	61,08	1,64
Materialne warunki rozwoju:														
<i>H^w</i>	24,49	2,28	21,65	0,64	37,13	1,49	35,09	1,99	19,88	1,42	21,43	1,62	27,37	2,01
<i>I^w</i>	47,41	2,15	45,74	0,87	50,23	1,32	46,05	1,44	44,39	1,65	47,30	1,68	47,07	1,79
Ochrona zdrowia:														
<i>H^w</i>	11,42	1,81	14,64	0,54	20,45	1,25	16,85	1,57	10,54	1,10	12,49	1,33	12,61	1,52
<i>I^w</i>	31,13	1,96	46,49	0,97	47,89	1,98	39,68	1,85	36,90	1,74	42,89	2,96	33,09	1,59
Wypoczynek:														
<i>H^w</i>	36,88	2,52	28,45	0,69	48,24	1,53	43,90	2,06	30,18	1,60	32,62	1,80	38,51	2,15
<i>I^w</i>	100,00	-	100,00	-	100,00	-	100,00	-	100,00	-	100,00	-	100,00	-
Wykluczenie społeczne ogółem:														
<i>H^w</i>	57,67	2,47	51,70	0,73	72,42	1,33	66,68	1,90	49,53	1,63	57,12	1,82	61,46	2,07
<i>I^w</i>	34,23	1,35	36,05	0,48	41,08	0,88	40,75	1,13	34,59	1,02	33,75	1,05	36,31	1,09

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badania UDE.

Tabela 5.29. Zasięg i głębokość wykluczenia społecznego gospodarstw domowych z dziećmi według grup gospodarstw domowych z osobami wykluczonymi edukacyjnie w 2014 r. w województwie mazowieckim

Obszary wykluczenia społecznego i miary wykluczenia społecznego	Wartości miar wykluczenia społecznego · 100													
	gospodarstwa domowe z dziećmi w wieku 4-14 lat													
	Ogółem		bez osób z niskim poziomem wykształcenia		z przynajmniej 1 osobą z niskim poziomem wykształcenia		ze wszystkimi osobami z niskim poziomem wykształcenia		bez osób NEET		z przynajmniej 1 osobą NEET i 1 osobą nie NEET		ze wszystkimi osobami NEET	
Sytuacja dochodowa:	<i>bt.szac.:</i>		<i>bt.szac.:</i>		<i>bt.szac.:</i>		<i>bt.szac.:</i>		<i>bt.szac.:</i>		<i>bt.szac.:</i>		<i>bt.szac.:</i>	
<i>H^w</i>	29,39	2,15	31,81	0,72	48,43	1,43	38,64	1,86	25,89	1,54	33,36	1,73	33,76	1,92
<i>I^w</i>	58,56	1,58	61,08	0,56	65,58	0,96	61,15	1,20	59,40	1,31	61,10	1,31	60,77	1,33
Wyżywienie:														
<i>H^w</i>	3,27	0,64	6,48	0,36	5,77	0,60	4,98	0,68	5,43	0,65	3,94	0,56	4,07	0,61
<i>I^w</i>	66,47	5,33	61,53	1,74	57,50	3,13	58,90	3,79	58,72	3,64	61,18	4,05	65,55	4,04
Odzież i obuwie:														
<i>H^w</i>	6,85	1,14	8,54	0,43	10,10	0,86	11,74	1,19	7,77	0,88	7,11	0,91	8,94	1,09
<i>I^w</i>	64,16	5,32	61,87	1,47	66,99	2,37	60,25	3,30	60,72	3,54	62,49	4,05	62,56	3,99
Materialne warunki kształcenia:														
<i>H^w</i>	20,83	1,90	19,00	0,60	29,86	1,34	26,57	1,70	19,02	1,36	20,30	1,51	21,32	1,69
<i>I^w</i>	56,65	2,19	59,06	0,76	61,08	1,08	60,19	1,55	58,60	1,73	58,16	1,71	55,98	1,89
Materialne warunki rozwoju:														
<i>H^w</i>	26,90	2,10	21,66	0,65	36,46	1,41	33,96	1,84	22,91	1,51	24,47	1,66	27,47	1,88
<i>I^w</i>	45,26	2,37	46,18	0,90	48,36	1,29	45,12	1,65	44,36	1,94	45,57	1,99	45,82	2,05
Ochrona zdrowia:														
<i>H^w</i>	14,83	1,64	14,69	0,54	20,61	1,18	17,91	1,44	13,36	1,16	14,88	1,31	15,35	1,46
<i>I^w</i>	46,90	2,70	46,98	0,98	49,53	1,75	47,14	2,02	45,81	2,12	50,10	2,40	45,59	2,31
Wypoczynek:														
<i>H^w</i>	32,72	2,17	28,53	0,70	44,49	1,44	38,54	1,87	29,50	1,57	31,19	1,72	33,29	1,93
<i>I^w</i>	100,00	-	100,00	-	100,00	-	100,00	-	100,00	-	100,00	-	100,00	-
Wykluczenie społeczne ogółem:														
<i>H^w</i>	53,53	2,13	51,92	0,73	67,76	1,29	60,70	1,76	49,13	1,58	54,97	1,70	56,00	1,89
<i>I^w</i>	35,97	1,26	35,96	0,49	41,26	0,84	40,56	1,07	36,02	1,01	35,15	1,02	36,79	1,08

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badania UDE.

Tabela 5.30. Zasięg i głębokość wykluczenia społecznego gospodarstw domowych z dziećmi według grup gospodarstw domowych z osobami wykluczonymi edukacyjnie w 2014 r. w województwie opolskim

Obszary wykluczenia społecznego i miary wykluczenia społecznego	Wartości miar wykluczenia społecznego · 100													
	gospodarstwa domowe z dziećmi w wieku 4-14 lat													
	Ogółem		bez osób z niskim poziomem wykształcenia		z przynajmniej 1 osobą z niskim poziomem wykształcenia		ze wszystkimi osobami z niskim poziomem wykształcenia		bez osób NEET		z przynajmniej 1 osobą NEET i 1 osobą nie NEET		ze wszystkimi osobami NEET	
Sytuacja dochodowa:	<i>bf.szac.:</i>		<i>bf.szac.:</i>		<i>bf.szac.:</i>		<i>bf.szac.:</i>		<i>bf.szac.:</i>		<i>bf.szac.:</i>		<i>bf.szac.:</i>	
<i>H^w</i>	37,55	3,49	31,23	0,71	62,34	1,63	61,00	2,28	22,66	1,42	40,58	2,02	48,24	2,60
<i>I^w</i>	67,88	3,13	61,07	0,55	67,87	1,07	65,94	1,52	64,36	1,77	66,57	1,73	67,24	1,76
Wyżywienie:														
<i>H^w</i>	4,55	1,60	6,67	0,37	6,82	0,81	8,93	1,43	8,34	1,11	5,55	0,90	7,14	1,21
<i>I^w</i>	35,99	1,52	61,34	1,73	53,20	3,54	47,44	2,93	51,44	4,06	48,40	3,29	55,41	4,52
Odzież i obuwie:														
<i>H^w</i>	5,23	1,47	8,33	0,42	12,66	1,15	21,18	2,23	8,62	1,02	6,96	0,93	13,92	1,81
<i>I^w</i>	46,55	5,02	61,76	1,46	66,86	2,42	55,62	3,53	54,27	3,15	55,19	3,09	57,29	4,38
Materialne warunki kształcenia:														
<i>H^w</i>	14,21	2,65	18,63	0,59	35,22	1,65	36,04	2,43	15,02	1,22	17,00	1,56	24,20	2,39
<i>I^w</i>	69,04	2,17	58,95	0,74	63,47	1,20	66,66	1,51	64,84	1,82	64,09	1,16	61,65	1,74
Materialne warunki rozwoju:														
<i>H^w</i>	33,84	3,53	21,45	0,64	42,86	1,71	51,23	2,42	19,34	1,44	21,75	1,77	36,30	2,68
<i>I^w</i>	50,68	3,77	45,69	0,89	50,93	1,41	46,35	1,72	45,05	2,15	48,70	2,14	48,04	2,45
Ochrona zdrowia:														
<i>H^w</i>	12,97	2,51	14,56	0,53	23,96	1,47	23,77	2,07	10,92	1,06	13,91	1,45	15,25	1,75
<i>I^w</i>	63,16	5,74	46,88	0,97	51,67	2,12	51,12	2,66	48,80	2,81	60,43	3,49	48,68	3,28
Wypoczynek:														
<i>H^w</i>	35,48	3,44	27,88	0,68	53,42	1,69	51,94	2,42	25,70	1,52	28,19	1,75	40,16	2,59
<i>I^w</i>	100,00	-	100,00	-	100,00	-	100,00	-	100,00	-	100,00	-	100,00	-
Wykluczenie społeczne ogółem:														
<i>H^w</i>	58,30	3,32	51,22	0,73	78,76	1,33	77,59	1,78	44,03	1,62	56,48	1,97	67,13	2,35
<i>I^w</i>	35,24	2,11	35,91	0,49	43,04	0,98	46,78	1,39	35,89	1,24	33,88	1,31	39,41	1,27

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badania UDE.

Tabela 5.31. Zasięg i głębokość wykluczenia społecznego gospodarstw domowych z dziećmi według grup gospodarstw domowych z osobami wykluczonymi edukacyjnie w 2014 r. w województwie podkarpackim

Obszary wykluczenia społecznego i miary wykluczenia społecznego	Wartości miar wykluczenia społecznego · 100													
	gospodarstwa domowe z dziećmi w wieku 4-14 lat													
	Ogółem		bez osób z niskim poziomem wykształcenia		z przynajmniej 1 osobą z niskim poziomem wykształcenia		ze wszystkimi osobami z niskim poziomem wykształcenia		bez osób NEET		z przynajmniej 1 osobą NEET i 1 osobą nie NEET		ze wszystkimi osobami NEET	
Sytuacja dochodowa:	<i>bf.szac.:</i>		<i>bf.szac.:</i>		<i>bf.szac.:</i>		<i>bf.szac.:</i>		<i>bf.szac.:</i>		<i>bf.szac.:</i>		<i>bf.szac.:</i>	
<i>H^w</i>	51,86	2,28	31,85	0,71	61,16	1,48	60,59	1,82	32,87	1,39	46,84	1,69	53,99	1,99
<i>I^w</i>	67,66	1,59	61,63	0,56	67,20	0,96	66,32	1,19	66,12	1,28	67,32	1,28	67,58	1,28
Wyżywienie:														
<i>H^w</i>	12,14	1,46	6,86	0,37	7,81	0,75	11,96	1,22	10,47	0,99	9,16	0,94	11,38	1,17
<i>I^w</i>	79,62	3,14	61,57	1,67	64,06	2,96	68,58	3,05	65,68	2,90	71,44	2,89	75,46	2,55
Odzież i obuwie:														
<i>H^w</i>	15,04	1,61	8,50	0,42	13,60	1,04	21,29	1,68	11,80	0,99	11,47	1,03	17,19	1,48
<i>I^w</i>	80,90	3,42	62,92	1,45	69,78	2,11	67,20	2,90	68,68	2,75	73,55	2,97	72,58	2,87
Materialne warunki kształcenia:														
<i>H^w</i>	21,49	1,79	18,78	0,59	33,70	1,47	32,43	1,82	17,95	1,10	19,87	1,31	24,99	1,73
<i>I^w</i>	73,74	2,05	59,30	0,74	64,48	1,12	69,33	1,36	68,90	1,54	68,90	1,39	68,07	1,64
Materialne warunki rozwoju:														
<i>H^w</i>	26,65	1,99	21,59	0,64	39,85	1,53	39,72	1,92	19,99	1,21	21,47	1,39	30,41	1,89
<i>I^w</i>	57,16	2,79	45,90	0,89	51,69	1,33	50,29	1,68	50,09	1,97	53,71	2,00	52,92	2,20
Ochrona zdrowia:														
<i>H^w</i>	19,13	1,74	14,73	0,53	23,54	1,31	23,49	1,59	14,17	1,01	16,81	1,25	18,23	1,43
<i>I^w</i>	60,65	3,14	47,44	0,98	52,02	1,91	54,17	2,24	53,34	2,32	60,02	2,58	54,98	2,58
Wypoczynek:														
<i>H^w</i>	33,56	2,18	28,17	0,68	49,61	1,54	44,95	1,92	27,30	1,35	29,19	1,50	36,69	1,94
<i>I^w</i>	100,00	-	100,00	-	100,00	-	100,00	-	100,00	-	100,00	-	100,00	-
Wykluczenie społeczne ogółem:														
<i>H^w</i>	64,37	2,18	51,57	0,73	76,81	1,24	73,80	1,61	50,28	1,43	60,00	1,64	67,37	1,85
<i>I^w</i>	39,92	1,73	36,15	0,49	42,64	0,91	45,38	1,26	38,23	1,18	36,86	1,23	40,91	1,28

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badania UDE.

Tabela 5.32. Zasięg i głębokość wykluczenia społecznego gospodarstw domowych z dziećmi według grup gospodarstw domowych z osobami wykluczonymi edukacyjnie nie w 2014 r. w województwie podlaskim

Obszary wykluczenia społecznego i miary wykluczenia społecznego	Wartości miar wykluczenia społecznego · 100													
	gospodarstwa domowe z dziećmi w wieku 4-14 lat													
	Ogółem		bez osób z niskim poziomem wykształcenia		z przynajmniej 1 osobą z niskim poziomem wykształcenia		ze wszystkimi osobami z niskim poziomem wykształcenia		bez osób NEET		z przynajmniej 1 osobą NEET i 1 osobą nie NEET		ze wszystkimi osobami NEET	
Sytuacja dochodowa:	<i>bt.szac.:</i>		<i>bt.szac.:</i>		<i>bt.szac.:</i>		<i>bt.szac.:</i>		<i>bt.szac.:</i>		<i>bt.szac.:</i>		<i>bt.szac.:</i>	
<i>H^w</i>	30,78	2,75	31,35	0,70	60,60	1,60	56,17	2,19	21,63	1,31	38,21	1,89	42,95	2,34
<i>I^w</i>	60,40	2,34	61,07	0,55	67,47	1,07	63,87	1,43	61,57	1,57	64,51	1,66	64,02	1,57
Wyżywienie:														
<i>H^w</i>	2,20	0,80	6,62	0,37	6,60	0,79	7,51	1,27	7,54	1,02	4,65	0,76	5,61	0,96
<i>I^w</i>	62,04	11,67	61,71	1,73	54,26	3,57	50,04	3,39	54,35	4,22	54,29	3,94	64,05	4,40
Odzież i obuwie:														
<i>H^w</i>	3,05	0,74	8,28	0,41	12,36	1,12	19,06	2,09	7,81	0,94	5,90	0,79	11,94	1,58
<i>I^w</i>	56,57	7,28	61,86	1,46	67,46	2,42	56,09	3,70	55,71	3,31	58,22	3,48	59,17	4,55
Materialne warunki kształcenia:														
<i>H^w</i>	9,33	1,83	18,64	0,59	33,90	1,61	32,57	2,28	13,70	1,13	15,04	1,41	20,79	2,13
<i>I^w</i>	62,59	3,97	59,04	0,73	63,12	1,22	65,30	1,63	63,45	1,99	62,39	1,36	59,66	1,90
Materialne warunki rozwoju:														
<i>H^w</i>	15,26	2,22	21,22	0,63	40,89	1,67	42,35	2,34	15,04	1,24	15,80	1,46	26,38	2,36
<i>I^w</i>	35,65	2,90	45,60	0,89	50,37	1,42	42,80	1,63	39,75	1,98	43,08	1,88	42,64	2,25
Ochrona zdrowia:														
<i>H^w</i>	5,75	1,18	14,53	0,53	22,77	1,43	19,83	1,84	9,12	0,90	11,33	1,23	11,23	1,33
<i>I^w</i>	52,98	7,30	47,07	0,98	50,68	2,15	47,49	2,59	44,90	2,58	57,95	3,85	42,77	2,84
Wypoczynek:														
<i>H^w</i>	23,30	2,67	27,92	0,68	51,72	1,67	43,83	2,31	22,73	1,42	24,17	1,57	32,77	2,32
<i>I^w</i>	100,00	-	100,00	-	100,00	-	100,00	-	100,00	-	100,00	-	100,00	-
Wykluczenie społeczne ogółem:														
<i>H^w</i>	47,42	2,87	51,32	0,73	76,88	1,32	70,23	1,86	41,77	1,54	52,99	1,87	60,06	2,25
<i>I^w</i>	27,01	1,56	35,79	0,48	42,52	0,98	45,02	1,43	33,36	1,20	31,03	1,23	36,08	1,22

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badania UDE.

Tabela 5.33. Zasięg i głębokość wykluczenia społecznego gospodarstw domowych z dziećmi według grup gospodarstw domowych z osobami wykluczonymi edukacyjnie w 2014 r. w województwie pomorskim

Obszary wykluczenia społecznego i miary wykluczenia społecznego	Wartości miar wykluczenia społecznego · 100													
	gospodarstwa domowe z dziećmi w wieku 4-14 lat													
	Ogółem		bez osób z niskim poziomem wykształcenia		z przynajmniej 1 osobą z niskim poziomem wykształcenia		ze wszystkimi osobami z niskim poziomem wykształcenia		bez osób NEET		z przynajmniej 1 osobą NEET i 1 osobą nie NEET		ze wszystkimi osobami NEET	
Sytuacja dochodowa:	<i>bt.szac.:</i>		<i>bt.szac.:</i>		<i>bt.szac.:</i>		<i>bt.szac.:</i>		<i>bt.szac.:</i>		<i>bt.szac.:</i>		<i>bt.szac.:</i>	
<i>H^w</i>	42,70	3,02	31,48	0,71	59,80	1,56	54,31	2,25	29,29	1,66	41,98	1,99	46,08	2,42
<i>I^w</i>	63,06	2,13	61,10	0,55	66,91	1,01	64,73	1,41	62,81	1,57	63,63	1,49	64,85	1,61
Wyżywienie:														
<i>H^w</i>	11,36	2,01	6,71	0,37	8,12	0,85	10,76	1,44	9,67	1,13	8,84	1,21	10,92	1,55
<i>I^w</i>	36,53	0,98	60,94	1,72	48,59	2,81	42,52	1,79	46,11	2,91	41,56	1,74	43,53	2,43
Odzież i obuwie:														
<i>H^w</i>	12,55	2,18	8,48	0,42	13,47	1,12	17,78	1,82	11,07	1,20	10,41	1,31	14,18	1,73
<i>I^w</i>	68,24	3,75	62,50	1,46	67,98	2,13	58,23	2,84	61,97	2,67	64,50	2,89	61,17	2,80
Materialne warunki kształcenia:														
<i>H^w</i>	21,30	2,46	18,90	0,59	32,96	1,52	31,70	2,10	18,15	1,35	19,61	1,61	24,54	2,10
<i>I^w</i>	55,35	2,06	58,72	0,73	62,48	1,13	61,50	1,45	59,37	1,59	58,62	1,39	57,28	1,54
Materialne warunki rozwoju:														
<i>H^w</i>	21,14	2,50	21,51	0,64	38,67	1,58	34,77	2,17	17,87	1,40	18,78	1,62	25,32	2,16
<i>I^w</i>	44,88	3,10	45,67	0,88	50,23	1,37	44,41	1,74	43,18	2,01	45,93	2,09	44,78	2,31
Ochrona zdrowia:														
<i>H^w</i>	16,05	2,16	14,62	0,54	22,87	1,35	21,98	1,81	12,88	1,16	14,95	1,43	15,96	1,69
<i>I^w</i>	50,74	3,69	47,29	0,97	50,00	1,96	49,20	2,28	47,27	2,41	54,34	3,04	46,70	2,82
Wypoczynek:														
<i>H^w</i>	34,13	2,89	28,10	0,68	49,77	1,61	44,52	2,26	26,69	1,58	30,14	1,84	37,85	2,37
<i>I^w</i>	100,00	-	100,00	-	100,00	-	100,00	-	100,00	-	100,00	-	100,00	-
Wykluczenie społeczne ogółem:														
<i>H^w</i>	62,99	2,80	51,38	0,73	76,97	1,30	72,31	1,97	49,13	1,67	59,24	1,91	65,87	2,24
<i>I^w</i>	36,11	1,90	36,09	0,49	41,88	0,93	42,63	1,37	36,53	1,28	34,90	1,30	37,92	1,42

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badania UDE.

Tabela 5.34. Zasięg i głębokość wykluczenia społecznego gospodarstw domowych z dziećmi według grup gospodarstw domowych z osobami wykluczonymi edukacyjnie w 2014 r. w województwie śląskim

Obszary wykluczenia społecznego i miary wykluczenia społecznego	Wartości miar wykluczenia społecznego · 100													
	gospodarstwa domowe z dziećmi w wieku 4-14 lat													
	Ogółem		bez osób z niskim poziomem wykształcenia		z przynajmniej 1 osobą z niskim poziomem wykształcenia		ze wszystkimi osobami z niskim poziomem wykształcenia		bez osób NEET		z przynajmniej 1 osobą NEET i 1 osobą nie NEET		ze wszystkimi osobami NEET	
Sytuacja dochodowa:	<i>bf.szac.:</i>		<i>bf.szac.:</i>		<i>bf.szac.:</i>		<i>bf.szac.:</i>		<i>bf.szac.:</i>		<i>bf.szac.:</i>		<i>bf.szac.:</i>	
<i>H^w</i>	25,43	1,68	31,44	0,70	49,82	1,38	37,32	1,64	22,84	1,21	30,59	1,45	31,39	1,58
<i>I^w</i>	60,83	1,47	61,06	0,54	66,73	0,97	62,82	1,16	60,98	1,22	63,09	1,29	63,01	1,23
Wyżywienie:														
<i>H^w</i>	10,64	1,14	6,61	0,37	8,78	0,73	10,98	1,02	9,87	0,89	8,90	0,86	10,34	0,99
<i>I^w</i>	66,08	3,09	61,46	1,72	60,30	2,47	61,66	2,71	61,61	2,78	63,55	2,81	66,26	2,70
Odzież i obuwie:														
<i>H^w</i>	12,13	1,17	8,34	0,41	13,35	0,93	16,66	1,27	10,77	0,88	10,19	0,88	13,64	1,12
<i>I^w</i>	64,38	2,90	61,57	1,44	66,73	1,91	61,25	2,47	61,94	2,42	62,68	2,61	63,47	2,57
Materialne warunki kształcenia:														
<i>H^w</i>	21,19	1,60	18,91	0,59	31,24	1,30	27,85	1,53	18,90	1,14	20,30	1,28	23,28	1,50
<i>I^w</i>	51,82	1,85	58,36	0,73	61,07	1,10	58,40	1,46	56,05	1,60	54,87	1,48	53,70	1,55
Materialne warunki rozwoju:														
<i>H^w</i>	20,94	1,56	21,38	0,63	35,80	1,36	30,45	1,58	18,36	1,14	19,31	1,25	24,10	1,52
<i>I^w</i>	50,12	1,98	45,54	0,88	51,01	1,24	47,83	1,41	47,69	1,64	48,69	1,59	48,83	1,71
Ochrona zdrowia:														
<i>H^w</i>	17,33	1,38	14,68	0,53	22,27	1,15	20,42	1,30	14,28	0,97	15,87	1,11	17,02	1,22
<i>I^w</i>	44,88	1,87	46,86	0,96	49,31	1,67	45,50	1,56	44,52	1,62	49,16	2,08	43,92	1,63
Wypoczynek:														
<i>H^w</i>	22,77	1,59	27,80	0,68	43,81	1,39	31,61	1,57	23,01	1,21	23,04	1,27	26,66	1,52
<i>I^w</i>	100,00	-	100,00	-	100,00	-	100,00	-	100,00	-	100,00	-	100,00	-
Wykluczenie społeczne ogółem:														
<i>H^w</i>	46,87	1,91	51,29	0,73	68,39	1,23	56,68	1,66	44,08	1,40	49,46	1,55	52,07	1,72
<i>I^w</i>	39,75	1,48	35,98	0,48	42,84	0,88	44,18	1,19	38,25	1,11	37,03	1,14	40,18	1,17

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badania UDE.

Tabela 5.35. Zasięg i głębokość wykluczenia społecznego gospodarstw domowych z dziećmi według grup gospodarstw domowych z osobami wykluczonymi edukacyjnie w 2014 r. w województwie świętokrzyskim

Obszary wykluczenia społecznego i miary wykluczenia społecznego	Wartości miar wykluczenia społecznego · 100													
	gospodarstwa domowe z dziećmi w wieku 4-14 lat													
	Ogółem		bez osób z niskim poziomem wykształcenia		z przynajmniej 1 osobą z niskim poziomem wykształcenia		ze wszystkimi osobami z niskim poziomem wykształcenia		bez osób NEET		z przynajmniej 1 osobą NEET i 1 osobą nie NEET		ze wszystkimi osobami NEET	
Sytuacja dochodowa:	<i>bt.szac.:</i>		<i>bt.szac.:</i>		<i>bt.szac.:</i>		<i>bt.szac.:</i>		<i>bt.szac.:</i>		<i>bt.szac.:</i>		<i>bt.szac.:</i>	
<i>H^w</i>	53,63	3,46	31,55	0,71	63,00	1,60	65,66	2,19	28,17	1,60	45,85	2,03	55,31	2,60
<i>I^w</i>	63,61	2,38	61,30	0,55	66,92	1,03	64,89	1,41	63,06	1,61	65,45	1,59	65,55	1,62
Wyżywienie:														
<i>H^w</i>	11,81	2,41	6,80	0,38	7,61	0,83	10,99	1,56	9,50	1,16	8,13	1,13	9,76	1,51
<i>I^w</i>	40,95	2,73	61,12	1,70	52,24	3,17	44,33	2,26	50,82	3,53	46,47	2,52	48,39	3,60
Odzież i obuwie:														
<i>H^w</i>	14,43	2,69	8,53	0,42	13,31	1,15	23,00	2,24	10,34	1,15	10,20	1,25	16,91	2,02
<i>I^w</i>	60,77	5,41	61,75	1,44	66,38	2,31	58,78	3,28	59,22	3,11	59,27	3,36	62,00	3,78
Materialne warunki kształcenia:														
<i>H^w</i>	41,91	3,57	19,06	0,59	37,32	1,64	45,95	2,44	22,09	1,49	26,86	1,88	37,29	2,62
<i>I^w</i>	53,32	2,62	58,45	0,73	62,51	1,16	61,46	1,59	58,03	1,90	57,41	1,66	56,22	1,85
Materialne warunki rozwoju:														
<i>H^w</i>	44,72	3,56	21,45	0,64	44,58	1,69	53,93	2,38	22,75	1,56	26,68	1,90	41,26	2,67
<i>I^w</i>	48,59	3,26	45,99	0,90	50,21	1,36	45,70	1,71	45,05	2,17	48,02	2,16	46,73	2,33
Ochrona zdrowia:														
<i>H^w</i>	27,04	3,32	14,59	0,54	25,61	1,48	29,32	2,23	15,10	1,30	19,04	1,69	22,70	2,19
<i>I^w</i>	51,16	3,78	46,89	0,97	50,93	1,97	49,19	2,27	47,35	2,38	54,95	2,97	46,85	2,69
Wypoczynek:														
<i>H^w</i>	41,68	3,52	27,97	0,68	53,81	1,67	52,52	2,41	28,09	1,59	31,05	1,85	42,28	2,61
<i>I^w</i>	100,00	-	100,00	-	100,00	-	100,00	-	100,00	-	100,00	-	100,00	-
Wykluczenie społeczne ogółem:														
<i>H^w</i>	73,09	2,78	51,36	0,73	80,04	1,29	82,21	1,60	48,56	1,65	61,58	1,91	73,81	2,16
<i>I^w</i>	45,97	2,01	36,15	0,49	43,77	0,95	48,89	1,28	40,02	1,27	38,93	1,33	43,65	1,30

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badania UDE.

Tabela 5.36. Zasięg i głębokość wykluczenia społecznego gospodarstw domowych z dziećmi według grup gospodarstw domowych z osobami wykluczonymi edukacyjnie w 2014 r. w województwie warmińsko-mazurskim

Obszary wykluczenia społecznego i miary wykluczenia społecznego	Wartości miar wykluczenia społecznego · 100													
	gospodarstwa domowe z dziećmi w wieku 4-14 lat													
	Ogółem		bez osób z niskim poziomem wykształcenia		z przynajmniej 1 osobą z niskim poziomem wykształcenia		ze wszystkimi osobami z niskim poziomem wykształcenia		bez osób NEET		z przynajmniej 1 osobą NEET i 1 osobą nie NEET		ze wszystkimi osobami NEET	
Sytuacja dochodowa:	<i>bt.szac.:</i>		<i>bt.szac.:</i>		<i>bt.szac.:</i>		<i>bt.szac.:</i>		<i>bt.szac.:</i>		<i>bt.szac.:</i>		<i>bt.szac.:</i>	
<i>H^w</i>	38,98	2,99	31,56	0,70	60,30	1,59	56,20	2,21	25,34	1,46	41,13	1,92	46,46	2,36
<i>I^w</i>	68,04	2,47	61,69	0,56	66,73	1,04	66,62	1,45	65,61	1,67	66,86	1,58	67,39	1,63
Wyżywienie:														
<i>H^w</i>	8,35	1,85	6,68	0,37	7,30	0,81	10,11	1,42	8,80	1,09	6,97	1,02	8,77	1,34
<i>I^w</i>	57,46	5,44	61,49	1,72	54,56	3,18	53,48	3,25	54,24	3,69	55,43	3,50	60,12	3,84
Odzież i obuwie:														
<i>H^w</i>	18,66	2,55	8,55	0,42	13,94	1,14	25,05	2,12	12,54	1,21	12,34	1,32	19,77	1,97
<i>I^w</i>	62,10	3,82	62,08	1,43	66,12	2,23	58,78	2,80	57,08	2,54	60,03	2,84	61,30	3,07
Materialne warunki kształcenia:														
<i>H^w</i>	41,97	2,98	19,15	0,59	37,43	1,60	46,13	2,26	23,99	1,44	28,15	1,76	38,43	2,34
<i>I^w</i>	63,71	1,77	59,45	0,72	62,53	1,10	65,15	1,26	64,04	1,45	63,49	1,25	61,98	1,40
Materialne warunki rozwoju:														
<i>H^w</i>	40,93	3,01	21,69	0,64	43,52	1,65	50,55	2,25	23,72	1,50	26,81	1,79	39,80	2,41
<i>I^w</i>	39,70	2,18	45,59	0,88	49,13	1,32	42,69	1,45	39,69	1,63	42,40	1,66	42,00	1,76
Ochrona zdrowia:														
<i>H^w</i>	28,56	2,83	15,04	0,54	24,71	1,43	29,29	2,06	16,72	1,31	19,96	1,62	24,14	2,04
<i>I^w</i>	49,88	3,51	47,58	0,97	49,61	1,97	48,14	2,27	46,50	2,37	53,46	2,93	46,74	2,66
Wypoczynek:														
<i>H^w</i>	48,29	3,00	28,26	0,68	53,91	1,63	54,75	2,23	31,14	1,55	34,61	1,80	46,59	2,37
<i>I^w</i>	100,00	-	100,00	-	100,00	-	100,00	-	100,00	-	100,00	-	100,00	-
Wykluczenie społeczne ogółem:														
<i>H^w</i>	68,18	2,71	51,40	0,73	79,21	1,28	78,45	1,73	49,24	1,59	61,21	1,84	70,87	2,10
<i>I^w</i>	47,30	1,83	36,39	0,49	43,49	0,93	49,55	1,25	41,27	1,22	39,67	1,31	45,15	1,28

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badania UDE.

Tabela 5.37. Zasięg i głębokość wykluczenia społecznego gospodarstw domowych z dziećmi według grup gospodarstw domowych z osobami wykluczonymi edukacyjnie w 2014 r. w województwie wielkopolskim

Obszary wykluczenia społecznego i miary wykluczenia społecznego	Wartości miar wykluczenia społecznego · 100													
	gospodarstwa domowe z dziećmi w wieku 4-14 lat													
	Ogółem		bez osób z niskim poziomem wykształcenia		z przynajmniej 1 osobą z niskim poziomem wykształcenia		ze wszystkimi osobami z niskim poziomem wykształcenia		bez osób NEET		z przynajmniej 1 osobą NEET i 1 osobą nie NEET		ze wszystkimi osobami NEET	
Sytuacja dochodowa:	<i>bt.szac.:</i>		<i>bt.szac.:</i>		<i>bt.szac.:</i>		<i>bt.szac.:</i>		<i>bt.szac.:</i>		<i>bt.szac.:</i>		<i>bt.szac.:</i>	
<i>H^w</i>	35,76	2,44	32,08	0,71	54,32	1,50	45,47	2,01	28,25	1,57	38,12	1,82	40,14	2,11
<i>I^w</i>	62,60	1,93	61,28	0,56	66,64	1,00	63,79	1,34	62,62	1,52	64,35	1,47	63,98	1,52
Wyżywienie:														
<i>H^w</i>	7,44	1,39	6,77	0,38	6,88	0,75	8,85	1,20	8,16	0,97	7,01	1,00	7,73	1,18
<i>I^w</i>	89,10	2,94	62,49	1,74	64,34	3,57	74,92	4,09	69,74	3,84	78,05	3,83	81,80	3,19
Odzież i obuwie:														
<i>H^w</i>	14,19	1,90	8,91	0,44	13,16	1,06	17,58	1,64	12,07	1,20	11,60	1,32	15,52	1,66
<i>I^w</i>	61,87	4,18	61,96	1,44	63,79	2,34	62,06	3,01	59,49	3,10	62,21	3,46	61,78	3,42
Materialne warunki kształcenia:														
<i>H^w</i>	21,90	2,17	19,17	0,60	31,96	1,44	28,29	1,84	19,17	1,39	20,61	1,59	24,63	1,93
<i>I^w</i>	66,83	2,59	59,83	0,74	62,93	1,15	66,51	1,73	65,70	1,88	65,51	1,89	64,98	1,98
Materialne warunki rozwoju:														
<i>H^w</i>	29,47	2,37	22,12	0,65	38,46	1,50	37,07	1,99	22,72	1,52	24,99	1,73	30,94	2,09
<i>I^w</i>	47,82	2,71	45,82	0,89	49,79	1,34	47,70	1,78	46,69	2,11	47,04	2,16	47,37	2,24
Ochrona zdrowia:														
<i>H^w</i>	14,55	1,84	14,89	0,54	20,75	1,24	19,44	1,61	12,58	1,17	14,91	1,38	15,60	1,58
<i>I^w</i>	51,10	4,55	47,26	1,01	50,44	2,02	49,63	2,84	48,57	3,17	53,83	3,38	48,11	3,53
Wypoczynek:														
<i>H^w</i>	34,36	2,42	28,70	0,69	47,41	1,52	40,72	2,00	28,94	1,57	31,88	1,77	36,29	2,10
<i>I^w</i>	100,00	–	100,00	–	100,00	–	100,00	–	100,00	–	100,00	–	100,00	–
Wykluczenie społeczne ogółem:														
<i>H^w</i>	55,28	2,39	51,92	0,73	71,57	1,32	63,94	1,89	48,41	1,61	55,94	1,78	59,37	2,04
<i>I^w</i>	40,74	1,79	36,50	0,50	42,50	0,91	44,11	1,32	38,92	1,30	38,08	1,33	41,11	1,41

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badania UDE.

Tabela 5.38. Zasięg i głębokość wykluczenia społecznego gospodarstw domowych z dziećmi według grup gospodarstw domowych z osobami wykluczonymi edukacyjnie w 2014 r. w województwie zachodniopomorskim

Obszary wykluczenia społecznego i miary wykluczenia społecznego	Wartości miar wykluczenia społecznego · 100													
	gospodarstwa domowe z dziećmi w wieku 4-14 lat													
	Ogółem		bez osób z niskim poziomem wykształcenia		z przynajmniej 1 osobą z niskim poziomem wykształcenia		ze wszystkimi osobami z niskim poziomem wykształcenia		bez osób NEET		z przynajmniej 1 osobą NEET i 1 osobą nie NEET		ze wszystkimi osobami NEET	
Sytuacja dochodowa:	<i>bt.szac.:</i>		<i>bt.szac.:</i>		<i>bt.szac.:</i>		<i>bt.szac.:</i>		<i>bt.szac.:</i>		<i>bt.szac.:</i>		<i>bt.szac.:</i>	
<i>H^w</i>	40,62	2,90	31,66	0,70	60,31	1,57	56,51	2,16	26,30	1,48	41,86	1,90	46,31	2,33
<i>I^w</i>	62,37	2,13	61,21	0,55	67,03	1,04	64,42	1,38	62,36	1,52	64,50	1,51	65,00	1,56
Wyżywienie:														
<i>H^w</i>	13,45	1,89	6,60	0,37	8,64	0,83	13,45	1,48	10,82	1,11	8,84	1,04	12,02	1,41
<i>I^w</i>	55,77	3,93	61,57	1,72	54,33	2,87	53,55	2,82	54,67	3,11	55,19	3,10	58,54	3,21
Odzież i obuwie:														
<i>H^w</i>	16,61	2,11	8,43	0,42	14,30	1,13	23,72	2,01	12,09	1,11	11,56	1,17	18,81	1,80
<i>I^w</i>	53,91	3,84	61,49	1,45	65,84	2,17	54,42	2,79	54,96	2,66	55,19	2,87	56,56	3,20
Materialne warunki kształcenia:														
<i>H^w</i>	32,16	2,73	19,05	0,59	36,05	1,58	41,09	2,22	21,34	1,37	24,49	1,66	32,75	2,25
<i>I^w</i>	58,99	2,01	59,09	0,72	62,64	1,15	62,47	1,34	61,27	1,54	60,31	1,33	59,00	1,53
Materialne warunki rozwoju:														
<i>H^w</i>	39,24	2,89	21,60	0,64	43,41	1,63	49,67	2,22	23,83	1,49	26,81	1,77	39,42	2,37
<i>I^w</i>	45,58	2,86	45,71	0,89	50,39	1,34	44,80	1,66	43,93	1,99	46,20	2,04	45,16	2,13
Ochrona zdrowia:														
<i>H^w</i>	31,43	2,72	14,90	0,54	26,47	1,43	30,29	2,04	17,54	1,28	22,01	1,62	25,16	2,00
<i>I^w</i>	46,83	2,36	46,79	0,96	49,46	1,83	49,09	1,84	45,95	1,84	51,22	2,35	45,96	1,97
Wypoczynek:														
<i>H^w</i>	35,43	2,80	28,05	0,68	51,83	1,63	47,46	2,22	27,41	1,49	29,75	1,70	39,18	2,31
<i>I^w</i>	100,00	–	100,00	–	100,00	–	100,00	–	100,00	–	100,00	–	100,00	–
Wykluczenie społeczne ogółem:														
<i>H^w</i>	64,86	2,63	51,47	0,73	78,36	1,28	75,87	1,75	48,78	1,57	59,78	1,82	68,49	2,10
<i>I^w</i>	46,02	1,90	36,17	0,49	43,94	0,94	49,37	1,30	40,81	1,23	39,50	1,31	44,56	1,33

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badania UDE.

6. Regionalne zróżnicowanie prywatnych nakładów na edukację formalną⁶

Anna Maliszewska

Środki publiczne finansują znaczną część kosztów edukacji, jednak, jak pokazują statystyki międzynarodowe, prywatne fundusze stają się coraz bardziej istotnym źródłem finansowania edukacji, szczególnie na poziomie edukacji przedszkolnej i wyższej (OECD, 2013). Zwiększenie udziału środków prywatnych, które pochodzą głównie z gospodarstw domowych, z jednej strony jest zjawiskiem pozytywnym świadczącym o rosnącej świadomości i zamożności społeczeństw, z drugiej jednak rodzi obawy o równość dostępu do edukacji i zróżnicowanie jakości nauczania.

W ramach drugiej rundy badania UDE zbierane były informacje o prywatnych kosztach edukacji formalnej od przedszkola po studia w roku szkolnym 2013/2014. Respondenci zostali poproszeni o podanie kwoty wydatków na każde dziecko osobno według następujących kategorii usług i dóbr związanych z nauką:

- Koszt kształcenia, które obejmowały między innymi czesne /opłaty za przedszkole/szkołę, składki szkolne (np. na Radę Rodziców, zdjęcia klasowe, prezenty, bal gimnazjalny, studniówkę, ochronę itp.), ubezpieczenia, wyjścia ze szkołą/ przedszkolem do kina, muzeum, teatru itp., wyjazdy na wycieczki szkolne/przedszkolne, opłaty za wyżywienie w przedszkolu/w stołówce szkolnej, opłaty za internat/bursę.
- Koszty towarzyszące nauce obejmujące wydatki na kserokopie i wydruki materiałów edukacyjnych, zakup podręczników przedszkolnych/ szkolnych, przyborów i zeszytów (długopisy, linijki, papiernicze, plastyczne, instrumenty muzyczne etc.), plecaka, kapci, stroju na w-f, mundurka, fartucha itp., dojazdy do przedszkola/szkoły i do domu (koszt biletu, przeciętny koszt benzyny) oraz koszty utrzymania poza domem w związku z nauką poza miejscem zamieszkania.
- Koszty związane z zapewnieniem warunków do nauki, na które składały się wydatki na zakup sprzętu komputerowego do celów edukacyjnych (np. komputera, laptopa, tabletu, myszki, pamięci, drukarki itd.), oprogramowania, książek nie służących do nauki, koszt wyposażenia miejsca do nauki (biurko, lampka, odpowiednie krzesło), wyposażenia (przedmiotów) służącego do spędzania wolnego czasu (gry, sprzęt sportowy, instrumenty muzyczne, materiały plastyczne) oraz opłaty za opiekę sprawowaną nad dzieckiem (poza zajęciami przedszkolnymi/szkolnymi).

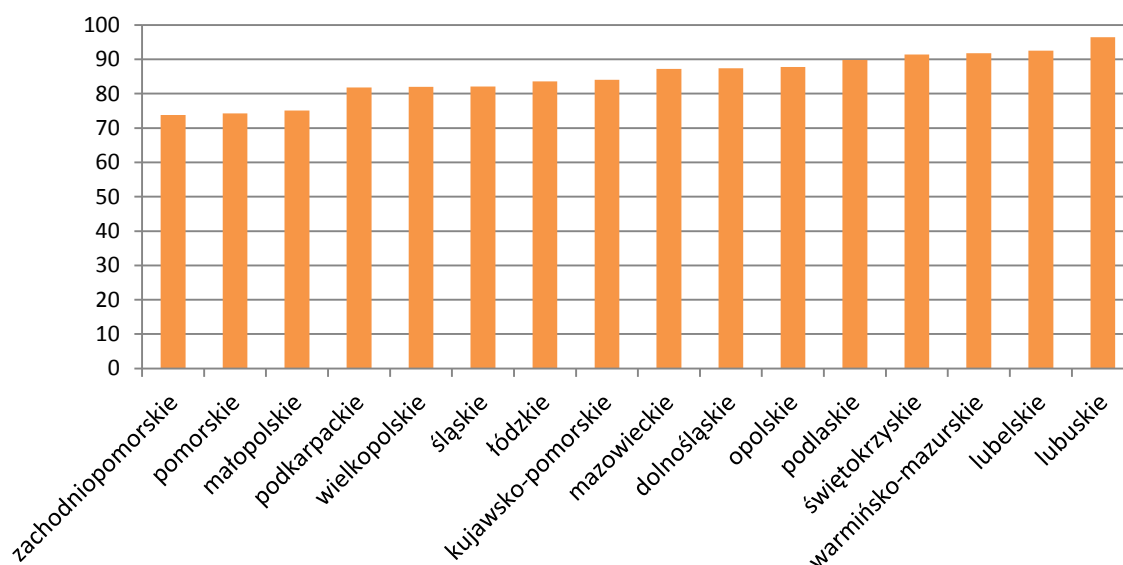
---

⁶ Temat nakładów publicznych i prywatnych na edukację, z wykorzystaniem danych statystyki publicznej oraz badania BECKER jest szeroko opisany w: Raporcie o stanie edukacji 2015. Prywatne i publiczne wydatki na oświatę. (Kopańska i Sztanderska, 2015). Niniejszy rozdział jest komplementarny do raportu i sięga do informacji uzyskanych w badaniu UDE, które ze względu na trwający proces badawczy nie mogły być uwzględnione w wymienionym raporcie.

W skali kraju nakłady prywatne na edukację formalną ponosi 84% gospodarstw domowych⁷. Odsetek gospodarstw domowych ponoszących nakłady na edukację formalną w każdym województwie przekracza 70% a największy jest on w województwie lubuskimi i wynosi 96% (wykres 1). Zatem uczestnictwo w edukacji niezależnie od poziomu w przeważającej liczbie przypadków wiąże się z kosztem dla gospodarstwa domowego.

Wykres 6.1. Udział gospodarstw domowych ponoszących nakłady na edukację w roku szkolnym 2013/2014 wg województw (w procentach)

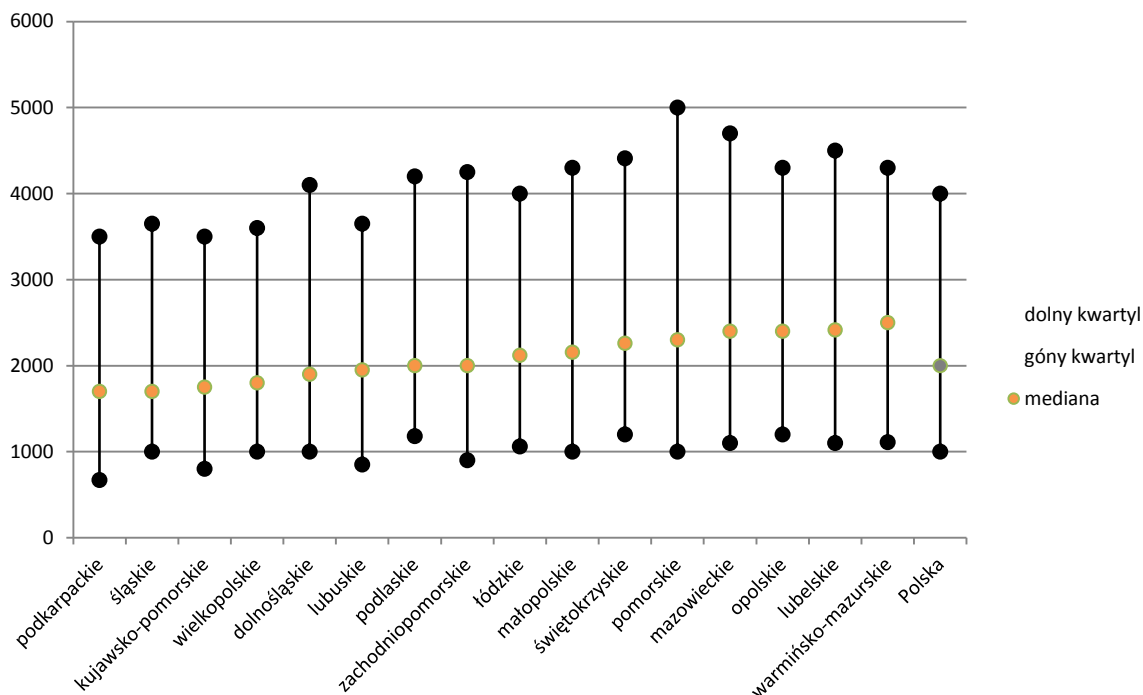
Uwaga: analizowane były jedynie gospodarstwa, w skład których wchodziły osoby uczestniczące w edukacji formalnej.

Źródło: Obliczenia własne na podstawie drugiej rundy badania UDE.

Wyniki badań dot. prywatnych nakładów na edukację w Polsce wskazują na znaczne terytorialne zróżnicowanie tych wydatków zarówno między, jak i wewnątrz województw (Sztanderska 2011). Zebrane dane w badaniu UDE potwierdzają to zjawisko i pokazują jego skalę. W poszczególnych województwach mediany prywatnych wydatków edukacyjnych wahają się między 1,7 tys. zł w województwie podkarpackim a 2,5 tys. zł w województwie warmińsko-mazurskim. Natomiast odchylenie ćwiartkowe jest największe w województwach pomorskim i mazowieckim, wynosi odpowiednio 2 tys. zł i 1,8 tys. zł, a najmniejsze w województwach wielkopolskim i śląskim – 1,3 tys. zł. Na poziomie kraju odchylenie ćwiartkowe prywatnych nakładów na edukację wynosi 1,5 tys. zł.

⁷ Analizowane były jedynie gospodarstwa, w skład których wchodziły osoby uczestniczące w edukacji formalnej.

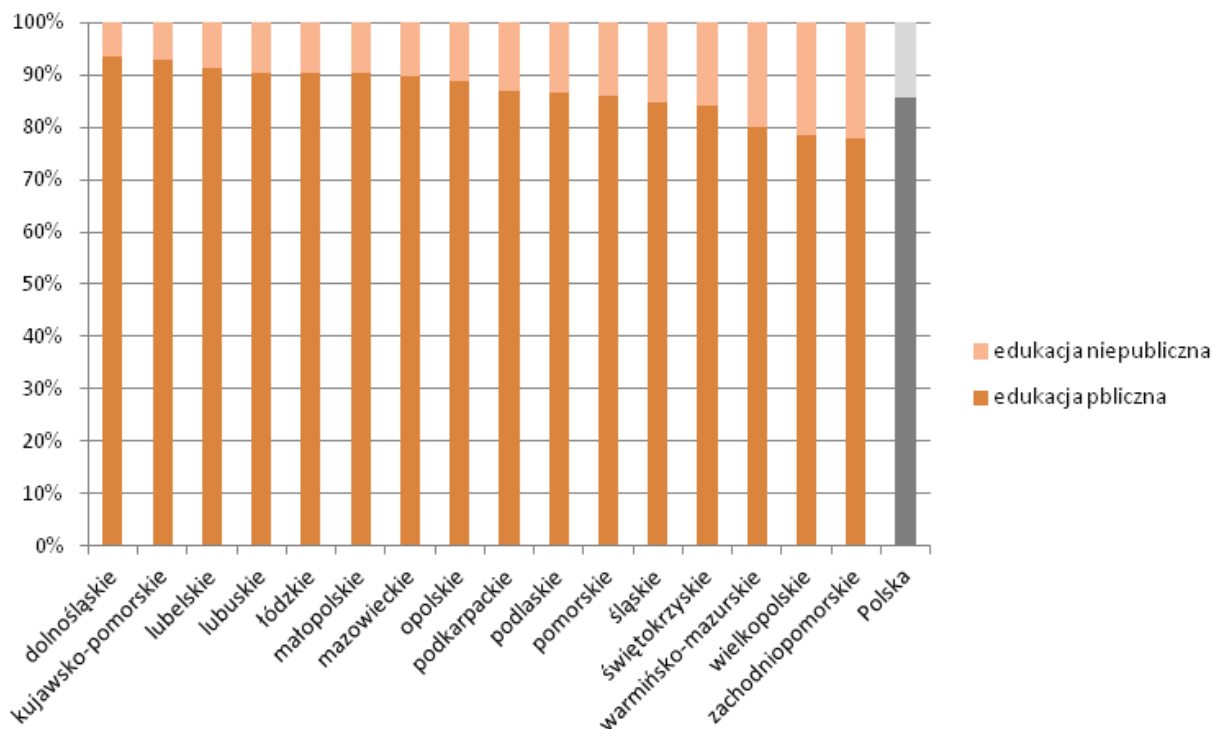
Wykres 6.2. Wydatki (mediana, dolny i górny kwartył) edukacyjne gospodarstw domowych w roku szkolnym 2013/2014 wg województw (w zł).

Źródło: Obliczenia własne na podstawie drugiej rundy badania UDE.

Roczne koszty edukacji niepublicznej są średnio (różnica median) w Polsce wyższe o 2,6 tys. zł. niż koszt edukacji publicznej. Natomiast odchylenie ćwiartkowe dla kosztów nauki w placówkach publicznych wynosi 1,3 tys. zł a w placówkach niepublicznych – 2,1 tys. zł. Dlatego też istotne znaczenie dla rozpiętości wydatków ma forma własności instytucji edukacyjnej i wydaje się ona wyjaśniać część zróżnicowań skali wydatków w poszczególnych województwach. Dla Polski udział kosztów sektora edukacji niepublicznej nie przekracza 14,5%, natomiast w województwach udział ten mieści się w przedziale między 6,6% w województwie lubuskim a 22% w pomorskim.

Wykres 6.3. Struktura wydatków prywatnych na edukację wg formy własności i województw oraz udział instytucji prywatnych w danym województwie

Źródło: Obliczenia własne na podstawie drugiej rundy badania UDE.

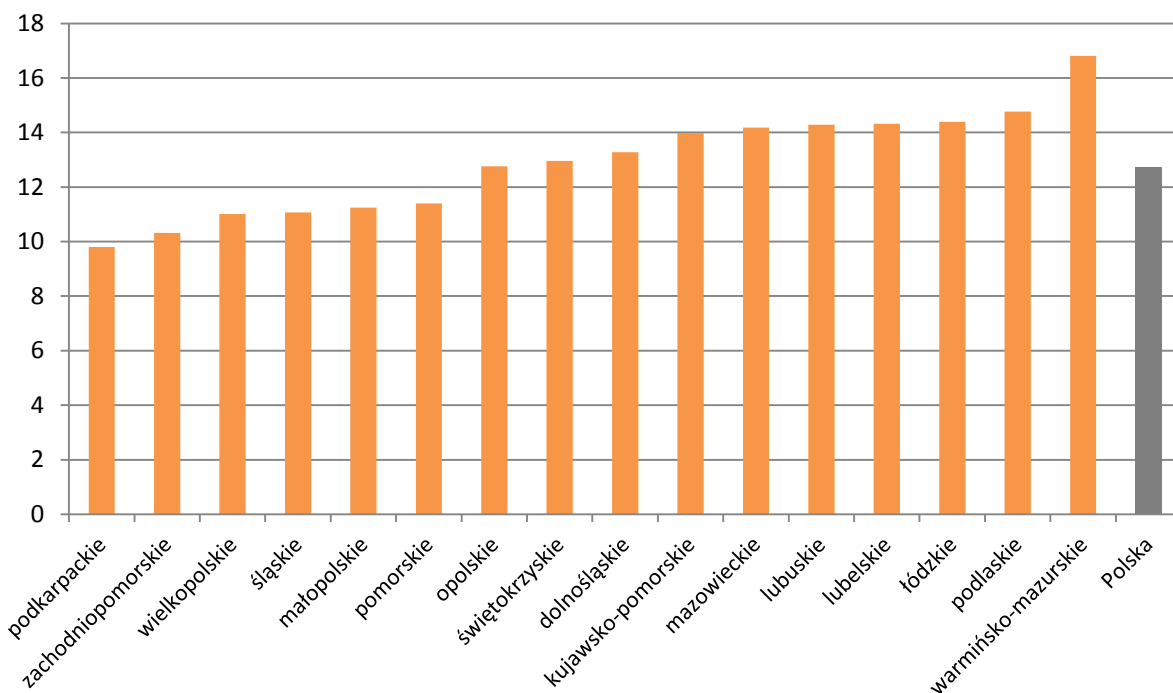
Według statystyk OECD środki prywatne stanowią średnio 16%⁸ wszystkich funduszy przeznaczanych na edukację w państwach OECD i na przestrzeni 10 lat udział tych środków wzrósł o około 4 pp (OECD, 2013). Koszty związane z edukacją wyższą i przedszkolną mają znaczny udział w ogólnych kosztach edukacji – odpowiednio 32% i 18%. Zestawienie danych z badania UDE oraz danych o nakładach publicznych ze sprawozdań finansowych JST pokazują, że w Polsce odsetek prywatnych nakładów na edukację wynosi niecałe 13%. W przypadku edukacji wyższej koszty prywatne można szacować na 21%, a w przypadku przedszkoli 15% łącznych nakładów na ten poziom edukacji.

Niestety ze względu na ograniczenia statystyki publicznej dla analiz regionalnych nie jest możliwe przedstawienie pełnych statystyk w tym zakresie – dane przedstawione na wykresie 4 obejmują koszty edukacji jedynie do poziomu edukacji ponadgimnazjalnej włącznie⁹. Udział prywatnych nakładów w ogólnych kosztach edukacji jest zróżnicowany regionalnie od niecałych 10% w województwie podkarpackim do prawie 17% w warmińsko-mazurskim. Jest to różnica wielkości 71 mln zł.

⁸ Dane dot. 2010r.

⁹ Dane dot. wydatków publicznych na szkolnictwo wyższe nie są publikowane w rozbiciu na województwa.

Wykres 6.4. Udział prywatnych nakładów na edukację w ogólnych nakładach na edukację w procentach

Uwaga: wykres nie obejmuje wydatków na edukację wyższą (zobacz przypis nr 3).

Źródło: Obliczenia własne na podstawie drugiej rundy badania UDE.

Koszty poszczególnych etapów edukacji różnią się między sobą znacząco. Uczestnictwo w edukacji wyższej i na poziomie przedszkola pociągają za sobą największe koszty – mediany tych nakładów to odpowiednio 4 tys. zł i 1,8 tys. zł. Te poziom edukacji charakteryzują się relatywnie dużym udziałem sektora niepublicznego – udział instytucji niepublicznych w strukturze poszczególnych kategorii wynosi 35% dla przedszkoli oraz 67% dla edukacji wyższej – co wyjaśnia w znacznym stopniu ich wysoki koszt. Warto zwrócić uwagę, że mediany wydatków na edukację wyższą i na edukację przedszkolną są bardzo zróżnicowane między województwami. Najniższy poziom wydatków na edukację wyższą występuje w województwie kujawsko-pomorskim i lubuskim (wartość mediany odpowiednio 3 i 3,1 tys. zł), a najwyższy w województwie małopolskim i zachodniopomorskim (5,3 tys. zł). Edukacja przedszkolna ma najniższą wartość mediany w województwie małopolskim (1,3 tys. zł), a najwyższą w województwach kujawsko-pomorskim i pomorskim (2,9 tys. zł).

Najmniej gospodarstwa domowe wydają na edukację ponadgimnazjalną – średnio w Polsce mediana nakładów na ten poziom edukacji wynosi 1,3 tys. zł. Poziom tych wydatków jest mniej zróżnicowany między województwami niż nakłady na edukację wyższą i przedszkolną – średnio najmniej, 950 zł, wydają gospodarstwa z województwa podkarpackiego, a najwięcej, 1,8 tys. zł, z województwa lubuskiego. Za relatywnie niski koszt edukacji ponadgimnazjalnej odpowiada przede wszystkim bardzo niski koszt nauki w zasadniczych szkołach zawodowych – mediana dla nakładów prywatnych na ten typ szkół wynosi 900 zł.

Poziomy nakładów na edukację na poziomie podstawowym i gimnazjalnym są do siebie zbliżone – średnio w Polsce na te poziomy wydaje się odpowiednio 1,2 i 1,1 tys. zł. Wydatki na edukację podstawową i gimnazjalną charakteryzuje także małe zróżnicowanie regionalne – najniższy koszt uczestnictwa w edukacji podstawowej to 950 zł w województwie podkarpackim a najwyższy – 1,5 tys.

zł w województwie warmińsko-mazurskim, a średni poziom nakładów na edukację gimnazjalną mieści się w przedziale od 800 zł w województwie kujawsko-pomorskim i podkarpackim do 1,5 tys. zł w małopolskim.

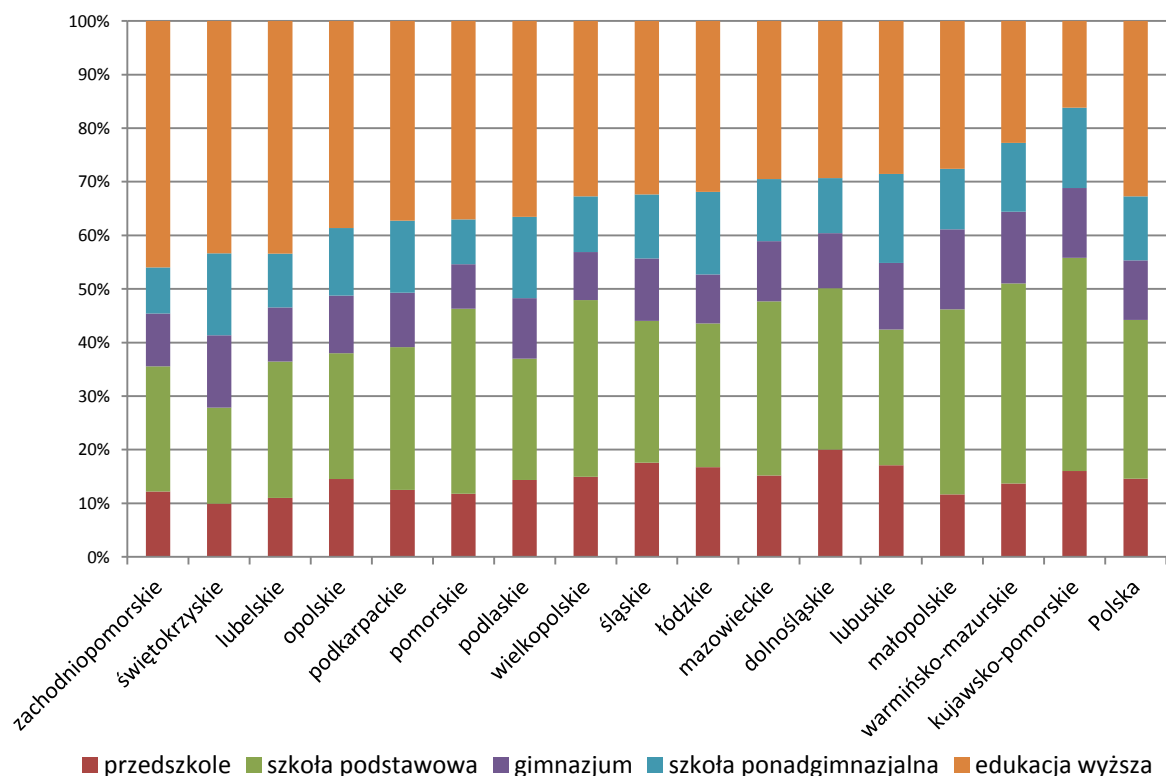
Tabela 6.1. Mediany prywatnych nakładów na edukację w roku szkolnym 2013/2014 wg poziomu edukacji i województw (w złotych)

Edukacja:	przedszkolna	podstawowa	gimnazjalna	ponadgimnazjalna	wyższa
dolnośląskie	2400	1300	1200	1100	4500
kujawsko-pomorskie	2900	1050	800	1100	3000
lubelskie	2400	1450	1110	1800	4500
lubuskie	2000	1100	800	1150	3120
łódzkie	1820	1400	1250	1500	4000
małopolskie	1350	1250	1500	1100	5300
mazowieckie	2000	1300	1200	1500	4500
opolskie	1450	1150	1090	1450	3600
podkarpackie	1420	950	950	950	4000
podlaskie	2100	1200	1200	1300	4500
pomorskie	2900	1400	1100	1650	4000
śląskie	1600	1100	1000	1024	3500
świętokrzyskie	1500	1000	1300	1500	5000
warmińsko-mazurskie	1700	1500	1100	1500	3600
wielkopolskie	1400	1350	1000	1050	3600
zachodniopomorskie	2400	1064	1000	1200	5300

Źródło: Obliczenia własne na podstawie drugiej rundy badania UDE.

Struktura prywatnych nakładów na edukację wg poziomu nauki jest zróżnicowana znacznie między województwami. Koszty edukacji wyższej dominują w strukturze całkowitych nakładów i wahają się między 16% w województwie kujawsko-pomorskim a 45% w województwie zachodniopomorskim. Średnio w skali kraju koszty edukacji wyższej stanowią 32% całkowitych prywatnych nakładów na edukację. Niewiele mniejszy udział w kosztach stanowi edukacja podstawowa – nakłady na ten poziom edukacji stanowią od 18% ogólnych kosztów nauki w województwie świętokrzyskim do 39% w kujawsko-pomorskim. Warto pamiętać, że gospodarstwa domowe ponoszące koszty edukacji na poziomie wyższym stanowią w Polsce prawie 20% wszystkich gospodarstw domowych pokrywających koszty edukacji, a gospodarstwa finansujące edukację podstawową – 50%.

Wykres 6.5. Struktura prywatnych nakładów edukacyjnych w roku szkolnym 2013/2014 wg poziomu edukacji

Źródło: Obliczenia własne na podstawie drugiej rundy badania UDE.

Dane z *Badania budżetów gospodarstw domowych* przeprowadzanego przez GUS wskazują nie tylko na międzywojewódzkie zróżnicowanie prywatnych nakładów edukacyjnych, ale na znaczne różnice w tych wydatkach również wewnątrz województw (Rokicka, Sztanderska, 2013). Dane badania UDE potwierdzają znaczne zróżnicowanie median wydatków między województwami, typami i wielkością miejscowości (tabela 2). Mieszkańcy małych miast (do 20 tys. mieszkańców) ponoszą średnio mniejsze koszty (mediana kosztów) związane z edukacją, bo mieszczące się w przedziale od 1,1 tys. zł w województwie kujawsko-pomorskim do 2,4 w zachodniopomorskim. Dla porównania mediana wydatków mieszkańców największych miast Polski wahają się od 2,1 tys. zł województwie mazowieckim do 3,9 tys. zł w dolnośląskim. Wydatki gospodarstw zamieszkałych w gminach wiejskich nie należą do najniższych – największe wydatki zanotowano w województwie warmińsko-mazurskim – 2,7 tys. zł, a najniższe w województwie pomorskim – 1,4 tys. zł. Analizy korelacji potwierdzają istnienie statystycznie istotnej zależności między prywatnymi nakładami na edukację a klasą wielkości miejscowości, ale siła tej korelacji jest niska.

Tabela 6.2. Mediana i odchylenie ćwiartkowe prywatnych nakładów edukacyjnych w roku szkolnym 2013/2014 wg województw i klasy wielkości miejscowości (w zł)

	Wieś		Miasta do 20 tys. mieszkańców		Miasta od 20 tys. do 100 tys. mieszkańców		Miasta od 100 tys. do 500 tys. mieszkańców		Miasta powyżej 500 tys. mieszkańców	
	mediana	odchylenie ćwiartkowe	mediana	odchylenie ćwiartkowe	mediana	odchylenie ćwiartkowe	mediana	odchylenie ćwiartkowe	mediana	odchylenie ćwiartkowe
dolnośląskie	2000	1490	2400	835	1760	1250	1000	500	3880	2050
kujawsko-pomorskie	1800	1060	1150	625	3000	1700	2150	1600	.	.
lubelskie	2400	1495	2200	2217,5	2940	1775	2200	2350	.	.
lubuskie	2000	1400	1200	925	2000	1075	2300	1345	.	.
łódzkie	2000	1420	2000	1885	2120	1345	.	.	2300	1440
małopolskie	2250	1365	1500	825	2200	1490	.	.	3200	2475
mazowieckie	2600	2150	2200	1350	2550	1810	2100	1650	2100	1600
opolskie	2600	1629	1600	950	2350	1200	3000	1850	.	.
podkarpackie	1500	1025	2000	1500	2000	1475	.	.	.	.
podlaskie	1800	1305	1800	2100	1800	1175	2600	1900	.	.
pomorskie	1450	1315	.	.	2890	2285	3200	1850	.	.
śląskie	1900	1400	1400	650	1900	1650	1600	1260	.	.
świętokrzyskie	2700	1800	.	.	2150	1135	1600	1300	.	.
warmińsko-mazurskie	2750	1753	1850	1100	2500	2400	3200	1525	.	.
wielkopolskie	2000	1500	1450	800	1600	1275	.	.	2500	1725
zachodniopomorskie	1700	1783	2400	1750	2100	2155	2200	1325	.	.

Uwaga: ze względu na małe liczebności obserwacji, z tabeli usunięto niektóre wartości, co zaznaczono kropką. Kropka oznacza również brak danych.

Źródło: Obliczenia własne na podstawie drugiej rundy badania UDE.

Relatywnie małe zróżnicowanie wydatków charakteryzuje gminy wiejskie oraz największe miasta w Polsce (powyżej 500 tys. mieszkańców). Natomiast w małych miastach (do 20 tys. mieszkańców) oraz miastach od 100 tys. do 500 tys. mieszkańców wydatki edukacyjne są bardzo zróżnicowane. Przykładowo odchylenie ćwiartkowe dla nakładów mieszkańców dużych miast (do 500 tys.) ma wartość od 0,5 tys. zł w województwie dolnośląskim do 2,3 tys. zł w województwie lubelskim, a w przypadku najmniejszych miast – od 0,6 tys. zł w województwie kujawsko-pomorskim i śląskim do 2,2 tys. zł w lubelskim.

6.1. Podsumowanie

Nauka dzieci i młodzieży w szkole to nakład nie tylko dla finansów publicznych, ale także dla rodzin. Kosztem wydatków związanych z nauką w przedszkolu, szkole czy na uczelni obciążonych jest zdecydowana większość gospodarstw domowych, w skład których wchodzi osoby uczące się. Odsetek gospodarstw ponoszących koszty edukacji różni się między województwami, ale wszędzie przekracza poziom 70%.

Średni poziom prywatnych nakładów edukacyjnych w roku szkolnym 2013/2014 wahał się między 1,7 tys. zł w województwie podkarpackim a 2,5 tys. zł w województwie warmińsko-mazurskim. Na duże zróżnicowanie tych wydatków wskazują również poziomy odchylenia ćwiartkowego, które mieszczą się w przedziale od 1,3 tys. zł w województwach wielkopolskim i śląskim do 2 tys. zł w województwie pomorskim.

Udział prywatnych nakładów w kosztach edukacji ogółem wynosi w Polsce 13%, jednak na poziomie edukacji wyższej jest on znacznie większy i wynosi 21%. Statystyki województw wskazują, że udział prywatnych środków w kosztach edukacji¹⁰ jest zróżnicowany regionalnie od 10% do prawie 17%.

Poziom prywatnych wydatków edukacyjnych jest determinowany przede wszystkim przez formę własności instytucji i klasę wielkości miejscowości. Koszty edukacji niepublicznej zwiększają poziom i rozstęp kosztów edukacji ogółem, a ich zróżnicowanie międzywojewódzkie jest znaczne.

Prywatne nakłady na edukację formalną są zróżnicowane nie tylko międzyregionalnie (między województwami), ale również wewnątrz województw. W najmniejszych i dużych miastach odchylenie ćwiartkowe jest większe w porównaniu do gmin wiejskich i największych miast w Polsce.

Prywatne nakłady, podobnie jak nakłady publiczne, są zróżnicowane przez poziom edukacji – najwięcej gospodarstwa domowe wydają na edukację wyższą i przedszkolną, a najmniej na ponadgimnazjalną. Koszty najdroższych poziomów edukacji są najbardziej zróżnicowane między województwami. Powyższe zróżnicowania uwarunkowane są w dużym stopniu przez wielkość nakładów na niepubliczne instytucje edukacyjne w poszczególnych regionach.

---

¹⁰ Bez edukacji wyższej.

7. Regionalne zróżnicowanie dochodów gospodarstw domowych

Mateusz Pawłowski

Niniejszy rozdział koncentruje się na zarysowaniu potencjalnych źródeł zróżnicowania dochodów gospodarstw domowych w ujęciu regionalnym z uwzględnieniem takich czynników jak wykształcenie, miejsce zamieszkania i zawód wykonywany przez osoby badane. Wykorzystane tutaj zostaną przede wszystkim statystyki opisowe, których podstawowym zadaniem jest wskazanie kierunku poszukiwań uwarunkowań nierówności dochodowych, a w mniejszym stopniu dostarczenie odpowiedzi o przyczynach ich powstawania. Weryfikacja hipotez, które mogą wynikać z zaprezentowanych zestawień, powinna się odbyć w oparciu o dodatkowe, złożone analizy. Przedstawione obliczenia dotyczyć będą zatem jednocześnie podstawowych informacji na poziomie makro (wojewódzkim), jak i tych wynikających z indywidualnych cech badanych.

Tematyka tego rozdziału jest istotnym kontekstem z jednej strony możliwości, a z drugiej konsekwencji podejmowanych decyzji edukacyjnych. Wyniki badań, również analiz prezentowanych we wcześniejszych rozdziałach wskazują, że zamożność gospodarstwa domowego ma znaczenie dla podejmowanych decyzji edukacyjnych dotyczących nakładów na edukację, a także różnorodnych wymiarów wykluczenia społecznego, zarówno w obszarze dochodów, jak i rezygnacji z różnego typu dóbr i usług. Z drugiej strony dochody osiągane przez osoby, co pokazują także analizy w tym rozdziale, są zależne od osiągniętego poziomu wykształcenia.

Opis i próby wyjaśniania regionalnego zróżnicowania dochodowego w Polsce były podejmowane przez szereg badaczy reprezentujących różne szkoły i techniki analityczne (zob. Aksman, 2008). Problem ten jest złożony, a wokół wskaźników, jakie można stosować do jego podsumowań, toczy się ożywiona dyskusja (zob. Fredriksen, 2012), która świadczy o istotnym znaczeniu społecznym. Szczegółowych informacji o dochodach i wydatkach gospodarstw domowych w Polsce dostarcza GUS w cyklicznie prowadzonym „Badaniu budżetów gospodarstw domowych”. Badanie budżetów stwarza możliwość poszukiwania zależności między funkcjonowaniem reżimu podatkowego i systemu świadczeń społecznych a dochodami gospodarstw domowych (Bargain, Morawski, Myck, Socha, 2007). Badanie UDE, mimo iż nie podejmuje tego zagadnienia w sposób tak szczegółowy, stwarza szansę na zniuansowanie informacji dot. dochodów ze względu na szczegółowe charakterystyki społeczne badanych.

W Tabeli 7.1. zaprezentowano zestawienie kilku miar statystycznych opisujących nierówności dochodowe w podziale na województwa. Obok mediany i średniej dochodów przypadających na jedną osobę w gospodarstwie domowym do opisu wykorzystany został współczynnik Giniego¹¹. Jest to jeden z powszechnie stosowanych wskaźników określających dysproporcje dochodów. W oparciu o tak zestawione informacje można dokonać pewnych porównań: na podstawowym poziomie warto zidentyfikować województwa relatywnie ubogie (takie jak lubuskie, podkarpackie, świętokrzyskie, warmińsko-mazurskie), jak i te nieco bardziej zamożne (mazowieckie, małopolskie, łódzkie, dolnośląskie, wielkopolskie). Kryterium zamożności nie jest jednak jedynym, jakie można wykorzystać do łączenia województw w grupy o pewnej wyraźnej charakterystyce. W podanym zestawieniu należy

---

¹¹ Współczynnik Giniego jest jedną z podstawowych i najczęściej stosowanych miar nierówności. Przyjmuje on wartości od 0 do 1, gdzie 0 oznacza równość absolutną (tzn. wszystkie osoby mają dokładnie taki sam dochód), a 1 oznacza maksymalne zróżnicowanie dochodów (jedna osoba pobiera wszystkie dochody)

wskazać na występowanie województw relatywnie biednych, ale jednocześnie egalitarnych – takich jak podkarpackie, świętokrzyskie, zachodniopomorskie, a także mniej zamożnych i relatywnie silnie rozwarstwionych (lubuskie, warmińsko-mazurskie). Jednocześnie zauważamy występowanie województw wyróżniających się wyższymi dochodami (śląskie, łódzkie, małopolskie), ale przy niższym niż średnia współczynniku Giniego (a zatem o mniejszym rozwarstwieniu społecznym), oraz takich gdzie współczynnik ten jest relatywnie wysoki (mazowieckie, pomorskie, dolnośląskie). Przedstawione zestawienie wskazuje, iż województwa różnią się między sobą nie tylko zamożnością obywateli (rozumianą jako dochód przypadający na 1 osobę w rodzinie), ale także rozwarstwieniem dochodowym. Źródła tego rozwarstwienia mogą wynikać z indywidualnych cech badanych, jak i lokalnych uwarunkowań społeczno-gospodarczych. W obrębie każdego z województw można prawdopodobnie obserwować interakcję potencjału ich mieszkańców z warunkami, jakie stwarzają lokalne przedsiębiorstwa oraz ich otoczenie – analiza tego zagadnienia jest jednak złożona i wymaga bardziej pogłębionych analiz niż te przedstawione poniżej.

Tabela 7.1. Zestawienie miar zróżnicowania dochodu gospodarstwa domowego na osobę w podziale na województwa

	Współczynnik Giniego	25 percentyl	mediana	75 percentyl	99 percentyl	Średnia	Odchylenie standardowe
dolnośląskie	0.42	500	960	1467	5900	1220	1547
kujawsko-pomorskie	0.36	467	800	1200	2500	912	831
lubelskie	0.34	500	750	1233	2500	852	528
lubuskie	0.54	300	640	1167	4000	894	2041
łódzkie	0.35	600	1000	1350	3500	1111	1083
małopolskie	0.37	571	980	1400	3250	1153	1393
mazowieckie	0.44	600	1000	1750	8000	1485	1815
opolskie	0.39	500	833	1333	5000	1070	967
podkarpackie	0.35	460	650	1000	2667	811	734
podlaskie	0.39	500	825	1267	3850	1047	1036
pomorskie	0.43	575	867	1375	5000	1219	2241
śląskie	0.36	600	900	1333	4000	1092	1171
świętokrzyskie	0.33	400	700	1000	2500	786	609
warmińsko- mazurskie	0.44	500	750	1200	8333	1098	1812
wielkopolskie	0.38	600	933	1387	3750	1132	1011
zachodniopomorskie	0.36	500	800	1250	3500	979	707
Ogółem	0.40	500	875	1333	5000	1117	1383

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych z pierwszej rundy badania UDE.

W badaniu UDE respondenci deklarowali nie tylko poziom uzyskiwanych dochodów, ale także główne ich źródło. W tabeli 7.2. przedstawiono współczynnik Giniego obliczony dla grup wydzielonych ze względu na główne źródło dochodów. Największe zróżnicowanie występuje wśród osób prowadzących działalność gospodarczą poza rolnictwem, uzyskujących dochody z innych źródeł niż wymienione w ankiecie, a także wśród prowadzących gospodarstwo rolne na własny rachunek. Najmniejsze zróżnicowanie możemy zaobserwować wśród osób wskazujących jako główne źródło utrzymania dochody kapitałowe, stypendia i świadczenia dla bezrobotnych. Pomędzy tymi dwiema

skrajnościami znajdują się dochody uzyskiwane z pracy lub powiązane w bezpośredni sposób z dochodami uzyskiwanymi niegdyś z pracy, czyli emerytury i renty. O ile niewielkie zróżnicowanie dochodów wśród osób, których głównym źródłem utrzymania są wpływy ze stypendiów i świadczeń dla bezrobotnych (współczynnik Giniego wynosi odpowiednio 0.3 i 0.32), wydaje się naturalne, to już niewielkie (najniższy w zestawieniu współ. Giniego wynoszący 0.23) zróżnicowanie wśród rentierów (dochody kapitałowe) należy uznać za niespodziewany wynik. Jednocześnie wysokie zróżnicowanie osób prowadzących działalność gospodarczą (zarówno w rolnictwie, jak i poza rolnictwem) stanowi ilustrację tego, że grupa ta jest istotnie podzielona na osoby osiągające wysokie dochody w przeliczeniu na osobę w gospodarstwie oraz na te, których dochód może być stosunkowo niski. Może to świadczyć zarówno o tym, iż jest to wysoce zróżnicowana grupa, która może obejmować osoby zmuszone do samozatrudnienia, jak i te, które udanie prowadzą własną działalność gospodarczą.

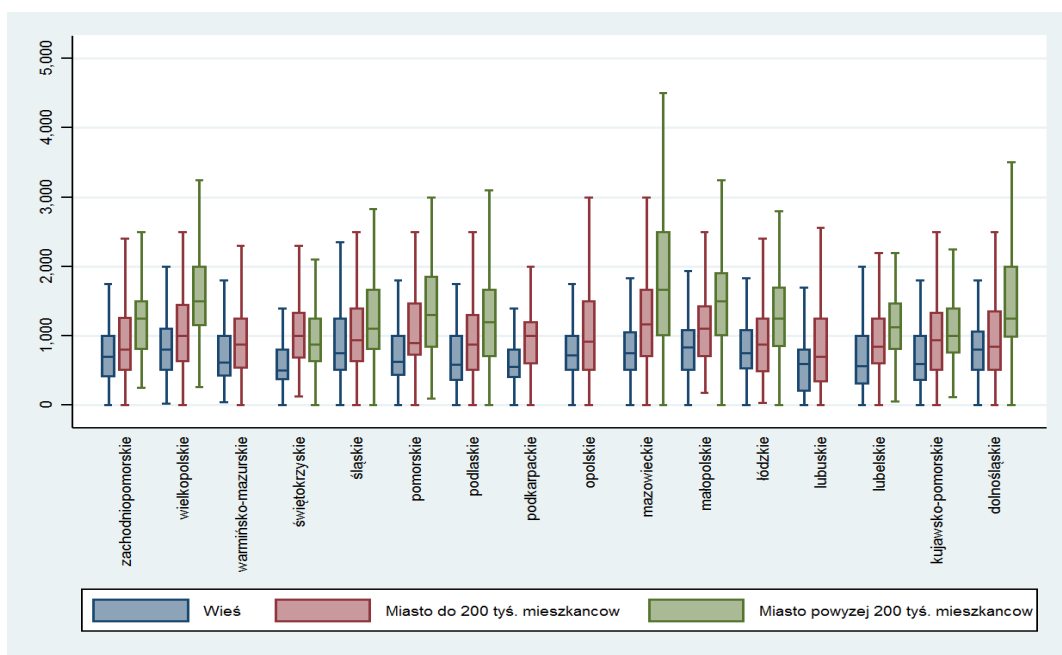
Tabela 7.2. Współczynnik Giniego w grupach wyróżnionych ze względu na główne źródło dochodów

Główne źródło dochodów:	Współczynnik Giniego
dochody kapitałowe	0,23
odmowa	0,28
stypendia	0,30
świadczenia dla bezrobotnych	0,32
wynajem nieruchomości	0,33
dary, alimenty i inne	0,34
świadczenia rodzinne, pomoc społeczna	0,36
emerytura	0,36
praca na umowę (np. o pracę, zlecenie, o dzieło)	0,38
renta	0,38
praca na własny rachunek w gosp. rolnym	0,43
inne przychody	0,45
praca na własny rachunek poza gosp. rolnym	0,46

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych z pierwszej rundy badania UDE.

Kolejnym z rozważanych z czynników, który może wyznaczać zróżnicowanie dochodowe, jest miejsce zamieszkania badanych. Na rysunku 7.1. przedstawiono dochody osiągane przez badanych podzielonych ze względu na klasę wielkości zamieszkiwanej przez nich miejscowości. Różnice w dochodach mieszkańców wsi są stosunkowo niewielkie – mieszkańcy województwa mazowieckiego zamieszkujący poza miastami osiągają podobne dochody jak mieszkańcy województwa łódzkiego, opolskiego czy śląskiego, mimo iż globalne średnie dochodów między tymi województwami różnią się w sposób znaczny. Na podobnym poziomie przedstawiają się również zarobki badanych zamieszkałych w miastach liczących do 200 tys. mieszkańców. Wyraźne różnice pojawiają się natomiast w przypadku miejscowości największych, z wyraźną przewagą dużych miast z województwa dolnośląskiego, wielkopolskiego, pomorskiego i mazowieckiego. Wydaje się zatem, iż rozkład dochodów w obrębie poszczególnych województw nie jest proporcjonalny, ale uzależniony od pewnego zestawu czynników. Dysproporcje dochodowe, które wydają się wyraźne na poziomie międzywojewódzkim, mogą zatem błędnie (lub przeciwnie – zyskiwać na sile) w momencie wprowadzania kolejnych podziałów, kolejnych kryteriów do obrazu zróżnicowania dochodowego. Poszukiwanie takiego zestawu czynników może się odbywać w oparciu o charakterystyki danych jednostek terytorialnych (poziom bezrobocia, wzrost PKB w regionie), jak i samych mieszkańców.

Wykres 7.1. Dochód na osobę w podziale na klasę wielkości miejscowości i województwo.

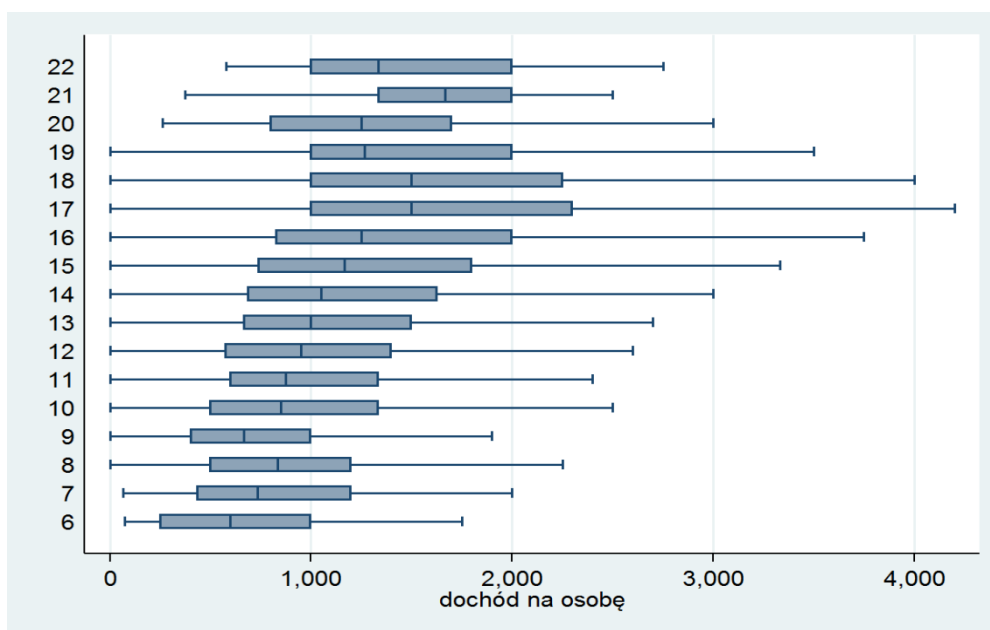

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych z pierwszej rundy badania UDE.

Indywidualną cechą badanych, która determinuje w istotnej mierze poziom zróżnicowania dochodów jest wykształcenie. Na rysunkach 7.2 i 7.3 przedstawiono zróżnicowanie dochodów ze względu na długość nauki oraz uzyskany poziom wykształcenia. Osoby z wykształceniem wyższym, co jest dość intuicyjne, osiągają najwyższe dochody, na równym poziomie przedstawiają się wpływy osób z wykształceniem średnim zawodowym i średnim ogólnokształcącym, w nieco gorszej sytuacji finansowej znajdują się osoby z wykształceniem zasadniczym zawodowym, a zdecydowanie najmniejsze przychody osiągają osoby z wykształceniem gimnazjalnym i niższym. Samo wykształcenie jednak nie oddaje w całości zróżnicowania dochodowego społeczeństwa, w którym istotną rolę może odgrywać czynnik przestrzenny i jego relacja z wykształceniem badanych.

Osoby o takim samym poziomie wykształcenia mogą liczyć na różne dochody w zależności od tego, w jakim mieszkają województwie. Samo wykształcenie nie jest zatem uniwersalnym wytłumaczeniem zróżnicowania dochodowego. W przypadku osób z wykształceniem gimnazjalnym lub niższym najgorsza sytuacja dotyczy osób zamieszkałych w województwie podkarpackim, świętokrzyskim i lubelskim, które mogą liczyć na zdecydowanie najniższe przychody. Jednocześnie jednak między badanymi posiadającymi taki poziom wykształcenia występuje najmniejsze międzywojewódzkie zróżnicowanie. Posiadanie zatem wykształcenia gimnazjalnego lub niższego stanowi dla badanych istotne ograniczenie w zwiększaniu swego dochodu, czego nie są w stanie w sposób znaczący zmienić inne uwarunkowania gospodarcze panujące w bardziej zamożnych województwach. Nieco lepiej przedstawia się sytuacja osób z wykształceniem zasadniczym zawodowym, poza województwami, w których z reguły więcej się zarabia (mazowieckie, małopolskie, dolnośląskie), ta grupa badanych może osiągnąć średnio wyższy dochód niż średnia ogólnopolska w województwie warmińsko-mazurskim..

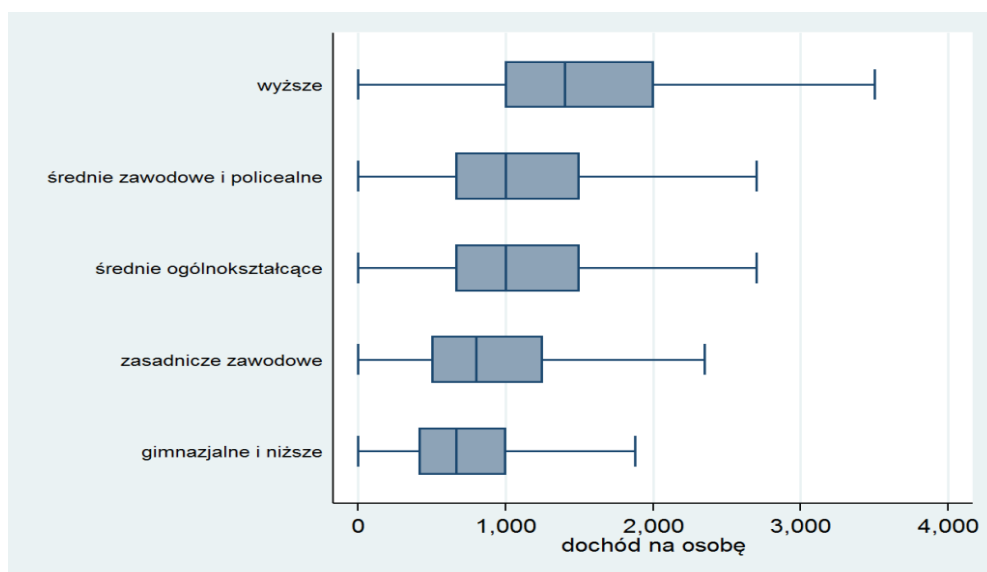
Wykres 7.2. Dochód na osobę w podziale na liczbę lat poświęconych na edukację.

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych z pierwszej rundy badania UDE.

W grupie osób z wykształceniem średnim ogólnokształcącym na najwyższy dochód mogą liczyć mieszkańcy województwa dolnośląskiego i pomorskiego. Wśród badanych z wykształceniem średnim zawodowym i policealnym w najlepszej sytuacji są mieszkańcy województwa mazowieckiego, pomorskiego i dolnośląskiego. Generalnie w najlepszej sytuacji znajdują się osoby z wykształceniem wyższym, które zamieszkują województwo mazowieckie – mają one bowiem szansę osiągnąć dochód, który zdecydowanie bardziej odbiega od średniej niż którakolwiek grupa wykształcenia w pozostałych województwach.

Wykres 7.3. Dochód na osobę w rodzinie w podziale na poziom wykształcenia.

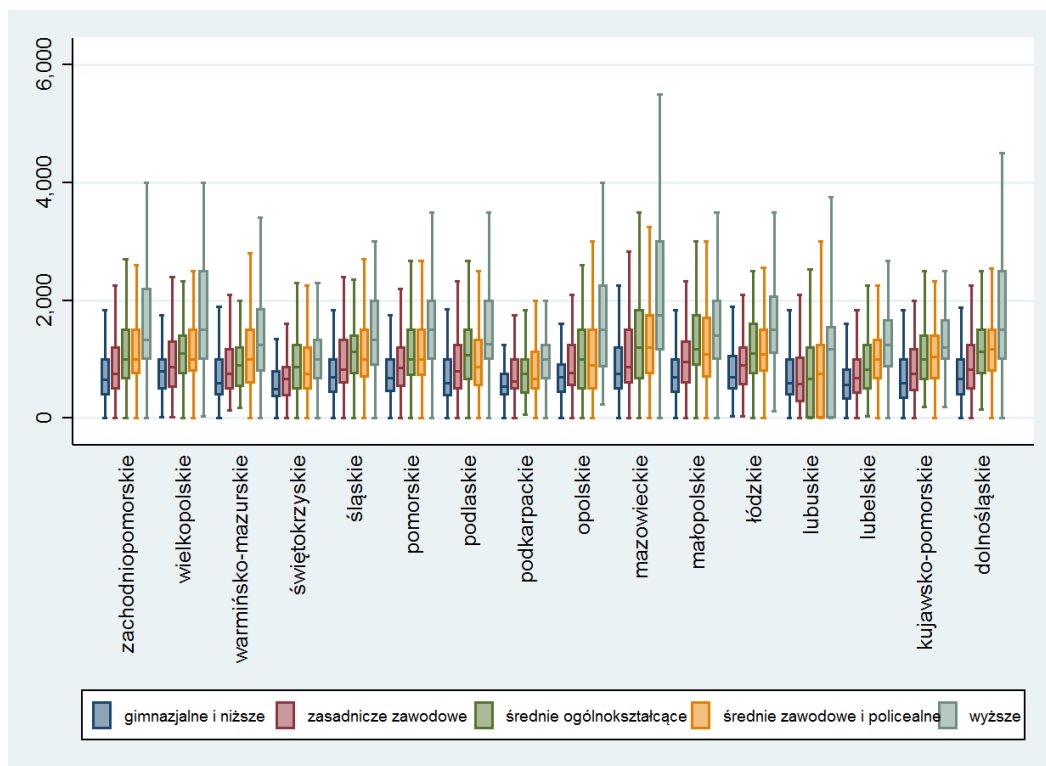

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych z pierwszej rundy badania UDE.

Kolejny wymiar zróżnicowania dochodowego może stanowić profil zawodowy badanych. By umożliwić dokonywanie porównań między osobami wykonującymi często bardzo odmienne zawody, należy się posłużyć pewnym uproszczeniem, czyli przypisaniem zawodów do ograniczonej liczby kategorii. W Tabeli 7.3. zaprezentowano dochody w podziale na województwa i duże grupy zawodów z klasyfikacji ISCO88. O wysoki dochód trudno jest przede wszystkim w województwie podkarpackim i świętokrzyskim – większość grup zawodowych osiąga tam istotnie niższe dochody niż badani o podobnym profilu zawodowym w innych województwach. Na przeciwległym biegunie znajdują się zaś mieszkańcy Mazowsza, którzy w zasadzie w każdej grupie zawodowej osiągają porównywalnie wyższe dochody niż badani z innych regionów.

Choć robotnicy przemysłowi osiągają generalnie relatywnie niskie dochody (ok. 1197 zł na os. W rodzinie), to w województwach dolnośląskim, łódzkim, małopolskim, mazowieckim i wielkopolskim ich zarobki (średnie dochodów odpowiednio: 1566, 1242, 1441, 1512, 1238 złotych) przedstawiają się niejednokrotnie wyżej niż w przypadku innych grup zawodowych w pozostałych województwach (pracownicy biurowi w woj. śląskim, świętokrzyskim, warmińsko-mazurskim). Specjaliści, mimo dobrej sytuacji dochodowej w porównaniu z innymi grupami, w województwie kujawsko-pomorskim, lubelskim i lubuskim, nie mogą liczyć na zarobki porównywalne z przychodami badanych z tej samej grupy zawodowej zamieszkałych w innych częściach kraju. Grupą o relatywnie słabszej pozycji w porównaniu z innymi regionami są pracownicy biurowi z woj. śląskiego i zachodniopomorskiego. Pozytywnie zaś wyróżniają się operatorzy i monterzy maszyn i urządzeń z Małopolski, którzy w sposób istotny dystansują osoby ze swojej grupy zawodowej.

Wykres 7.4. Dochód na osobę w podziale na poziom wykształcenia i województwo

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych z pierwszej rundy badania UDE.

Tabela 7.3. Dochód na osobę w rodzinie w podziale na grupy zawodowe klasyfikacji ISCO88.

	Przedstawiciele władz, kierownicy		Specjaliści		Technicy i inny średni personel		Pracownicy biurowi		Pracownicy usług osobistych		Rolnicy, ogrodnicy, leśnicy		Robotnicy przemysłowi		Operatorzy i monterzy maszyn		Pracownicy przy pracach prostych	
	Mediana	Średnia	Mediana	Średnia	Mediana	Średnia	Mediana	Średnia	Mediana	Średnia	Mediana	Średnia	Mediana	Średnia	Mediana	Średnia	Mediana	Średnia
dolnośląskie	1400	1859	1500	2144	1500	1730	1500	1617	1167	1336	500	780	1100	1566	1000	1247	833	1084
kujawsko-pomorskie	1667	1759	1250	1410	1250	1330	1500	1335	1000	1061	1000	776	1000	1038	1000	1020	750	884
lubelskie	1400*	1591	1125	1308	1400	1411	1267	1390	1100	1101	500	640	1000	1006	1000*	1089	667	796
lubuskie	1125	2893	1250	1937	750	1662	1000	922	760	920	1000	749	700	906	700	1027	583	663
łódzkie	1500	1849	1500	1777	1333	1720	1233	1594	1133	1287	833	882	1083	1242	1060	1144	940	999
małopolskie	1750	1982	1333	1845	1300	1501	1500	1510	1375	1398	675	934	929	1441	1667	1674	929	1052
mazowieckie	2500	3204	1800	2557	1533	1884	1600	1837	1167	1570	700	865	1120	1512	1000	1709	1000	1348
opolskie	2000	2454	1750	1929	1125	1488	1500	1924	900	1124	696*	770	833	1015	950	1137	875	1047
podkarpackie	1000	1304	1000	1358	1000	1199	1000	993	800	835	500	589	600	748	700	1029	625	783
podlaskie	1250*	1821	1700	1852	1333*	1341	1350	1387*	1000	1141	583	898	1000	1181	1250*	1299	750	973
pomorskie	1750	1811	1667	2087	1500	1793	1400	3726	1250	1661	500	834	1000	1416	750	1032	800	1033
śląskie	1433	1901	1500	1696	1333	1788	1050	1194	1000	1134	750*	877	800	1003	1167	1260	875	1069
świętokrzyskie	1000*	1117	1200	1405	1333*	1270	1050	985*	900	941	500	606	750	869	875*	949	667	746
warmińsko-mazurskie	1900*	4176	1500	1633	1100*	1242	825	977*	1133	1056	1050	1773	750	899	1167*	1150	714	884
wielkopolskie	1800	1984	1500	1744	1125	1344	1400	1526	1100	1246	750	805	1125	1238	967	1127	833	1106
zachodniopomorskie	1600	1935	1750	1906	1333	1467	1000	1214	1000	1162	750*	956	1000	1076	900	1109	750	896
Ogółem	1650	2177	1500	1945	1333	1618	1267	1576	1067	1259	650	856	1000	1197	1000	1235	810	1018

*Liczebność poszczególnych grup zawodowych objętych badaniem jest niewystarczająca do wnioskowania o populacji.

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych z pierwszej rundy badania UDE.

7.1. Podsumowanie

W rozdziale przedstawiono możliwe źródła zróżnicowania dochodowego z uwzględnieniem wykształcenia, miejsca zamieszkania i profilu zawodowego badanych. Badani różnią się na wielu płaszczyznach, choć często przedstawione różnice mogą być wzmocnione lub osłabiane przez wprowadzanie odpowiednich założeń i podziałów. Przedstawione miary zróżnicowania dochodowego wskazują, iż województwa można podzielić ze względu na kryterium zamożności, a także na intensywność zróżnicowania dochodowego. Jednocześnie pamiętać należy, że obraz nierówności dochodowych jest daleko bardziej złożony, niż świadczą o tym zaprezentowane w rozdziale tabele i rysunki.

O ile mieszkańcy woj. mazowieckiego osiągają przeciętnie wyższe dochody niż mieszkańcy innych województw, to dochody mieszkańców wsi nie są znacząco wyższe niż w innych regionach kraju. Istotną barierę dla zwiększania dochodów badanych może stanowić również wykształcenie. W szczególnie trudnej sytuacji znajdują się osoby posiadające wykształcenie gimnazjalne i niższe – nawet w razie zmiany miejsca zamieszkania nie mogą oni liczyć na znacząco wyższe dochody. Trudna jest także sytuacja mieszkańców województw podkarpackiego i świętokrzyskiego, gdzie pracownicy o różnych poziomach wykształcenia i profilach zawodowych zmiennie osiągają niższe dochody niż osoby pracujące w innych częściach kraju.

Zaprezentowane zestawienia mają przede wszystkim charakter opisowy. Weryfikacja hipotez, jakie można wysunąć na podstawie przedstawionych zestawień, powinna odbyć się w oparciu o budowę modeli analitycznych, które łączą cechy zarówno jednostek terytorialnych, jak i osób badanych w jeden, możliwie spójny koncept zakładający możliwość interakcji wielu czynników. Część obserwowanych w rozdziale zależności może mieć bowiem charakter pozorny i nie należy wobec tego wykorzystywać ich do wnioskowania o charakterze przyczynowym.

Literatura cytowana

- Aassave, A., Billari, F., Piccarreta, R., 2007. Strings of Adulthood: A Sequence Analysis of Young British Women's Work-Family Trajectories. *European Journal of Population*, vol. 23.
- Abbot, A., 1995. Sequence Analysis: New Methods for Old Ideas. *Annual Review of Sociology*. Vol. 21, 93-113.
- Aksman, E., 2008. Nierówności dochodów gospodarstw domowych w Polsce w latach 2000-2006. *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny*. Nr 3, s. 97-110.
- Bargain O., Morawski, L., Myck, M., Socha, M., 2007. As SIMPL As That: Introducing a Tax-Benefit Microsimulation Model for Poland. Discussion Paper nr 2988. Bonn: The Institute for the Study of Labor.
- Biecek, P., 2013. Analiza danych z programem R. Modele liniowe z efektami stałymi, losowymi i mieszanymi. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Billari, 2001. Sequence Analysis in Demographic Research. *Canadian Studies in Population. Special Issue on Longitudinal Methodology*. Vol. 28, 439-458.
- Blanchard, P. (red.), Buhmann, F. (red.), Gauthier, J. (red.), 2014. *Advances in Sequence Analysis: Theory, Method, Applications*. Londyn: Springer.
- Eurostat, Information society statistics,
<http://ec.europa.eu/eurostat/web/information-society/data/database>
- Fredriksen, B., 2012. Income Inequality in the European Union. *OECD Economics Department Working Papers*. Paryż: OECD.
- Johnson, P., Zaidi, A. (2007). Work over the life-cycle. W: Crafts, Gazeley, Newell (red.) *Work and Pay in Twentieth Century Britain*. Oxford: Oxford University Press.
- Gabadinho, A., Ritschard, G., Muller, N., Studer, M., 2011. Analyzing and Visualizing State Sequences in R with TraMineR. *Journal of Statistical Software*. Vol. 40, Issue 4.
- Gabadinho, A., Ritschard, G., Muller, N., Studer, M., 2011. *Mining sequence data in R with the TraMineR package: A user's guide*. Pobrano z: <http://mephisto.unige.ch/traminer/>
- GUS (2013) Kształcenie Dorosłych, *Informacje i Opracowania Statystyczne*. Warszawa: GUS
- GUS (2014), Społeczeństwo informacyjne w Polsce. Wyniki badań z lat 2010-2014. Warszawa: GUS
- Kopańska A. Sztanderska U. (red.) (2015). Prywatne i publiczne wydatki na oświatę. Raport o Stanie Edukacji 2015. Warszawa: Instytut Badań Edukacyjnych
- Malo, M., Muñoz-Bullón, F., 2003. Employment status mobility from a lifecycle perspective: A sequence analysis of work-histories in the BHPS. *Demographic Research*, vol. 9.
- Mills, M., 2011. *Introducing survival and event history analysis*. Londyn: Sage.

OECD (2013), *Education at a Glance 2013: OECD Indicators*. OECD Publishing.

Panek, T. 2001. *Wymiary ubóstwa w Polsce w latach 1996-1999*. Wiadomości statystyczne, 11, 37-55

Panek, T. i J.Zwierzchowski, 2015, *Uwarunkowania kształtowania kapitału ludzkiego oraz wykluczenia edukacyjnego i społecznego* w: M.Rószkiewicz, K.Saczuk (red), 2015. *Uwarunkowania decyzji edukacyjnych : raport tematyczny z badania: wyniki drugiej rundy badania panelowego gospodarstw domowych*. Warszawa : Instytut Badań Edukacyjnych, s. 116-184.

Quintini, G., Manfredi, T., 2009. Going separate ways? School-to-work transitions in the United States and Europe. OECD Social, Employment and Migration Working Papers. Paryż: OECD.

Rokicka, M., Sztanderska, U. (2013). *Cechy społeczno-ekonomiczne rodziny a ponoszenie wydatków na prywatne dobra i usługi edukacyjne*, *Edukacja 2013*, 1(121), 7-23

Rószkiewicz, M.(red), Saczuk, K. (red), 2014. *Uwarunkowania decyzji edukacyjnych: raport tematyczny z badania: wyniki pierwszej rundy badania panelowego gospodarstw domowych*. Warszawa: Instytut Badań Edukacyjnych.

Rószkiewicz, M.(red), Saczuk, K. (red), 2015. *Uwarunkowania decyzji edukacyjnych: raport tematyczny z badania: wyniki drugiej rundy badania panelowego gospodarstw domowych*. Warszawa: Instytut Badań Edukacyjnych.

Sijko, K., (red.), (2014), *Kompetencje komputerowe i informacyjne młodzieży w Polsce*, Warszawa: Instytut Badań Edukacyjnych.

Sztanderska, U. (red), (2011), *Raport z analizy kosztów edukacji na etapie przedszkola, szkoły podstawowej I gimnazjum*. Warszawa: Instytut Badań Edukacyjnych.

Turek, K. Worek, B. (2015). Bilans Kapitału Ludzkiego. Kształcenie po szkole. Edukacja a rynek pracy – tom III., Warszawa: PARP.

UNESCO (1997).The Hamburg Declaration on Adult Learning. The Agenda for the Future. <http://www.unesco.org/education/uie/confintea/declaeng.htm>.